
Boeren, burgers en zakenlui

Onderzoek naar de bedrijfsachtergrond
van Nederlandse politici

VNO-NCW

VNO-NCW is de grootste centrale ondernemingsorganisatie van Nederland. Zij behartigt de gemeenschappelijke belangen van 175 brancheverenigingen met hun ruim 115.000 aangesloten ondernemingen. De vijf bij VNO-NCW aangesloten regionale werkgeversverenigingen en Jong Management vertegenwoordigen 8.500 persoonlijke leden. VNO-NCW representeert 90 procent van de werkgelegenheid in de marktsector.

Postbus 93002, 2509 AA Den Haag
Telefoon 070 349 03 49
Fax 070 349 03 00
Antwoordnummer VNO-NCW 070 349 03 66
(telefonische vraagbaak voor leden)
Internet <http://www.vno-ncw.nl>

© VNO-NCW
September 2006

Hoewel bij de samenstelling van deze brochure grote zorgvuldigheid is betracht, kan de Vereniging VNO-NCW geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade, van welke aard ook, die het directe of indirecte gevolg is van handelingen en/of beslissingen die (mede) gebaseerd zijn op de informatie in deze brochure.

Inhoud

Verantwoording	5
Samenvatting	7
De visie van zes politieke partijen	13
1. De methode	21
1.1 Potentieel verkiesbare bevolking	21
1.2 De bedrijfstakken	21
1.3 Samenstelling potentieel verkiesbare bevolking	23
2. Gemeenteraden	25
2.1 Algemeen beeld	27
2.2 Verschillen naar grootte van de gemeente	32
2.3 Verschillen tussen politieke partijen	37
2.4 Wethouders van buiten de raad	48
3. Provinciale Staten	51
3.1 Algemeen beeld	51
3.2 Verschillen tussen politieke partijen	54
3.3 Gedeputeerden van buiten de Staten	60
4. Tweede Kamer	63
4.1 Algemeen beeld	64
4.2 Verschillen tussen de partijen	67
4.2.1 Grote confessionele partij(en)	68
4.2.2 Sociaal-democraten	71
4.2.3 Liberalen	73
4.2.4 Overige partijen	75
5. Eerste Kamer	77
5.1 Algemeen beeld	77
5.2 Verschillen tussen de partijen	80
5.2.1 Grote confessionele partij(en)	81
5.2.2 Sociaal-democraten	83
5.2.3 Liberalen	85
5.2.4 Overige partijen	87
6. Kabinet	89
6.1 Algemeen beeld	91
7. Europees Parlement	95

8.	Regionale verschillen.....	97
8.1	Algemeen beeld	97
8.1.1	Samenstelling Provinciale Staten per provincie	97
8.1.2	Samenstelling gemeenteraden per provincie	101
	Appendix: Kerncijfers regio	107
	Groningen	107
	Provinciaal bestuur Groningen	107
	Gemeenteraden in provincie Groningen	108
	Friesland	110
	Provinciaal bestuur Friesland	110
	Gemeenteraden in provincie Friesland	111
	Drenthe	112
	Provinciaal bestuur Drenthe	112
	Gemeenteraden in provincie Drenthe	113
	Overijssel	114
	Provinciaal bestuur Overijssel	114
	Gemeenteraden in provincie Overijssel.....	115
	Flevoland	116
	Provinciaal bestuur Flevoland	116
	Gemeenteraden in provincie Flevoland	117
	Gelderland.....	118
	Provinciaal bestuur Gelderland.....	118
	Gemeenteraden in provincie Gelderland	119
	Utrecht	121
	Provinciaal bestuur Utrecht	121
	Gemeenteraden in provincie Utrecht	122
	Noord-Holland.....	123
	Provinciaal bestuur Noord-Holland.....	123
	Gemeenteraden in provincie Noord-Holland.....	124
	Zuid-Holland.....	125
	Provinciaal bestuur Zuid-Holland.....	125
	Gemeenteraden in provincie Zuid-Holland	126
	Zeeland	128
	Provinciaal bestuur Zeeland	128
	Gemeenteraden in provincie Zeeland	129
	Noord-Brabant	130
	Provinciaal bestuur Noord-Brabant	130
	Gemeenteraden in provincie Noord-Brabant.....	131
	Limburg	133
	Provinciaal bestuur Limburg	133
	Gemeenteraden in provincie Limburg.....	134

Verantwoording

Van de Nederlanders tussen 18 en de 65 jaar werkt ruim de helft in het bedrijfsleven. Toch gebeurt het niet zo vaak dat een gemeenteraad, laat staan een college van Provinciale Staten voor de helft bestaat uit mensen die hun brood verdienen in de marktsector.

Wie een baan heeft in het bedrijfsleven stelt zich blijkbaar minder gauw beschikbaar voor een functie als volksvertegenwoordiger, of anders: hij of zij wordt daar wellicht ook minder gauw voor gevraagd. Zo is onze democratie een wat schrale afspiegeling van onze bevolking als we kijken naar bedrijfsachtergrond van die bevolking.

Een democratie van ambtenaren en leraren was de titel van een rapport dat het toenmalige Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW) in 1993 liet verschijnen. Het bevatte de resultaten van het eerste landelijke onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van onze volksvertegenwoordigers. In 1997 en 2002/2003 werd het onderzoek herhaald door de redactie van *Forum*, het opinieblad van VNO-NCW.

Er is de laatste jaren veel te doen is geweest over het functioneren van onze democratie, er is veel gesproken over de vermeende kloof tussen burgers en politiek. Er kwamen nieuwe politieke partijen en de bestaande lijken meer dan vroeger aandacht te besteden aan evenwichtige kandidatenlijsten, er wordt in een enkel geval zelfs in campagnevorm gestreden om het lijsttrekkerschap.

Daarom besloot de redactie van *Forum* het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van onze volksvertegenwoordigers nog eens te herhalen. We waren nieuwsgierig of de politieke beroering van de laatste jaren op de een of andere manier haar weerslag heeft gekregen in de samenstelling van politieke organen.

Het onderzoek, dat is uitgevoerd door Iris van Egmond, sociaal cultureel wetenschapper, wijst op een duidelijke trend. In politieke organen waar mensen uit het bedrijfsleven het meest ondervertegenwoordigd waren (Tweede Kamer, Provinciale Staten) verandert iets. De volksvertegenwoordigers met een achtergrond in het bedrijfsleven rukken langzaam maar zeker op.

Het *Forum*-onderzoek was opnieuw breed van opzet. De griffiers van alle (458) Nederlandse gemeenteraden kregen een vragenformulier toegestuurd, dat door ruim 50 procent van hen ingevuld werd geretourneerd. De griffiers van de provincies kregen een soortgelijke vragenlijst: alle 12 provincies deden mee.

Aan de hand van beschikbare literatuur en websites werd daarnaast bureauonderzoek gedaan naar de bedrijfsachtergrond van de leden van de Eerste en de Tweede Kamer en van het kabinet.

Voor deze drie categorieën is in het verleden ook al eens een historische vergelijking gemaakt, waardoor we antwoord kunnen geven op de vraag: was het vroeger anders dan tegenwoordig? Ten slotte werd ook de Nederlandse delegatie in het Europees Parlement aan een onderzoek onderworpen.

De opzet van het onderzoek was eenvoudig. Alle politieke ambtsdragers moesten worden ingedeeld in zeven bedrijfscategorieën. De gehanteerde indeling is afgeleid van de bedrijfstakindeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Op die manier was het mogelijk de samenstelling van de politieke organen te vergelijken met die van de *potentieel verkiesbare bevolking*, dat wil zeggen: iedereen die qua leeftijd en fysiek/psychisch in staat mag worden geacht een politieke functie te vervullen.

De gehanteerde bedrijfspgroepen zijn:

1. Landbouw/visserij
2. Industrie/bouw
3. Commerciële dienstverlening

4. Niet-commerciële dienstverlening

5. Overheid
6. Onderwijs/gesubsidieerde instellingen

7. Geen beroep

Bij de weergave van het onderzoek in dit rapport zijn doorgaans meerdere bedrijfscategorieën samengevoegd. Zo worden de categorieën 1,2 en 3 (landbouw/visserij, industrie/bouw en commerciële dienstverlening) meestal kortweg aangeduid met *particuliere sector* of *bedrijfsleven*. De categorieën 5 en 6 (overheid, onderwijs/gezondheidszorg/gesubsidieerde instellingen) zijn gemakshalve meestal gevangen onder de noemer (*semi-*)overheid. Per saldo ging het er ons vooral om de verhouding tussen deze twee groepen - particuliere sector en (semi-)overheid - in beeld te brengen.

Dit rapport vormt een volledige weergave van de onderzoeksresultaten, die in verkorte vorm zijn gepubliceerd in *Forum* van 20 september 2006.

Een nieuw onderdeel in deze rapportage is een analyse van de visie van politieke partijen op de betekenis van een evenwichtige spreiding van hun vertegenwoordigers over de verschillende economische sectoren van de samenleving. Deze analyse is gebaseerd op gesprekken met sleutelfiguren van PvdA, CDA, VVD, D66, GroenLinks en SP, die in de zomer van 2006 zijn gehouden.

Deze publicatie was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van talloze (raads)griffiers en andere ambtenaren op gemeentelijk en provinciaal niveau. Daarvoor is een woord van dank op zijn plaats. Dat woord van dank geldt vooral ook voor Iris van Egmond, die dit onderzoek met enthousiasme en grote nauwkeurigheid heeft uitgevoerd en die in deze rapportage veel nieuwe elementen heeft toegevoegd.

September 2006,

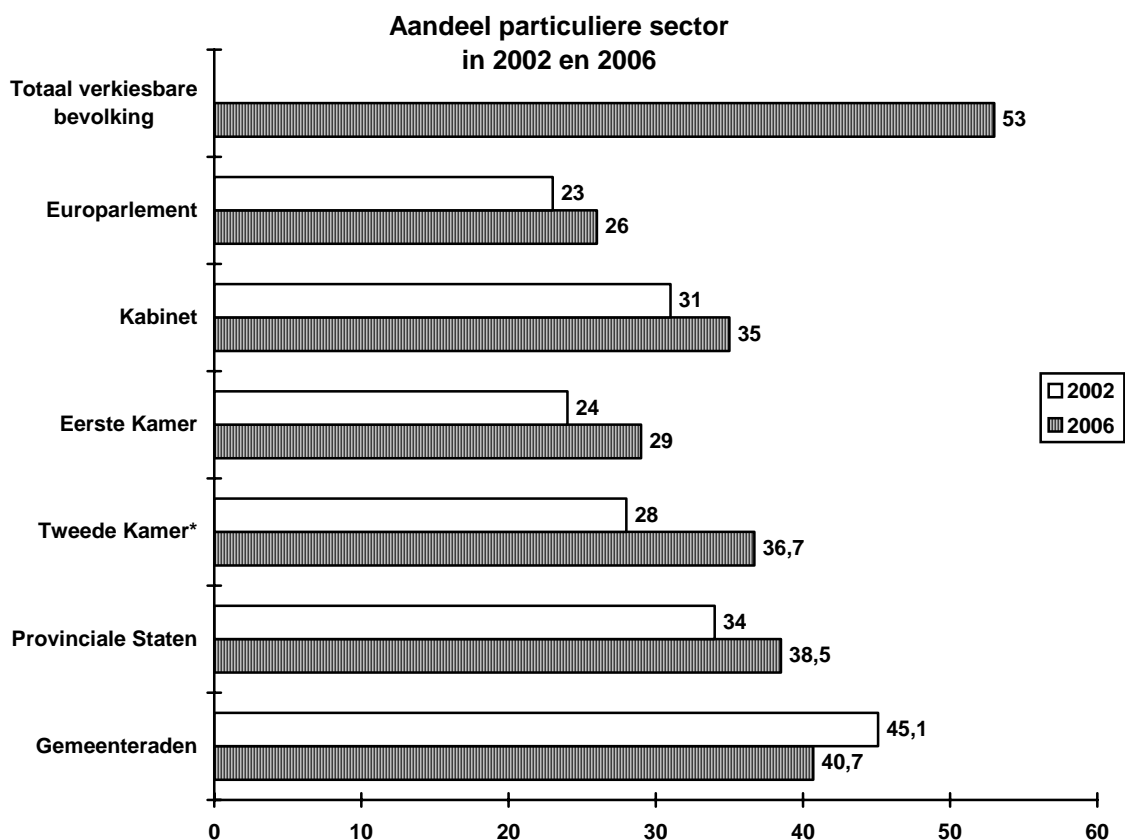
Roel Smit
Hoofdredacteur Forum

Samenvatting

De afgelopen vier jaar (2003-2006) is in alle politieke organen – met uitzondering van de gemeenteraden – het aantal leden met werkervaring in het bedrijfsleven, toegenomen.

In Provinciale Staten steeg dit aandeel van 34,0 procent in 2002 naar 38,5 procent in 2006; in de Tweede Kamer van 28 procent in 2003 naar 36,7 procent in 2006 en in de Eerste Kamer van 24 procent (2002) naar 29 procent (2006). Ook de bewindslieden uit het kabinet en de leden van de Nederlandse delegatie in het Europees Parlement hebben anno 2006 iets vaker werkervaring in de marktsector dan vier jaar geleden. Hiermee lijkt een trend te worden voortgezet die in de tweede helft van de jaren negentig is begonnen.

Niettemin is het over het algemeen nog steeds zo dat burgers met een bedrijfsachtergrond in de publieke sector (dus ambtenaren en medewerkers van aan de overheid gelieerde organisaties) naar verhouding vaker een politieke functie bekleden dan burgers die in de marktsector werken of gewerkt hebben.

* Het percentage '2002' is voor de Tweede Kamer het percentage na de verkiezingen van januari 2003

Dit zijn de voornaamste conclusies van een landelijk onderzoek, dat in de zomer van 2006 is uitgevoerd door het VNO-NCW-opinieblad *Forum*. In het onderzoek zijn de gegevens van in totaal 6.776 politieke ambtsdragers opgenomen (4.880 gemeenteraadsleden, 794 wethouders, 758 leden van Provinciale Staten, 69 gedeputeerden, 150 Tweede-Kamerleden, 75 Eerste-Kamerleden, 23 leden van het kabinet en 27 europarlementariërs).

Het onderzoek is in grote lijnen een herhaling van soortgelijke VNO-NCW-onderzoeken uit 1993, 1997 en 2002/2003.

Om informatie te vergaren zijn twee schriftelijke enquêtes gehouden: één onder alle Nederlandse raadsgriffiers (234 van de 458 gemeenten deden mee) en één onder de griffiers van de provincies (van alle 12 provincies zijn de gegevens verwerkt).

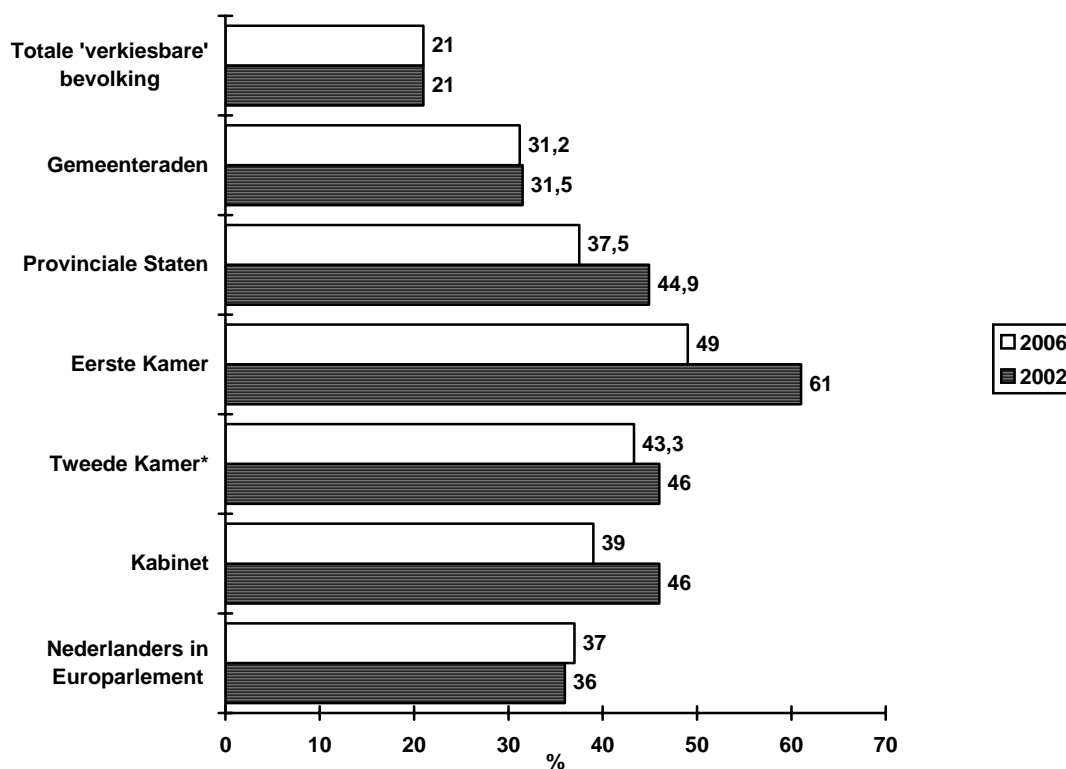
De gegevens van de leden van Eerste en Tweede Kamer, kabinet en Europees Parlement zijn vooral verkregen via betrouwbaar geachte websites.

Alle volksvertegenwoordigers en politieke bestuurders die in het onderzoek zijn meegenomen, zijn ingedeeld in zeven bedrijfscategorieën (gebaseerd op een indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek): landbouw/visserij, industrie/bouw en commerciële dienstverlening (tezamen: de *particuliere sector*), overheid, onderwijs en gesubsidieerde instellingen (tezamen de *(semi-)overheid*), niet-commerciële dienstverlening (zijnde vooral verenigingen en stichtingen) en de categorie 'geen beroep'.

Van belang was vooral inzicht te krijgen in de mate waarin de Nederlandse politici een bedrijfsachtergrond hebben in de *particuliere sector* en in welke mate ze werkzaam zijn (of zijn geweest) bij de *(semi-)overheid*. Doel van de analyse was na te gaan of in dat opzicht onze politieke instituties evenwichtig zijn samengesteld.

Dat laatste blijkt in het algemeen vaak niet zo te zijn. Van de burgers tussen 18 en 65 jaar die zich voor een politieke functie beschikbaar zouden kunnen stellen (10,4 miljoen Nederlanders), werkt 53 procent in de particuliere sector (bedrijfsleven). Ongeveer 21 procent verdient een boterham bij de overheid of bij aan de overheid gelieerde (vaak gesubsidieerde) instellingen.

Aandeel (semi-)overheid in 2002 en 2006

* Het percentage '2002' is voor de Tweede Kamer het percentage na de verkiezingen van januari 2003

Slechts zelden bestaat een politiek orgaan echter voor meer dan de helft uit mensen met een achtergrond in het bedrijfsleven. Daarentegen is het eerder regel dan uitzondering dat meer dan 21 procent van de leden van een politiek orgaan werkt of heeft gewerkt bij een aan de overheid gelieerde organisatie.

Het aandeel politieke ambtsdragers uit deze bedrijfs categorieën van deze bedrijfspgroepen daalt echter. In de gemeenteraden ging het van 31,5 procent (2002) naar 31,2 procent (2006), in de Provinciale Staten van 44,9 procent (2002) naar 37,5 procent (2006), in de Tweede Kamer van 46,0 procent (2003) naar 43,3 procent (2006) en in de Eerste Kamer van 61 procent (2002) naar 49 procent (2006).

Gemeenten en provincies

Net als bij voorgaande onderzoeken (sinds 1993) is in gemeenteraden is het aandeel van de volksvertegenwoordigers met een baan in het bedrijfsleven nog altijd het grootst: 40,7 procent. Ondanks de daling sinds 2002 (toen het aandeel nog 45,1 procent was), blijven de gemeenteraden wat dit betreft in vergelijking met de andere politieke organen voorop lopen.

Uit de analyse van de gegevens van de gemeenten komt naar voren dat het inwonertal van de gemeenten in dit onderzoek een relevante factor is voor de bedrijfsachtergrond van de gemeenteraadsleden. In het algemeen geldt: hoe groter de gemeente hoe kleiner het aandeel gemeenteraadsleden uit de *particuliere sector*.

De trend wordt vooral veroorzaakt doordat burgers die werken (of gewerkt hebben) in de landbouw in kleinere gemeenten wél lid zijn van de gemeenteraad, maar in grote gemeenten geen factor van betekenis vormen. Voorbeeld: bij gemeenten met minder dan 10.000 inwoners is 10,4 procent van de raadsleden afkomstig uit de sector *landbouw en visserij*; in gemeenten met meer dan 200.000 inwoners is dat slechts 0,8 procent.

Er is qua herkomst een duidelijk verschil tussen wethouders en gemeenteraadsleden. Wethouders blijken minder vaak (33,5 procent) dan raadsleden een achtergrond in het bedrijfsleven te hebben. Zij komen vaker voort uit organisaties die aan de overheid zijn gelieerd: van de onderzochte wethouders heeft 46,1 procent laatstelijk gewerkt bij de (semi-)overheid, van de gemeenteraadsleden is dat slechts 31,2 procent.

Ruim vier jaar geleden ontstond de wettelijke mogelijkheid om ook wethouders van buiten de gemeenteraad aan te trekken (dualisme). In totaal is 24 procent van de in het onderzoek opgenomen wethouders niet uit de raad van de betreffende gemeente afkomstig (vier jaar geleden was dat nog maar 8 procent). Qua bedrijfsachtergrond blijkt het echter gemiddeld geen enkel verschil te maken waar een wethouder vandaan komt.

Eenzelfde verschijnsel doet zich voor in provinciebesturen. Van de leden van Provinciale Staten heeft 38,5 procent een achtergrond in het bedrijfsleven; van de gedeputeerden is dat slechts 31,9 procent. In Provinciale Staten heeft de invoering van het dualisme al evenmin een noemenswaardig effect op de bedrijfsachtergrond van de dagelijkse bestuurders, in dit geval de gedeputeerden.

Staten-Generaal

In het kader van het Forum-onderzoek zijn de gegevens over de bedrijfsachtergrond van de leden van de Staten-Generaal (Eerste en Tweede Kamer) in historisch perspectief geplaatst.

Voor beide Kamers zijn de jaren 1933, 1953, 1973, 1993, 1997 en 2002 (voor de Tweede Kamer 2003) en 2006 met elkaar vergeleken. Uit die analyse komt een duidelijke trend naar voren.

Van de leden van de Tweede-Kamer kwam in 1933 nog 41 procent uit het bedrijfsleven. Vaak hadden ze daar zelfs nog een baan, want het Kamerlidmaatschap was destijds meestal een deeltijdfunctie. Geleidelijk daalde het aandeel Kamerleden uit het bedrijfsleven naar een dieptepunt (in dit onderzoek) in 1993: 20,5 procent. Om vervolgens geleidelijk weer te stijgen naar 36,7 procent in 2006.

Het omgekeerde gebeurde ook. Het aandeel Tweede-Kamerleden met een achtergrond bij de (semi)overheid groeide van 32 procent in 1933 naar 55 procent in 1993, om vervolgens weer te dalen naar 43,3 procent in 2006.

De trend in de Eerste Kamer lijkt daar op. In 1933 kwam nog 42 procent van de senatoren uit het bedrijfsleven, in 1993 was dat nog maar 23 procent en inmiddels (2006) is het al weer gestegen naar 29 procent. Het aantal Eerste-Kamerleden met een bedrijfsachtergrond bij de (semi)overheid groeide van 40 procent in 1933 naar maar liefst 61 procent in 2002, om vervolgens weer te dalen naar 49 procent (2006).

Particuliere sector/bedrijfsleven

Wat is er te zeggen over de politieke ambtsdragers die een achtergrond in het bedrijfsleven hebben? Welke sectoren zijn sterk vertegenwoordigd en welke niet?

De *particuliere sector* bestond in het kader van dit onderzoek uit (1) landbouw en visserij, (2) industrie/bouw en (3) commerciële dienstverlening. In hoofdstuk 1 van dit rapport wordt uiteengezet welke bedrijfstakken tot welke sectoren worden gerekend.

Traditioneel zijn personen uit de sector *landbouw en visserij* goed vertegenwoordigd in (vooral de lagere) politieke organen, hoewel hun aandeel toch geleidelijk lijkt af te kalven. Van alle gemeenteraadsleden heeft in 2006 5,9 procent een agrarische achtergrond. In 2002 lag dat percentage op 7,7 procent, in 1997 was dat 9,1 procent en in 1993 zelfs nog 10,6 procent. Niettemin is het nog altijd aanzienlijk meer dan verwacht mocht worden, want van de potentieel verkiesbare Nederlanders werkt slechts 3 procent in landbouw/visserij. De agrariërs zitten vooral namens de christelijke partijen of de VVD in gemeenteraden.

Ook in Provinciale Staten zijn de agrariërs (met 5,0 procent) relatief sterk vertegenwoordigd, hoewel ze in 2002 nog tot 6,0 procent kwamen.

In tegenstelling tot de categorie landbouw en visserij is de categorie *industrie en bouw* (14 procent van de potentieel verkiesbare bevolking) op vrijwel alle politieke fronten sterk ondervertegenwoordigd; van de raadsleden heeft maar 8,8 procent werkervaring in deze sectoren, van de leden van Provinciale Staten slechts 4,0 procent.

Geleidelijk werken steeds meer mensen in de *commerciële dienstverlening*. Hun aandeel in de potentieel verkiesbare bevolking steeg van 30 procent (enkele jaren geleden) naar 36 procent anno 2006. Dat leidt ook tot grotere aantallen politieke ambtsdragers met een achtergrond in deze sector van de economie. In de gemeenteraden is dat nog niet zo merkbaar, want daar is het aantal leden uit de particuliere sector als geheel gedaald (het aandeel uit de commerciële dienstverlening bleef echter constant op 28,6 procent). In de Provinciale Staten groeide het echter van 18,7 procent (1997), via 24,9 procent (2002) naar 29,6 procent. Hetzelfde verschijnsel deed zich voor in de Tweede Kamer, waar het aandeel volksvertegenwoordigers met een achtergrond in de commerciële dienstverlening steeg van 14,8 procent (1997) via 20,7 procent (2003) naar 24,0 procent (2006).

Verschillen tussen politieke partijen

De gegevens van het Forum-onderzoek zijn ook opgesplitst per partij.

Daaruit blijkt dat de PvdA en GroenLinks over de hele linie een partijkader heeft van werknemers of ex-werknemers van de overheid, het onderwijs, de gezondheidszorg of gesubsidieerde instellingen. Kortom: de *(semi-)overheid*.

In gemeenteraden heeft 40,6 procent van de PvdA-leden een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid* en bij GroenLinks 36,7 procent (landelijk gemiddelde: 31,2 procent). In de Provinciale Staten komt 47,1 procent van de PvdA-leden en 39,5 procent van de leden van GroenLinks uit de *(semi-)overheid* (landelijk gemiddelde: 37,5 procent)

Omgekeerd hebben beide partijen doorgaans relatief weinig politieke ambtsdragers met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*, hoewel er bijvoorbeeld bij de PvdA soms wel flinke verschuivingen zijn waar te nemen. In 1993 en 1997 had nog maar 8 procent van de PvdA-Tweede-Kamerleden werkervaring in het bedrijfsleven, inmiddels is dat maar liefst 29 procent.

De VVD rekruteert politici uit heel andere sectoren van de economie dan PvdA en GroenLinks. De liberalen hebben traditioneel relatief de meeste politici met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*. In gemeenteraden heeft 51,8 procent van de VVD-leden een achtergrond in het bedrijfsleven (landelijk gemiddelde: 40,7 procent). In de Provinciale Staten komt 49,6 procent van de VVD'ers uit het bedrijfsleven (landelijk gemiddelde: 38,5 procent) en in de Tweede Kamer maar liefst 74 procent (meer dan twee keer zoveel als het gemiddelde van de hele Tweede Kamer).

Het CDA laat een sterk wisselend beeld zien. In gemeenteraden en colleges van Provinciale Staten lijkt het CDA een partij waarin personen uit de *particuliere sector* relatief goed zijn vertegenwoordigd. In gemeenteraden heeft 46,4 procent van de CDA-leden een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* (landelijk gemiddelde: 40,6 procent) en in de Provinciale Staten 44,9 procent (landelijk gemiddelde: 38,5 procent). In de Tweede en de Eerste Kamer ligt het aandeel CDA'ers met ervaring in het bedrijfsleven echter onder het gemiddelde.

De overige (vooral plaatselijke) partijen zijn steeds beter vertegenwoordigd in de Nederlandse (lokale) politiek. Mensen met een baan in de *particuliere sector* zijn in deze partijen goed vertegenwoordigd. In gemeenteraden heeft 44,6 procent van deze politici een bedrijfsachtergrond in het bedrijfsleven (landelijk gemiddelde: 40,6 procent).

De visie van zes politieke partijen

De drie grote politieke partijen (CDA, PvdA en VVD) zeggen het belangrijk te vinden dat mensen met ervaring in het bedrijfsleven goed vertegenwoordigd zijn in de politiek. De partijbureaus proberen onder andere via het instrueren van kandidatencommissies, het maken van profielschetsen en het opzetten van netwerkstructuren te stimuleren dat met name in de Tweede Kamer voldoende mensen met ervaring in het bedrijfsleven een plek krijgen. Op de samenstelling van andere politieke organen hebben de centrale partijorganisaties veel minder grip.

Drie kleinere partijen (SP, GroenLinks en D66) zeggen dat het onderscheid tussen mensen uit het bedrijfsleven en daarbuiten bij hen niet of nauwelijks een rol speelt bij het selecteren van kandidaten voor politieke functies.

In welke mate partijen er ook echt in slagen meer mensen uit de marktsector over te halen voor politieke functies, hangt vaak af van zaken die ze niet kunnen beïnvloeden. Ten eerste merken de partijen dat de laatste jaren in het algemeen de belangstelling voor politieke functies tanende is en dat het moeilijker wordt burgers voor politieke functies te vinden. Bovendien zien de meeste partijen dat de drempel om in de politiek te gaan groter is voor mensen uit het bedrijfsleven dan voor anderen.

Dit zijn enkele hoofdlijnen uit zes interviews met partijbestuurders¹ van zes politieke partijen die meedoen aan verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en (de meeste) gemeenteraden. In deze interviews ging het om de vraag of politieke partijen het belangrijk vinden dat hun vertegenwoordigers ook qua bedrijfsachtergrond een afspiegeling vormen van de samenleving en of ze daarop hun selectiebeleid ingericht hebben. De belangrijkste gespreksthema's worden aan de hand van onderstaande vragen samengevat.

Vinden de partijen het belangrijk dat alle economische sectoren evenredig vertegenwoordigd zijn?

De meeste partijen zeggen belang te hechten aan een evenwichtige samenstelling van politieke organen. Ze verschillen van mening over de vraag wat onder 'evenwichtig' moet worden verstaan.

CDA, VVD en PvdA vinden het van belang dat de verschillende economische sectoren vertegenwoordigd zijn. D66 kijkt meer naar de mate waarin aspirant-politici *zicht* hebben op de verschillende sectoren (zonder dat ze daar daadwerkelijk gewerkt hoeven te hebben). SP en GroenLinks letten bij het evenwichtig samenstellen van politieke fracties meer op het meenemen van minderheidsgroepen in de vertegenwoordiging (allochtonen, vrouwen, gehandicapten, homoseksuelen, groepen met lage inkomens).

¹ In het kader van dit onderzoek sprak de redactie van Forum met drs M. Stolk (voormalig partijdirecteur CDA), drs H.L. Zilverentant (assistent bestuurszaken VVD), dr H. van Heijningen (algemeen secretaris SP), J.C. Bot (ambtelijk secretaris GroenLinks), drs M.L. van der Kleef (bestuurslid PvdA), B. Robbers (vice-voorzitter organisatie D66)

De PvdA constateert dat de Tweede-Kamerfractie qua mensen uit het bedrijfsleven wat "onderbemenst" is. Voor de komende verkiezingen wordt dit als een "issue" beschouwd. De PvdA wil gezien worden als een partij die zeker streeft naar het vormen van een afspiegeling als het gaat om het aantrekken van mensen uit de particuliere sector. Dat geldt vooral, zo meent de PvdA, nu de grens tussen markt en overheid begint te vervagen. "Eén van de belangrijke redenen om nu juist mensen uit de praktijk in de politiek te willen hebben is omdat je wilt kijken of dat wat je verzint aan regelgeving in de praktijk ook gaat werken en in de praktijk ook uitvoerbaar is. Dat element komt in deze tijd meer nadrukkelijk naar voren."

Ook het CDA vindt het belangrijk dat de volksvertegenwoordiging een goede afspiegeling vormt van de samenleving. Niet alleen het beleidsterrein of het vakgebied speelt een rol, maar ook de sector waaruit iemand afkomstig is. Het CDA zegt serieus aandacht te besteden aan de veel gehoorde klacht dat er in politieke organen relatief veel mensen zitten met werkervaring in de publieke sector. "Ervaringsdeskundigheid" is volgens het CDA van belang; dat geeft een extra dimensie aan het debat. "Iets weten uit ervaring is iets anders dan het bedenken vanuit de boeken. De taal spreken, weten wat er leeft, wat er speelt."

De VVD, van oudsher de partij met de meeste mensen uit het bedrijfsleven, zegt het belangrijk te vinden zoveel mogelijk sectoren op de lijst vertegenwoordigd te hebben. De partij heeft niet veel moeite voldoende mensen uit de marktsector te vinden, hoewel ze inmiddels wel heeft geconstateerd dat er te weinig mensen uit het midden- en kleinbedrijf politiek actief zijn. De VVD vindt overigens het onderscheid tussen ondernemers en niet-ondernemers belangrijker dan de vraag uit welke bedrijfstak iemand komt.

Er is een duidelijk onderscheid tussen de drie grote partijen en de drie kleinere die in dit onderzoek zijn betrokken. De kleinere partijen hebben andere prioriteiten en vinden het niet echt belangrijk of hun kandidaten afkomstig zijn uit de diverse sectoren van de economie. Voor hen is het vinden van kandidaten uit het bedrijfsleven geen issue en daarmee ook geen speerpunt bij het samenstellen van de kieslijsten. Waarom niet? Kennis van een sector kan geleerd worden, zegt D66. De partij wil zich juist onderscheiden door nadruk te leggen op individuele competenties en het aantrekken van bevoegen, pragmatische en onafhankelijke geesten. Vandaar dat de partij bij het samenstellen van kandidatenlijsten geen speciale aandacht geeft aan de bedrijfsachtergrond van een kandidaat of de sector waaruit hij of zij afkomstig is. Als er voldoende kandidaten beschikbaar zijn, wordt in een late fase van het selectieproces nog wél aandacht besteed aan vakinhoudelijke achtergrond bij het samenstellen van de fracties, maar dan nog maakt het D66 niet uit waar iemand een vak uitoefende of geleerd heeft.

GroenLinks sluit zich daarbij aan en stelt dat er hooguit wordt gekeken naar het hebben van kennis van de verschillende beleidsterreinen. Harde economische kennis wordt daarbij wel beschouwd als onontbeerlijk voor een goed functionerende fractie, maar waar iemand die kennis vandaan heeft, is van ondergeschikt belang.

Ook de SP vindt het niet belangrijk in welke sector van de economie iemand ervaring heeft opgedaan. De partij zegt mensen te zoeken die problemen weten aan te pakken "op een manier die herkenbaar is voor de mensen om wie het gaat". Als het gaat om afspiegeling richt de partij zich veel meer op "intensieve communicatie met de verschillende groeperingen binnen de samenleving" dan op het letterlijk 'belichamen' van alle economische sectoren in de fracties. Bovendien zijn er in de politiek al genoeg mensen met

een macro-economische achtergrond. Qua opleiding en salariering vormt de Tweede Kamer alles behalve een getrouwe afspiegeling van de verhoudingen binnen de Nederlandse samenleving, aldus de SP. De partij zorgt er liever voor dat mensen van verschillende niveaus in inkomen en opleiding evenwichtig vertegenwoordigd zijn.

Besteden de partijen specifieke aandacht aan het selecteren van mensen uit de verschillende economische sectoren? Zo ja: hoe?

De kleinere partijen, D66, SP en GroenLinks, doen dit niet. Dat is logisch, zij beschouwen de bedrijfsachtergrond van een politicus niet als een relevant onderscheid. Hooguit geldt als selectie criterium het beleidsterrein waarvan iemand kennis heeft.

De grotere partijen, PvdA, CDA en VVD, zeggen allemaal dat hun wervingsapparaat is ingesteld op het selecteren van potentiële politici uit de diverse sectoren. Zo werken ze alledrie met commissies die permanent zijn ingesteld om talentvolle kandidaten te scouten en voor te dragen voor selectie. Daarbij hanteren de commissies fractieprofielen; waarin hun streven naar een evenwichtige opmaak verwoord wordt. Bij de ene partij is de link naar de sectoren echter gemakkelijker te leggen dan bij de ander.

Bij de VVD wordt het vrij duidelijk aangegeven. De 'permanente scoutingcommissie' van deze partij werkt in de (voor)selectie met een af te vinken lijst van competenties voor de individuele fractieleden op de diverse niveaus. Het begint met een algemeen profiel van de 'liberale politicus' en vervolgt met specifieke persoonskenmerken en vaardigheden die nodig zijn voor vruchtbare deelname aan de Eerste en Tweede Kamer, dan wel het Europarlement. In aanvulling daarop staat onderaan de lijst nog een richtlijn die de scoutingscommissie in haar selectie hanteert: "N.B. Bij de samenstelling van de Kamer/Europarlementaire fractie moet natuurlijk ook gekeken worden naar de "som der delen", dat wil zeggen de complementariteit van deskundigheid, senioriteit, carrièreachtergrond, afkomst, geslacht, front- en backbenchers, etc." Deskundigheid en carrièreachtergrond dus, klare taal.

Ook het CDA spreekt in de profielschetsen opgesteld voor de Tweede Kamer, duidelijk over sectoren. Zo moet de fractie "een afspiegeling van de samenleving en de partij" te zijn, waarbinnen "de relevante onderscheiden *beleidssectoren* en kennisgebieden evenwichtig vertegenwoordigd zijn". Eén van de bijzondere aandachtspunten daarbij is "een evenwichtige verdeling wat betreft culturele, maatschappelijk en sociaal-economische achtergrond".

De PvdA zegt nadrukkelijk aandacht te besteden aan het vinden van kandidaat-Kamerleden uit het bedrijfsleven, maar voor de buitenstaander is zwart op wit vrij weinig terug te vinden wat die uitspraak kan staven.

Zo werkt de *adviescommissie kandidaatstelling* van de PvdA met een Tweede Kamerlid-profielschets. De tekst vormt leidraad voor de commissie en het PvdA-partijbestuur, maar is ook beschikbaar voor geïnteresseerden en mogelijke sollicitanten. Waar VVD en CDA kiezen voor een zakelijke puntsgewijze opsomming van zaken waaraan een kandidaat idealiter zou moeten voldoen, schetst de PvdA in bloemrijke taal aan welk type volksvertegenwoordiger de PvdA-kiezer behoefte heeft de komende periode.

Over wenselijk ervaring opgedaan in de diverse sectoren staat niks vermeld. Hooguit dat er gezocht wordt naar "initiatiefrijke en ondernemende" mensen die *contact houden* met: de

burger, het lokale en regionale bestuur, het *bedrijfsleven* en het maatschappelijk middenveld. Ook in de tekst die specifiek het profiel van Tweede-Kamerfractie beschrijft, blijft het bij een algemene uitspraak: "De nieuwe fractie bestaat uit ervaren leden en nieuwe talenten, generalisten en specialisten. Zij bestaat voor de helft uit mannen en voor de helft uit vrouwen, en weerspiegelt de diversiteit van de moderne samenleving."

Hoe gaan de partijen te werk die mensen uit de verschillende economische sectoren willen binnenhalen?

Bij de meeste partijbureaus zit ergens wel een kandidaten-, scouting-, of talentcommissie die zich bezighoudt met het opsporen van nieuw potentieel voor het landelijk en Europees niveau. Het gericht binnen én buiten de eigen gelederen zoeken naar potentiële politici afkomstig uit de marktsector is iets dat alleen CDA, de VVD en de PvdA doen. Voor het aantrekken van mensen uit het bedrijfsleven, gebruiken deze partijen een mix van instrumenten.

Zowel de VVD als het CDA probeert via netwerkstructuren zicht te krijgen op mensen uit het bedrijfsleven. Zo is er bijvoorbeeld sinds een kleine twee jaar een CDA-ondernemersnetwerk, waarbij ondernemers en politici elkaar ontmoeten. Mensen uit het bedrijfsleven die wellicht een rol kunnen spelen in de partij, komen zo in beeld. Werving is dus een bedoeld neveneffect van het CDA-ondernemersnetwerk. Voor de VVD geldt een soortgelijke benadering van het netwerk als indirect wervingsinstrument.

De PvdA heeft geen ondernemersnetwerk, maar wel een klankbordgroep 'Rood in Bedrijf'. Verschil is dat de PvdA denkt dat deze groep beter beschikt is voor advisering dan voor werving van kandidaat-politici.

Ook bij partijen die niet op zoek zijn naar representanten van de diverse sectoren uit de economie, treffen we overigens netwerkstructuren aan die speciaal voor ondernemers bestemd zijn. Zowel de SP als GroenLinks heeft een werkgroep opgezet rondom ondernemersschap, maar nogmaals: dit soort werkgroepen wordt door deze partijen niet gezien als een onderdeel van het rekruteringsbeleid, zoals bij VVD en CDA wel het geval is.

Naast het in beeld brengen van mensen middels de netwerkstructuren heeft het CDA ook een *HRM-databank* die een paar jaar geleden is opgezet. Daarin staan tal van CV's die op allerlei criteria te matchen zijn, ook op bedrijfsachtergrond.

De VVD heeft sinds kort ook dergelijke databanken en is in het bedrijfsleven "bewust op zoek" naar allochtone ondernemers en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Mede daartoe heeft de partij een permanente scoutingcommissie ingesteld in 2004. Het CDA heeft ook een *scoutingcommissie* en bij de PvdA noemen ze het een *talentencommissie*. Die laatste is eveneens permanent ingesteld en bestaat nu zo'n twee jaar. Los van de commissie die zoekt naar nieuw talent, heeft de 'normale' kandidaatstellingscommissie voor de selectie van de nieuwe Kamerleden nadrukkelijk geselecteerd op achtergrond in het bedrijfsleven. Met kandidaten uit grote bedrijven, het midden- en kleinbedrijf en zelfstandigen zonder personeel wil de PvdA deze keer echt het beeld doorbreken dat ze een partij is van ambtenaren, leraren en vakbondsbestuurders. En daarin denkt de partij te gaan slagen.

Geven de landelijke partijbureaus specifieke instructies aan de lagere regionen om ervoor te zorgen dat ook de fracties in Provinciale Staten en gemeenteraden qua sectoren evenwichtig zijn verdeeld?

Het antwoord is een unaniem en eenduidig 'nee'. Alle partijen gaan uit van de autonomie van de provinciale en lokale bestuursniveaus. Daaraan wordt niet getornd en logischerwijs wordt er dus ook niet gestuurd op het verkrijgen van *zus of zo* samengestelde fracties. Hetgeen overblijft om te beïnvloeden is het doen van handreikingen en het geven van adviezen.

Partijbesturen hebben maar ten dele zicht op hoe de plaatselijke afdeling politiek talent rekruteren. Dat is logisch, want alleen al een partij als de VVD heeft 428 lokale afdelingen. Grote afdelingen van de grote partijen blijken nog wel eens de 'landelijke formule' over te nemen door een talent- of scoutingcommissie op te zetten voor het decentrale niveau, maar dat zijn toch uitzonderingen.

De centrale partijorganisaties van de grote partijen stellen wel schriftelijk materiaal beschikbaar dat lokale en provinciale partijbesturen kan helpen bij het samenstellen van kandidatenlijsten. Zo heeft het CDA brochures die zijn toegespitst op 'lokaal HRM beleid'. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om profielschetsen voor het raadslid en de wethouder, of om tips voor het werven en selecteren van gemeenteraadsleden. In de brochure over het selecteren voor gemeenteraden wordt de afdeling aangespoord om bij het samenstellen van de fractie na te denken over streefcijfers voor vertegenwoordiging van de verschillende beroepsgroepen.

Ook PvdA heeft competentieprofielen opgesteld voor wethouders en gedeputeerden. En de VVD heeft een *Hand-out Talentmanagement* "bestemd voor bestuurders van VVD-afdelingen", met veel tips en trucs voor het tijdig en gestructureerd verzamelen van talentvol nieuw potentieel.

Toch zijn deze boekjes vrijblijvend en niet specifiek over het samenstellen van qua bedrijfsachtergrond evenwichtige fracties. De partijen geven aan dat het bij de afdelingen 'algemeen bekend' is dat zij hun lokale samenleving pogen af te spiegelen. Hoe dat uitpakt, is in ieder geval voor de spreiding over sectoren nog niet door henzelf geëvalueerd.

Zijn er voldoende kandidaten beschikbaar?

Het aanbod van kandidaten verschilt sterk per niveau. Voor Eerste en Tweede Kamer en Europees Parlement valt nog steeds flink wat te kiezen, zeggen de partijen. Voor de provincies en met name de gemeenten ligt dat anders.

Het vinden van kandidaten is daar op zijn zachtst gezegd een uitdaging. Iets wat voor de meeste geldt. En wie moeite heeft überhaupt kandidaten te vinden, bekommert zich niet meteen over hun bedrijfsachtergrond.

De VVD vertelt dat het 'echt buffelen' kan zijn. Alleen al om een kwantitatief goede lijst te krijgen, hangt het op provinciaal en gemeentelijk niveau allemaal af van de lokale omstandigheden. Hoe groot en georganiseerd, hoeveel steun de afdeling heeft, het zijn allemaal factoren die bepalen of het lukt om de lijst gevuld te krijgen.

Om het probleem aan te pakken adviseert de partij de afdelingen wel om erop uit te gaan om nieuw potentieel te werven, bijvoorbeeld door bij de lokale belangenverenigingen te kijken. Soms wordt er zelfs bij andere afdelingen naar aanvulling gezocht. En advertenties: "Gezocht: raadslid", leveren vaak wel kandidaten op.

De PvdA constateert een gebrek aan aantrekkingskracht van het lokale politieke ambt. Mensen met talent en veel kwaliteit zijn nodig, maar hun interesse neemt af. De PvdA zegt

het niveau van mensen die zich voor een politieke functie aanmelden, soms echt zorgelijk te vinden.

"Vaak ondergekwificeerd en niet voldoende in staat zo'n functie te vervullen". Met 63.000 leden zijn er altijd wel voldoende mensen, maar het maken van een strenge selectie is onderhand wel een luxe die de PvdA zich niet altijd kan veroorloven.

Volgens het CDA is het een algemene tendens die samenhangt met het afnemende en vergrijzende ledenbestand. Jongere mensen binden zich niet zo snel meer, ook niet aan politieke partijen. Het fors inzetten op HRM, iets wat bij alle partijen professioneler lijkt te gebeuren, is mede een reactie op die teruglopende beschikbaarheid. Mensen moeten over de streep getrokken worden om ze actief te krijgen.

GroenLinks herkent het probleem van de kleiner wordende kweekvijver en vertelt dat het in vrijwilligersland in het algemeen lastiger is geworden om mensen voor vast, voor een lange tijd, met één ding bezig te houden. "Om vier jaar lang elke week bij elkaar te komen tijdens een ledenvergadering en dan nog eens een raadslidmaatschap te vervullen? Dat doen mensen niet zo snel meer. Mensen willen meteen aan de slag met een klus of een project, waar ze zich voor een beperkte tijd aan verbinden". Langdurige verbanden aangaan, past blijkbaar gewoon minder goed in het huidige tijdsbeeld. Op de voetbalclub speelt hetzelfde, valt de partij op. Om te helpen bij een toernooitje zijn mensen wel te porren, maar "wie wil er nog penningmeester worden"?

SP lijkt daar een uitzondering op te vormen. Ondanks dat *SP'ers* niet alleen in de Kamer maar ook in gemeenteraden een groot deel van hun inkomen, respectievelijk onkostenvergoeding afstaan aan de partij, zegt deze partij geen gebrek aan kandidaten te hebben.

Zijn er naast drempels die voor iedereen gelden, specifieke blokkades voor mensen uit het bedrijfsleven?

Generaliserend zijn er voor de mensen uit het bedrijfsleven wel specifieke blokkades die de partijen kunnen aanwijzen. Onder andere drempels van praktische en culturele aard. Zo is het voor wat betreft de werkstijl, met name de besluitvorming, die afschrikt. Aan de andere kant zijn het de arbeidsvoorwaardelijke hordes die de gang van marktsector naar politiek bemoeilijken.

Volgens de PvdA brengt zo'n overstap een hoop onzekerheid met zich mee. "Je wordt leuk benoemd, maar je kan er zo weer uitgeknikkerd worden". Voor de Tweede Kamer, het kabinet, de wethouders en gedeputeerden is wel een wachtgeldregeling die voorziet in een tijdelijk inkomen, maar de eerder opgegeven baan zit daar niet bij inbegrepen. Het CDA merkt op dat het voor mensen in de publieke sector wat dat betreft gewoon een stuk makkelijker is. Ondanks de versobering is het voor hen vaak nog best mogelijk er een paar jaar tussenuit te gaan met de garantie dat ze weer aan de slag kunnen. Mensen uit het bedrijfsleven ontbreekt het aan zo'n riantie positie; zij hebben wat dat betreft een achterstand. De VVD vult aan door als praktisch bezwaar de bezoldiging aan de orde te stellen. Ook de PvdA benoemt dit hangijzer. Toch denkt de VVD dat het culturele verschil de *bottleneck* vormt, want "als je er echt voor gaat, ben je best bereid om minder te verdienen".

Hoe zit het dan met die culturele obstakels?

Het CDA legt uit dat het in de politiek een heel andere manier van werken is. Managers in het bedrijfsleven moeten ook hun mensen enthousiasmeren en hun beslissingen van draagvlak voorzien, maar ze zijn gewend knopen door te hakken. "In het politieke wereldje is het veel meer onderhandelen, dealen, compromissen sluiten, nog eens terugkoppelen, nog eens achterban raadplegen. Dat is gewoon een hele andere manier van werken". Volgens de VVD zijn mensen uit het bedrijfsleven ook gewend dat als een besluit eenmaal genomen is, het ook wordt uitgevoerd. Mogelijkheden van bezwaar en beroep kent het bedrijfsleven niet. De PvdA denkt dat de noodzaak van een politieke meerderheid de kaders stelt voor het verplicht te spelen spel van tactisch geven en nemen; "soms moet je iets loslaten om iets op een ander punt binnen te kunnen halen". En dat is volgens de partij niet zo rechtlijnig als het er in het bedrijfsleven vaak aan toe gaat. "In de politiek gaat het soms van: 'dit is het beste, maar dat doen we niet, we doen eerst dat én dan dat..... en dan hopen we dat we daar uitkomen'". Het is de werkwijze van onze democratie en daar is niet iedereen voor in de wieg gelegd.

1. De methode

Doel van dit onderzoek was na te gaan in hoeverre de leden van politieke organen (gemeenteraden, Provinciale Staten, Tweede en Eerste Kamer, kabinet en Europees parlement) qua indeling naar bedrijfstak een afspiegeling vormen van de Nederlandse bevolking.

1.1 Potentieel verkiesbare bevolking

Om te beoordelen of personen werkzaam in verschillende sectoren van de economie in voldoende mate zijn opgenomen in politieke organen, wordt in het kader van dit onderzoek het begrip *potentieel verkiesbare bevolking* gehanteerd. Met dit begrip wordt bedoeld: alle Nederlanders die *qua leeftijd* en *fysiek* in staat mogen worden geacht een politieke functie te vervullen. Van de omvang van de *potentieel verkiesbare bevolking* wordt hieronder een ruwe benadering gegeven.

Volgens de laatste gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) telt Nederland ruim 16 miljoen ingezetenen. Wie jonger is dan 18 jaar kan niet gekozen worden in een politiek orgaan. Bij 18 jaar ligt dus de ondergrens van de potentieel verkiesbare bevolking. Een bovengrens is minder gemakkelijk te trekken. Hoewel enigszins arbitrair, is gekozen voor de leeftijd van 65 jaar. Er zijn nogal wat raadsleden ouder dan 65 jaar; anderzijds zijn er ook veel personen onder de 65 die met vut zijn en fysiek of psychisch niet in staat zijn het – soms zware – gemeenteraadswerk op zich te nemen. Een grens van 65 jaar dus. Volgens het CBS zijn er ongeveer 10.420.000 ingezetenen in de leeftijdscategorie van 18 tot en met 64 jaar. Dat noemen we in dit onderzoek dus de *potentieel verkiesbare bevolking*.²

1.2 De bedrijfstakken

Wat doen de potentieel verkiesbaren voor de kost? In welke sectoren verdienen zij hun brood? In het kader van dit onderzoek wordt de *potentieel verkiesbare bevolking* verdeeld in zeven bedrijfstakken. De gehanteerde indeling is gebaseerd op de bedrijfstakindeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), die ook in de eerdere onderzoeken gebruikt werd.

² In de vorige onderzoeken (1993, 1997, 2003) is verondersteld dat *volledig* arbeidsongeschikten niet in staat zijn een taak te vervullen als volksvertegenwoordiger. Dat was niet helemaal correct. Arbeidsongeschikten mogen zich verkiesbaar stellen en ze zijn niet per definitie niet in staat een taak te vervullen als volksvertegenwoordiger. Ruw geschat heeft een derde van hen zelfs een klein baantje. Dat klinkt onlogisch, maar is te verklaren door de definitie: wie voor tachtig procent is afgekeurd behoort al tot de categorie *volledig arbeidsongeschikt*. Daarmee is een deeltijdbaantje als volksvertegenwoordiger voor deze groep niet uitgesloten. In de vergelijking die in de volgende paragraaf verder wordt uitgewerkt vallen de niet-werkzame personen onder hen binnen de categorie: geen beroepsactiviteit. Door te werken met de cijfers van werkzame personen, worden ook de arbeidsongeschikten met de kleine banen (<12 uur) meegerekend.

De gehanteerde bedrijfstakken zijn:

1. Landbouw en visserij

Akkerbouw, veehouderij, tuinbouw, plantsoenendiensten, hoveniersbedrijven, jacht, bosbouw, visserij.

2. Industrie en bouw

Alle vormen van industrie, zoals delfstoffenwinning, voedings- en genotmiddelenindustrie, aardolieverwerking, chemie, textiel en leder, hout en papier, rubber en kunststoffen, grafische industrie en uitgeverijen, metaal, machinebouw, elektrotechnische industrie, auto-industrie en dergelijke.

Daarnaast gas-, elektriciteits- en waterleidingbedrijven en alle bedrijven in de bouwnijverheid.

3. Commerciële dienstverlening

Groothandel, detailhandel, makelaars, horeca, reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen, zee- en luchtvaart, overige transport- en opslagbedrijven, reisbureaus, spoorwegen, binnenvaart, communicatiebedrijven (KPN en dergelijke), bank- en verzekeringswezen, handel in onroerend goed, advocatenkantoren, accountantskantoren, belastingadviesbureaus, ingenieursbureaus, architectenbureaus, reclamebureaus, persbureaus, uitzendbedrijven, economische adviesbureaus, schoonmaakbedrijven, wasserijen, kappersbedrijven, fotoateliers.

4. Overheid

Gemeente-, provincie- en rijksambtenaren, ambassades, internationale (overheids-)organisaties, rechterlijke macht, gevangeniswezen, politie, brandweer, sociale verzekeringsorganen, defensie.

5. Onderwijs, gezondheidszorg en gesubsidieerde instellingen

Alle vormen van openbaar en bijzonder onderwijs, vormingswerk, ziekenhuizen, psychiatrische inrichtingen, zwakzinnigeninrichtingen, verpleeghuizen, artsen-, tandartsen- en vroedvrouwenpraktijken, overige medische instellingen, veterinaire praktijken, sociaal-culturele en culturele instellingen, sport, recreatie, overkoepelende organen op sport- en recreatiegebied.

6. Niet-commerciële dienstverlening

Religieuze organisaties, werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties, beroepsorganisaties, wetenschappelijke instellingen, onderzoeksinstituten, bejaardentehuizen, overige maatschappelijke dienstverlening, overige sociale organisaties.

7. Geen beroepsactiviteiten

Huisvrouwen en -mannen, voltijdstudenten zonder bijbaan, personen met werkloosheids- of bijstandsuitkering die staan ingeschreven bij het arbeidsbureau, arbeidsongeschikten.

In het kader van het onderzoek is de volgende tweedeling van groot belang. De categorieën 1 tot en met 3 worden gerekend tot de *particuliere sector*; de categorieën 4 en 5 worden samen genomen onder de noemer (*semi-*)overheid.

In de praktijk bleken de zeven gehanteerde bedrijfscategorieën zeer goed bruikbaar en weinig aanleiding te geven tot misverstanden. Dit neemt niet weg dat soms arbitraire keuzes gemaakt moesten worden, bijvoorbeeld als een politicus tegelijkertijd in meer dan één bedrijfscategorie werkzaam is of was.

Daarnaast moesten vooraf enkele algemene richtlijnen worden opgesteld. Zo is afgesproken dat bij politici die aan de politiek een volledige dagtaak hebben de laatste beroepsfunctie *buiten* de politiek bepalend zou zijn voor de bedrijfsachtergrond. Voor deeltijdpolitici (gemeenteraadsleden en leden van Provinciale Staten en Eerste Kamer) bepaalde de huidige functie de bedrijfsachtergrond. Was de huidige of laatste functie een min of meer 'politieke' functie, zoals medewerker van het partijbureau, burgemeester of assistent van een Tweede-Kamerlid, dan moest worden gekeken naar de *voor-vorige* functie van de betrokkene. Studenten, huisvrouwen en -mannen, uitkeringsgerechtigden en andere personen zonder betaalde baan werden ingedeeld in de categorie 'geen beroep'. Een uitzondering is gemaakt voor politici die in het verleden een betaalde baan hebben gehad, maar inmiddels met vut of met pensioen zijn gegaan. Bij deze personen werd de laatste beroepsfunctie als maatstaf genomen.

1.3 Samenstelling potentieel verkiesbare bevolking

Voor het bepalen van de bedrijfsachtergrond van de potentieel verkiesbare bevolking is uitgegaan van de cijfers van 2004, geldend voor de groep 'werkzame personen'. Deze groep bevat zowel werkgevers als werknemers en telt ook banen van minder dan 12 uur per week mee. De getallen voor de eerste zes van de zeven bedrijfscategorieën die in het onderzoek worden gehanteerd, zijn opgevraagd bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het gaat dan om gegevens die gelden voor de groep werkzame personen in de leeftijdscategorie 15-64 jaar. De verkiesbare leeftijd ligt echter op 18 jaar. Om de percentages zoveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de *potentieel verkiesbare bevolking*, is een correctie³ aangebracht. De groep van 570 000 personen tussen 15 en 18 jaar, is in de verdere vergelijking buiten beschouwing gelaten.

³ Het totale aantal personen tussen 15 en 65 jaar ligt op 10.970.000, 550.000 personen binnen die groep, bevinden zich in de leeftijdscategorie 15-18 jaar. Van deze groep werkt naar schatting zo'n 20 procent (110.000), kleine baantjes meegerekend. Vertaald naar de groep werkzame personen tussen 15 en 65 jaar, is dat nog maar 1,4 procent (110.000 : 8 160 000). Een dermate klein aandeel dat het praktisch te verwaarlozen valt voor de uitkomsten.

Als gekeken wordt naar het omgekeerde, ligt het anders. 440.000 van hen zijn niet werkzaam en dat heeft grote invloed op de percentages voor de groep '*niet werkzame personen*': ons referentiepunt voor de restpost en zevende categorie: *geen beroepsactiviteit*. Deze groep *niet-werkzame personen* telt 2.810.000 personen (15-64 jaar), dus 15,7 procent (440.000 : 2 810.000) daarvan bestaat uit mensen in de categorie 15-18 jaar. Dat betekent dat er dan in plaats van 25,6 procent (10.970.000-8.160.000=2.810.000: 10.970.000 * 100) *niet-werkzame personen*, ineens nog maar 21,7 procent (10.420.000-8.160.000=2.260.000: 10.420.000 * 100) *niet-werkzame personen* zijn.

Zo is besloten de bias van 1,4 procent in de uiteindelijke opmaak van de *potentieel verkiesbare bevolking* voor lief te nemen en de groep van 15 tot 18 jaar in zijn geheel af te trekken van de populatie. (In plaats van 550.000, kan ook 440.000 worden afgetrokken, dat maakt niet zoveel uit, de bias van 1,4 procent voor de werkzame groep blijft hetzelfde, plus of minus). Het voornaamste, namelijk de bias van 15,7 procent is er in elk geval mee ondervangen (4 procent op het totaal van 10 970 000 personen van 15-64, wel en niet werkzaam).

Dat ziet er als volgt uit:

Bevolking 15-64 jaar: 10.970.000

Bevolking 18-64 jaar: 10.420.000

Aantal werkzame personen 15-64 jaar: 8.160.000

$8.160 : 10.420 * 100 = 78\%$ werkzame personen
 22% niet-werkzame personen

Onderstaand onze benadering van de omvang en de samenstelling (naar bedrijfsachtergrond)) van de potentieel verkiesbare Nederlandse bevolking.

Particuliere sector

Land, bosbouw en visserij	3	%	
Industrie en bouw	14	%	
Commerciële dienstverlening		36	%
	53	%	

(Semi-)overheid

Overheid	5	%	
Onderwijs, gezondheidszorg etcetera	16	%	
	21	%	

Overige categorieën

Niet-commerciële dienstverlening	4	%	
Geen beroepsactiviteiten	22	%	
	-----		+
Totaal	100	%	

2. Gemeenteraden

De gemeenteraad, eens per vier jaar rechtstreeks gekozen door de bevolking, vormt het hoofdbestuur van een gemeente. De omvang van een gemeenteraad is afhankelijk van het inwonertal van de gemeente en varieert van minimaal 9 (bij minder dan 3.001 inwoners) tot maximaal 45 leden (bij meer dan 200.000 inwoners). Het aantal wethouders is afhankelijk van de omvang van de gemeenteraad. Er zijn minimaal 2 en maximaal 9 wethouders per gemeente.

Sinds 7 maart 2002, een paar maanden voor het vorige onderzoek plaatsvond, geldt de wet *Dualisering Gemeentebestuur*⁴, waarmee de Gemeentewet gewijzigd is. Hierdoor zijn de bevoegdheden en posities van raad en college sindsdien gescheiden. Wethouders mogen niet langer tegelijkertijd lid zijn van de gemeenteraad en ook niet-raadsleden kunnen nu wethouder worden. Het college bestuurt en de volksvertegenwoordigende en controlerende taak van de gemeenteraad is versterkt. Daarnaast is er een rekenkamer(functie) en een griffier voor alle gemeenten ingevoerd.

Het lidmaatschap van de gemeenteraad is in principe een deeltijdfunctie, die met name in de grotere steden veel weg heeft van een halve of soms een hele baan. Het wethouderschap is in de meeste gemeenten een deeltijdbaan, maar in middelgrote en grote gemeenten een volledige dagtaak.

Het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van gemeenteraadsleden en wethouders is uitgevoerd via een schriftelijke enquête onder de raadsgriffiers van de 458 Nederlandse gemeenten. Deze raadsgriffiers kregen eind mei 2006 een enquêteformulier toegestuurd aan de hand waarvan zij de leden van de gemeenteraad van hun gemeente konden indelen in de zeven voor dit onderzoek gehanteerde sectoren. (Zie hoofdstuk 1).

Bij de gemeenteraadsleden en deeltijdwethouders was de huidige sector waarin zij werkzaam zijn bepalend voor de van toepassing zijnde bedrijfscategorie (bij vut'ers en gepensioneerden was dit de sector waarin ze hun laatste functie voor uittreding uitoefende). Bij de voltijdwethouders was de laatste niet-politieke functie bepalend voor de indeling in de van toepassing zijnde bedrijfscategorie.

Van de aangeschreven raadsgriffiers hebben 234 ervoor gezorgd dat het vragenformulier correct werd ingevuld. Derhalve een respons van 51,1 procent. Zodoende konden in dit onderzoek de gegevens worden verwerkt van in totaal 4.880 gemeenteraadsleden en van 794 wethouders.

⁴ Zie ook www.vernieuwingsimpuls.nl

De spreiding van de in het onderzoek betrokken gemeenten ingedeeld naar grootte van de gemeente is als volgt:

Categorie	Aantal	Respons	Responspercentage
0-10.000 inwoners	64	33	52 %
10.001-20.000 inwoners	148	76	51%
20.001-50.000 inwoners	181	95	53 %
50.001-200.000 inwoners	59	24	41 %
meer dan 200.000 inwoners	6	6	100 %

De zes gemeenten in de categorie *meer dan 200.000 inwoners* zijn de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Eindhoven en Tilburg.

Dankzij de hoge respons kan een goed beeld geschetst worden van de bedrijfsachtergrond van onze volksvertegenwoordigers. Ondanks de oververtegenwoordiging van het CDA en de ondervertegenwoordiging van de SP wijkt de aangetroffen zetelverdeling binnen de door ons verrichte steekproef niet significant⁵ af van het landelijk gemiddelde.

Partij	% zetels landelijke uitslag raadsverkiezing 2006	% zetels in de onderzochte gemeenteraden
Klein Christelijk VVD	6,5	7,1
CDA	13,8	14,8
D66	16,9	20,2
PvdA	2,6	1,7
PvdA	23,4	22,8
Groen Links	5,9	5,1
SP	5,7	3,2
Overige	25,2	25,1

⁵ Het berekende significantieniveau ligt op 94 procent.

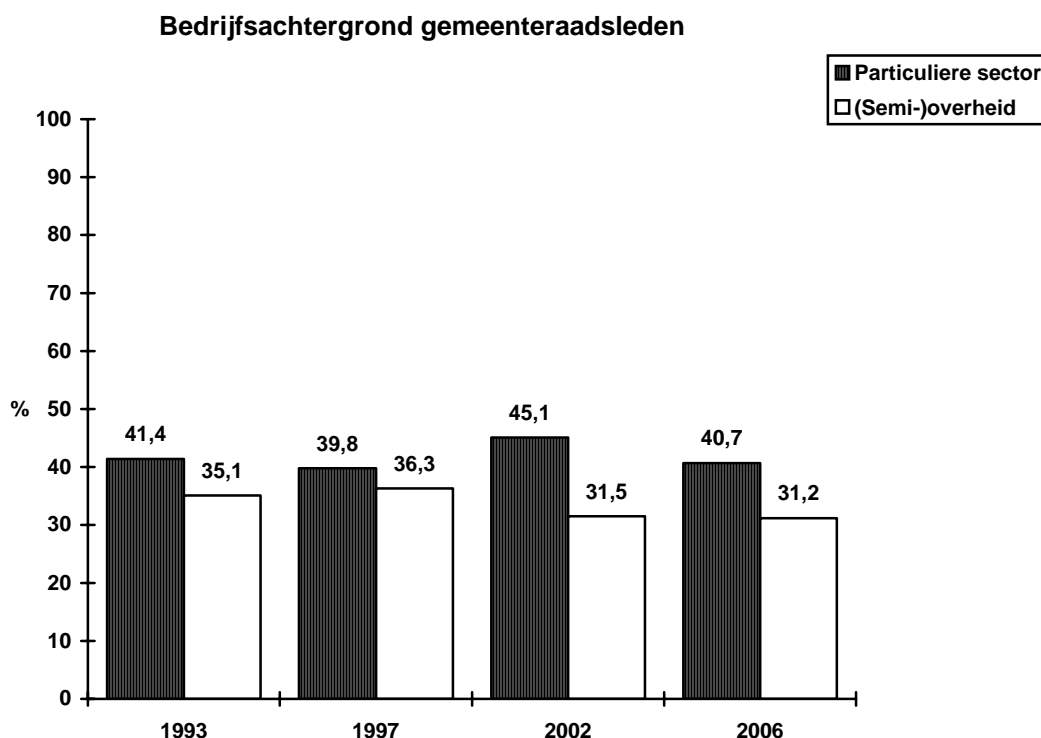
In het hierna volgende worden de onderzoeksresultaten onder andere vergeleken met de gegevens uit het vorige onderzoek in 2002. Eind dat jaar vulde meer dan helft van de raadsgriffiers hetzelfde enquêteformulier in. Sindsdien zijn eenmaal landelijke verkiezingen voor de gemeenteraden gehouden, namelijk in maart 2006.

Een verschil ten opzichte van voorgaande onderzoeken is de opsplitsing van 'Klein Links'. Klein links is groter geworden. Reden om dit keer de raadsleden en wethouders van GroenLinks en Socialistische Partij apart te meten.

2.1 Algemeen beeld

Personen afkomstig uit de marktsector zijn in aantal relatief het best vertegenwoordigd in de Nederlandse gemeenteraden. Ondanks een daling ten opzichte van het voorgaande onderzoek, blijven de gemeenteraden in vergelijking met de andere politieke organen vooroplopen.

Van de leden van gemeenteraden is 40,7 procent afkomstig uit de *particuliere sector*. De grafiek laat zien hoe de verdeling zich heeft ontwikkeld.

Hoewel de gemeenteraden van alle politieke organen het hoogst scoren, is het percentage raadsleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* nog altijd kleiner dan verwacht mocht worden op grond van het aandeel van deze sector in de *potentieel verkiesbare bevolking*. Dat aandeel is namelijk 53 procent (zie hoofdstuk 1).

Ten tijde het vorige onderzoek in 2002 was dat aandeel nog 49 procent, waarmee de ondervertegenwoordiging krap 4 procent bedroeg. Nu is dat verschil ruim 12 procent.

Binnen de *particuliere sector* valt het lage aandeel van de categorie *industrie/bouw* het meest op. Met een vertegenwoordiging van 5,9 procent ligt het een stuk lager dan de 14 procent *potentieel verkiesbaren* die in deze sector werkzaam zijn. De afgelopen peiljaren is het aandeel steeds verder gedaald. Zo lag het percentage in 1997 nog op 9,8 procent en in 2002 op 8,8 procent.

In de sector *landbouw en visserij* doet zich het omgekeerde voor. Deze sector valt voortdurend op door oververtegenwoordiging. Krap 3 procent van de *potentieel verkiesbare bevolking* werkt anno 2006 in de landbouw of visserij, terwijl 5,9 procent van de raadsleden dat doet of heeft gedaan. Voorheen was die oververtegenwoordiging sterker. In 2002 was 7,7 procent van de gemeenteraadsleden afkomstig uit de *landbouw en visserij* en in 1997 zelfs 9,1 procent.

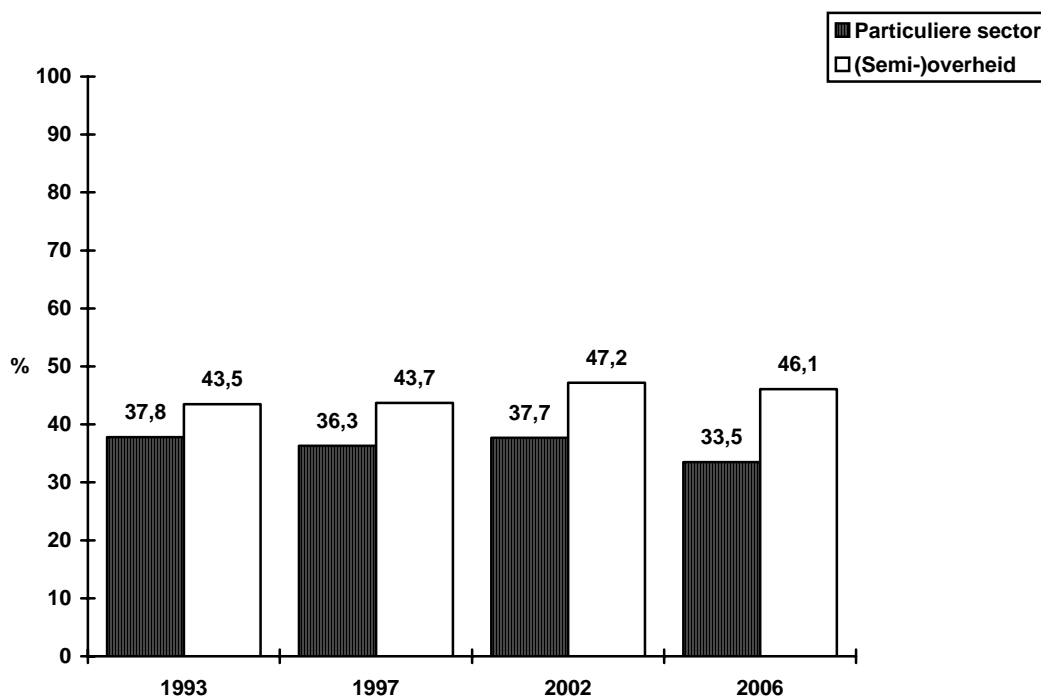
Het aantal gemeenteraadsleden met een achtergrond in de *commerciële dienstverlening* blijft met 28,6 procent gelijk ten opzichte van 2002. In de *potentieel verkiesbare bevolking* echter, is dit percentage, sinds het onderzoek in 2002, toegenomen van 30 naar 36 procent. Daarmee is de ondervertegenwoordiging van deze sector iets groter geworden.

Van alle gemeenteraadsleden heeft 31,2 procent een baan (gehad) bij de overheid, in het onderwijs, in de gezondheidszorg of bij een gesubsidieerde instelling, in het kader van dit onderzoek samengevat onder de noemer *(semi-)overheid*. In 2002 was dat percentage nagenoeg hetzelfde (31,5 procent). In 1997 was het nog 36,3 procent; dus het daalt gestaag. Desalniettemin is het aandeel raadsleden in dienst van de *(semi-)overheid* nog altijd hoger dan het aandeel van deze categorie in de *potentieel verkiesbare bevolking* (21 procent).

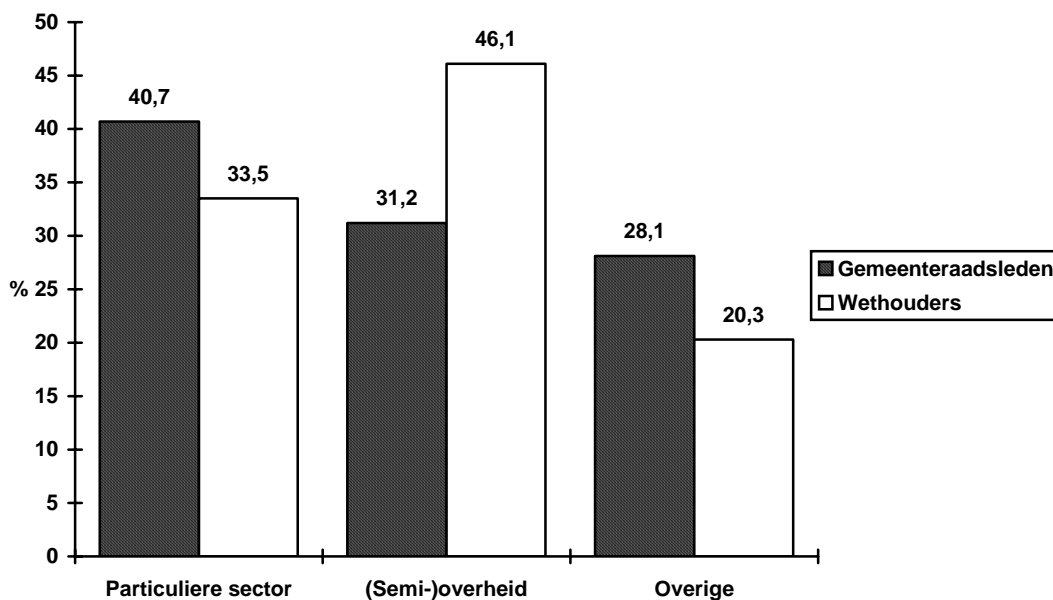
Het aantal raadsleden *zonder beroep* is licht gestegen van 16,2 procent in 2002 naar 19,6 procent in 2006.

Per saldo vormen gemeenteraden qua bedrijfsachtergrond dus nog een redelijke afspiegeling van de *potentieel verkiesbare bevolking*. Bij de wethouders is dat veel minder het geval. Anders dan gemeenteraadsleden komen wethouders vooral (46,1 procent) uit de *(semi)overheid* en veel minder (33,5 procent) uit de particuliere sector. Dat is al jaren het geval, zo blijkt uit de eerste grafiek op de volgende pagina. De tweede grafiek vergelijkt de herkomst van wethouders en gemeenteraadsleden.

Bedrijfsachtergrond wethouders

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden en wethouders 2006

In de volgende tabellen worden de resultaten voor achtereenvolgens de gemeenteraadsleden en de wethouders volledig opgesomd voor zowel het onderzoek in 2002 als in 2006.

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden heel Nederland 2002

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	366	7,7 %
Industrie/bouw	416	8,8 %
Commerciële dienstverlening	1.353	28,6 %
		45,1 %
(Semi-)overheid		
Overheid	677	14,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	817	17,2 %
		31,5 %
Niet-commerciële dienstverlening	342	7,2 %
Geen beroep	767	16,2 %
Totaal aantal raadsleden	4.738	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders heel Nederland 2002

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	65	8,1 %
Industrie/bouw	42	5,2 %
Commerciële dienstverlening	196	24,4 %
		37,7 %
(Semi-)overheid		
Overheid	181	22,6 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	197	24,6 %
		47,2 %
Niet-commerciële dienstverlening	44	5,5 %
Geen beroep	77	9,6 %
Totaal aantal wethouders	802	100 %

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden heel Nederland 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	286	5,9 %
Industrie/bouw	299	6,1 %
Commerciële dienstverlening	1.395	28,6 %
		40,6%
(Semi-)overheid		
Overheid	746	15,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	775	15,9 %
		31,2%
Niet-commerciële dienstverlening	420	8,6 %
Geen beroep	959	19,6 %
Totaal aantal raadsleden	4.880	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders heel Nederland 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	46	5,8 %
Industrie/bouw	28	3,5 %
Commerciële dienstverlening	193	24,3 %
		33,6%
(Semi-)overheid		
Overheid	208	26,2 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	158	19,9 %
		46,1%
Niet-commerciële dienstverlening	71	8,9 %
Geen beroep	90	11,4 %
Totaal aantal wethouders	794	100 %

2.2 Verschillen naar grootte van de gemeente

Opvallend komt uit het onderzoek naar voren dat de bedrijfsachtergrond van gemeenteraadsleden voor veel van de deelsectoren een sterke samenhang vertoont met de grootte van de gemeente.

Hoe kleiner een gemeente hoe groter het aandeel gemeenteraadsleden dat afkomstig is uit de *landbouw en visserij*. Hoe groter de gemeente hoe kleiner dit aandeel. In de onderzochte grote steden komt nog niet 1 procent van de gemeenteraadsleden uit de *landbouw en visserij*. Voor de *industrie en bouw* geldt ook: hoe groter de gemeente, hoe minder raadsleden met een achtergrond in deze sector. De grote steden vormen hierop een uitzondering.

Opmerkelijk is dat bij de categorie *commerciële dienstverlening* voor 2006 geen duidelijk herkenbare trend valt te ontdekken. In 2002 gold nog wel: hoe groter de gemeente hoe groter het aandeel gemeenteraadsleden dat uit deze sector afkomstig is, nu niet meer.

Voor de gehele *particuliere sector* geldt: hoe groter de gemeente hoe kleiner het aandeel gemeenteraadsleden uit deze sector. In 2002 vormden de gemeenten met meer dan 200.000 inwoners hierop een uitzondering, maar nu sluiten ze gewoon weer aan bij deze (in 1997 al gesignaleerde) trend. Het percentage raadsleden uit de *particuliere sector* was bij de grootste gemeenten in 2002 nog 40,0 procent, nu is het gezakt naar 29,9 procent.

Van de zes grote steden heeft de gemeenteraad van Tilburg heeft het grootste aandeel raadsleden afkomstig uit de *particuliere sector* (44 procent). Bij de meeste grote steden is - in tegenstelling tot vorige onderzoek van 2002 - sprake van een flinke daling van het aantal raadsleden uit de particuliere sector.

In Eindhoven valt het nog mee; daar zakt het percentage van 44 procent in 2002 naar 38 procent in 2006. In Rotterdam en Utrecht zakt het echter van 40 procent in 2002 naar respectievelijk 27 en 24 procent in 2006. In Amsterdam zakt het aandeel van 36 procent in 2002 naar 20 procent nu.

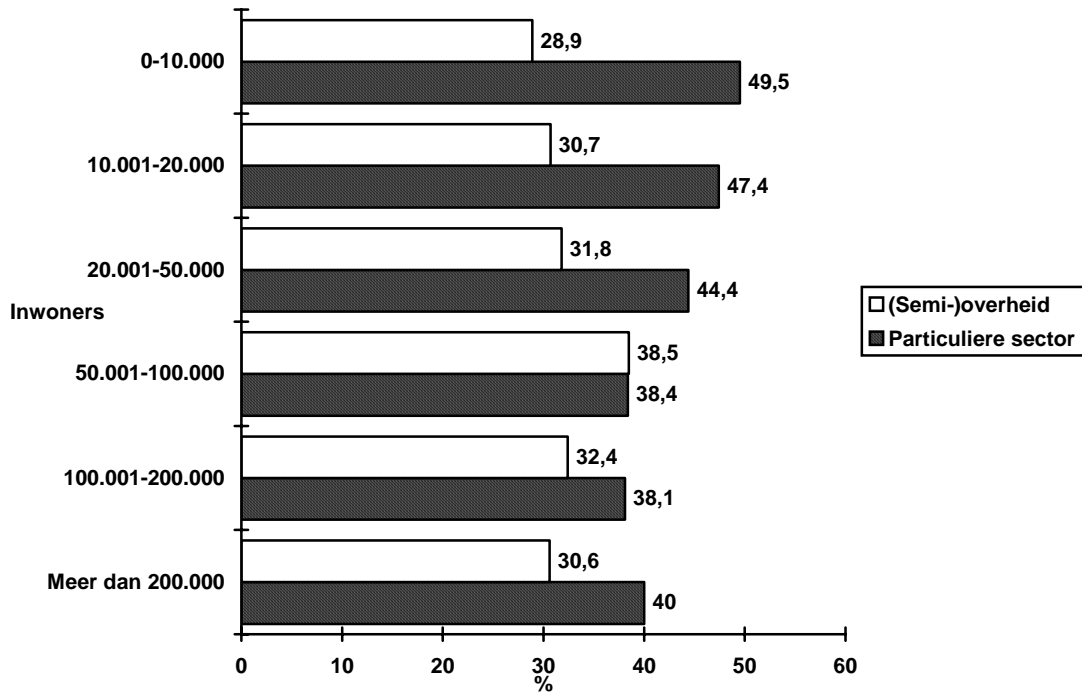
Noemenswaardig is dat in Amsterdam de sector *niet-commerciële dienstverlening* (vakbonden, milieuorganisaties, verenigingen en dergelijke) opvallend hoog scoort met een aandeel van 47 procent. Dit terwijl maar 4 procent van de *potentieel verkiesbare bevolking* deel uitmaakt van deze sector. In Rotterdam zijn de *niet-commerciële dienstverleners* eveneens flink oververtegenwoordigd met een aandeel van 36 procent.

Voor de *(semi-)overheid* geldt in grote lijn het tegenovergestelde als voor de *particuliere sector*. Hoe groter de gemeente hoe groter de categorie raadsleden met een beroep in deze sector van de economie. Maar in steden met meer dan 50.000 inwoners wordt het aandeel raadsleden afkomstig uit de *(semi-)overheid* weer kleiner.

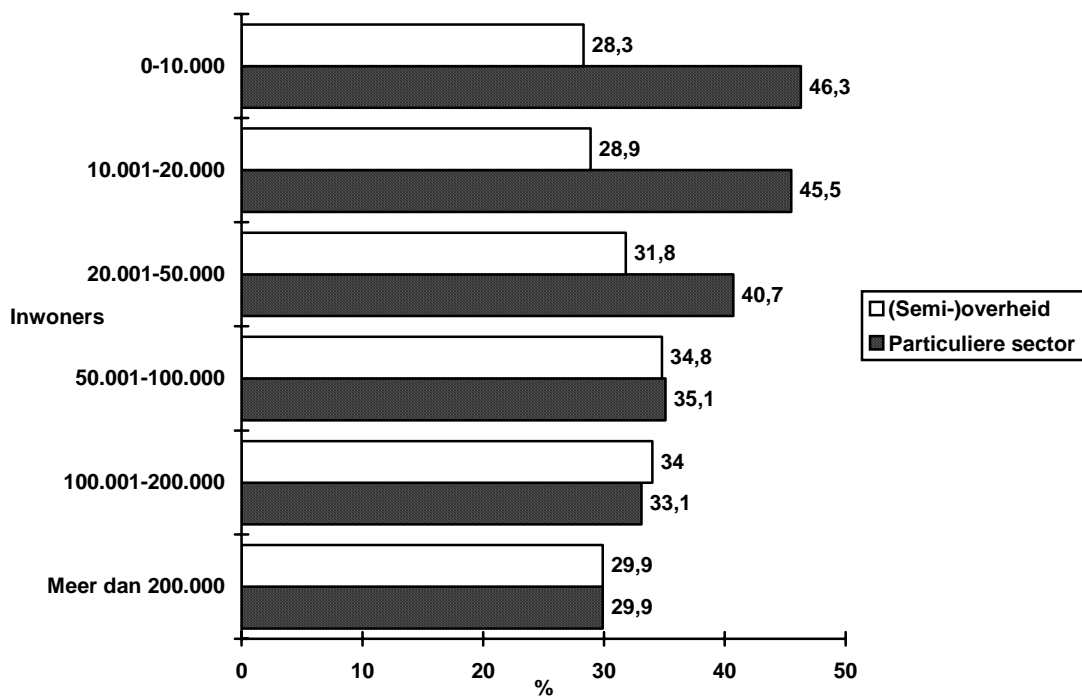
In Rotterdam is 20 procent van de raadsleden afkomstig uit de *(semi-)overheid*, dat was tijdens het vorige onderzoek nog 31 procent. In de overige grote steden veranderd er niet veel ten opzichte van 2002. In Tilburg is 28 procent de raadsleden afkomstig uit de *(semi-)overheid*, in Amsterdam en Eindhoven 27 procent, in Den Haag 36 procent en in Utrecht 42 procent.

Op deze pagina brengen twee grafieken de sectorverdeling naar inwoneraantal in kaart voor 2002 en 2006.

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden 2002

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden 2006

In de volgende tabellen de volledige resultaten van het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van raadsleden, uitgesplitst per inwoneraantal.

Bedrijfsachtergrond raadsleden gemeenten met 0-10.000 inwoners

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	43	10,4 %
Industrie/bouw	40	9,7 %
Commerciële dienstverlening	108	26,2 %
		46,3%
(Semi-)overheid		
Overheid	52	12,6 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	65	15,7 %
		28,3%
Niet-commerciële dienstverlening	32	7,7 %
Geen beroep	73	17,7 %
Totaal aantal raadsleden	413	100 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden gemeenten met 10.001-20.000 inwoners

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	100	8,3 %
Industrie/bouw	85	7,0 %
Commerciële dienstverlening	364	30,2 %
		45,5%
(Semi-)overheid		
Overheid	161	13,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	188	15,6 %
		28,9%
Niet-commerciële dienstverlening	80	6,6 %
Geen beroep	229	19,0 %
Totaal aantal raadsleden	1.207	100 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden gemeenten met
20.001-50.000 inwoners

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	123	5,8 %
Industrie/bouw	135	6,4 %
Commerciële dienstverlening	605	28,5 %
		40,7%
(Semi-)overheid		
Overheid	332	15,7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	342	16,1 %
		31,8 %
Niet-commerciële dienstverlening	157	7,4 %
Geen beroep	427	20,1 %
Totaal aantal raadsleden	2.121	100 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden gemeenten met
50.001-100.000 inwoners

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	16	3,6 %
Industrie/bouw	28	6,3 %
Commerciële dienstverlening	112	25,2 %
		35,1%
(Semi-)overheid		
Overheid	75	16,8 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	80	18,0 %
		34,8%
Niet-commerciële dienstverlening	27	6,1 %
Geen beroep	107	24,0 %
Totaal aantal raadsleden	445	100 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden gemeenten met
100.001-200.000 inwoners

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	2	0,5 %
Industrie/bouw	1	0,2 %
Commerciële dienstverlening	139	32,4 %
		33,1%
(Semi-)overheid		
Overheid	81	18,9 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	65	15,1 %
		34,0 %
Niet-commerciële dienstverlening	61	14,2 %
Geen beroep	80	18,6 %
Totaal aantal raadsleden	429	100 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden gemeenten groter
dan 200.000 inwoners

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	2	0,8 %
Industrie/bouw	10	3,8 %
Commerciële dienstverlening	67	25,3 %
		29,9%
(Semi-)overheid		
Overheid	44	16,6 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	35	13,3 %
		29,9%
Niet-commerciële dienstverlening	63	23,9 %
Geen beroep	43	16,3 %
Totaal aantal raadsleden	264	100 %

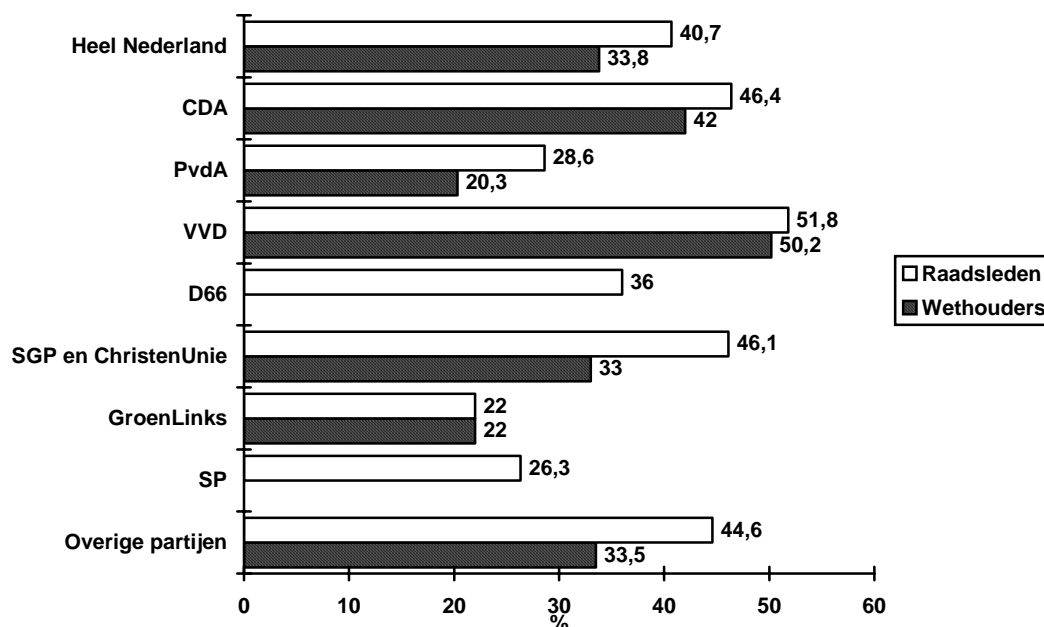
2.3 Verschillen tussen politieke partijen

De politieke partijen verschillen onderling aanzienlijk voor wat betreft de bedrijfsachtergrond van gemeenteraadsleden.

Landelijk ligt het aandeel raadsleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* op 40,7 procent. De VVD heeft relatief de meeste raadsleden met een baan in de *particuliere sector*: 51,8 procent. De SGP en de ChristenUnie (die in het onderzoek als één groepering zijn beschouwd), het CDA en de 'overige partijen' (grotendeels plaatselijke politieke groeperingen) scoren ook boven het landelijk gemiddelde.

Opvallend is wel dat binnen alle partijen het aandeel raadsleden afkomstig uit de *particuliere sector* is afgenomen. Dit terwijl ten tijde het vorige onderzoek juist een toename werd geconstateerd. Zo slinkt het aandeel uit de *particuliere sector* binnen de VVD van 54,5 in 2002 naar 51,8 procent in 2006. Bij D66 daalde het van 44,1 naar 36 procent en bij de PvdA van 31,0 naar 28,6 procent. Bij de 'overige partijen' nam het aandeel afkomstig uit de *particuliere sector* af van 49,4 naar 44,6 procent. Ondanks deze daling ten opzichte van 2002 liggen de percentages nog altijd hoger dan in 1997. In dit onderzoek zijn GroenLinks en SP apart opgenomen, samen hadden ze in 2002 26,6 procent van hun raadsleden afkomstig uit de *particuliere sector*, in 2006 is dat voor GroenLinks 22 procent en voor SP 26,3 procent. Zoals eerder reeds is aangegeven komen wethouders in het algemeen minder vaak uit de *particuliere sector* dan raadsleden. Dit blijkt uit onderstaande grafiek⁶.

Gemeenteraadsleden en wethouders uit particuliere sector (2006)

⁶ Het aantal wethouders van D66 en SP was binnen dit onderzoek te klein (respectievelijk 9 en 7) om mee te nemen in de vergelijking in bovenstaande grafiek. Voor de volledigheid zijn de gegevens wél in de tabellen opgenomen.

Voorheen gold: heeft een partij relatief weinig raadsleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*, dan heeft dat vrijwel automatisch tot gevolg dat er veel raadsleden zijn met een bedrijfsachtergrond bij de (*semi*-)overheid.

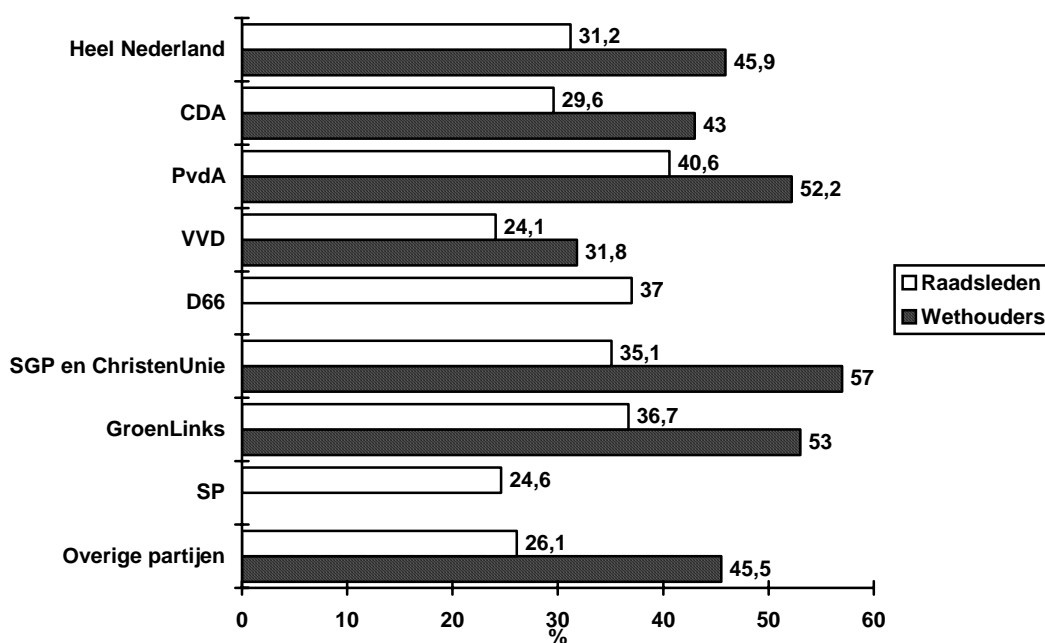
Dat blijkt deze keer niet het geval te zijn. Ondanks de afname van het percentage raadsleden afkomstig uit de *particuliere sector* is er voor de meeste partijen eveneens sprake van een afname van het percentage raadsleden afkomstig uit de (*semi*-)overheid. Behalve bij de VVD en de kleine Christelijke partijen (SGP en ChristenUnie), bij hen is het aandeel (*semi*-)overheid wél toegenomen.

In 2002 had PvdA van alle partijen de meeste gemeenteraadsleden uit de (*semi*-)overheid: 44,7 procent kwam uit deze sector. Dit aandeel is in 2006 gedaald naar 40,6 procent. Bij het CDA is de daling minimaal, van 30,4 procent in 2002 naar 29,6 procent in 2006. Bij D66 ligt het percentage op 37 in 2006, terwijl het in 2002 een fractie hoger was (38,2 procent).

De 'overige partijen' zakken van 27,4 in 2002 naar 26,1 procent in 2006. GroenLinks komt uit op een percentage van 36,7 en de SP op een percentage van 24,6. In 2002 waren zij samen goed voor 39,4 procent. SP heeft daarmee relatief een aanzienlijk kleiner aandeel van de raadsleden afkomstig uit de publieke sector. Bij de VVD is het percentage gestegen van 22,2 procent in 2002 naar een nog altijd lage 24,1 procent in 2006. SGP en ChristenUnie stijgen van 32,6 procent in 2002 naar 35,1 procent in 2006.

Wethouders komen in het algemeen iets vaker voort uit de (*semi*-)overheid dan raadsleden. Zie daarvoor ook onderstaande grafiek⁷.

Gemeenteraadsleden en wethouders uit (*semi*-)overheid (2006)

⁷ Het aantal wethouders van D66 en SP was binnen dit onderzoek te klein (respectievelijk 9 en 7) om mee te nemen in de vergelijking in bovenstaande grafiek. Voor de volledigheid zijn de gegevens wél in de tabellen opgenomen.

Net als in 2002 en 1997 zijn gemeenteraadsleden uit de categorie *landbouw/visserij* het meest te vinden bij het CDA, met een aandeel van 14,0 procent. Bij PvdA, D66, GroenLinks en SP komt dit aandeel niet of nauwelijks boven de 1 procent, daar ontbreken de boeren geheel of vrijwel volledig.

Opvallend is het hoge percentage *niet-commerciële dienstverleners* onder de raadsleden van GroenLinks. Maar liefst een kwart van hen komt uit deze sector. Bij de SP ligt dit percentage ook vrij hoog met 18,1 procent. Binnen de *potentieel verkiesbare bevolking* is dat niet meer dan 4 procent.

Op de volgende pagina's volgen de volledige enquête-uitslagen van het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van raadsleden en van wethouders, uitgesplitst per partij⁸.

⁸ In de tabellen zijn de uitslagen uitgedrukt in percentages voor de wethouders van D66 en SP voor de volledigheid opgenomen. Voor een zinvolle vergelijking met de andere partijen is het aantal wethouders te klein.

Bedrijfsachtergrond CDA-gemeenteraadsleden

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	138	14,0 %
Industrie/bouw	55	5,6 %
Commerciële dienstverlening	264	26,8 %
		46,4%
(Semi-)overheid		
Overheid	145	14,6 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	148	15,0 %
		29,6%
Niet-commerciële dienstverlening	58	5,9 %
Geen beroep	178	18,1 %
Totaal aantal raadsleden	986	100 %

Bedrijfsachtergrond CDA-wethouders

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	24	12,0 %
Industrie/bouw	11	5,5 %
Commerciële dienstverlening	49	24,5 %
		42,0%
(Semi-)overheid		
Overheid	46	23,0 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	40	20,0 %
		43,0%
Niet-commerciële dienstverlening	10	5,0 %
Geen beroep	20	10 %
Totaal aantal wethouders	200	100 %

Bedrijfsachtergrond VVD-gemeenteraadsleden

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	54	7,5 %
Industrie/bouw	39	5,4 %
Commerciële dienstverlening	280	38,9 %
		51,8 %
(Semi-)overheid		
Overheid	111	15,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	63	8,8 %
		24,1 %
Niet-commerciële dienstverlening	29	4,0 %
Geen beroep	144	20,1 %
Totaal aantal raadsleden	720	100 %

Bedrijfsachtergrond VVD-wethouders

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	11	9,6 %
Industrie/bouw	5	4,4 %
Commerciële dienstverlening	41	36,2 %
		50,2 %
(Semi-)overheid		
Overheid	27	23,1 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	8,7 %
		31,8 %
Niet-commerciële dienstverlening	8	7,0 %
Geen beroep	13	11,0 %
Totaal aantal wethouders	115	100 %

Bedrijfsachtergrond PvdA-gemeenteraadsleden

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	10	0,9 %
Industrie/bouw	49	4,4 %
Commerciële dienstverlening	260	23,3 %
		28,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	229	20,5 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	224	20,1 %
		40,6 %
Niet-commerciële dienstverlening	139	12,4 %
Geen beroep	205	18,4 %
Totaal aantal raadsleden	1116	100 %

Bedrijfsachtergrond PvdA-wethouders

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0,0 %
Industrie/bouw	3	1,3 %
Commerciële dienstverlening	44	19,0 %
		20,3 %
(Semi-)overheid		
Overheid	70	30,2 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	51	22,0 %
		52,2 %
Niet-commerciële dienstverlening	37	16,1 %
Geen beroep	27	11,4 %
Totaal aantal wethouders	232	100 %

Bedrijfsachtergrond D66-gemeenteraadsleden

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	1 %
Industrie/bouw	5	6 %
Commerciële dienstverlening	24	29 %
		36 %
(Semi-)overheid		
Overheid	21	25 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	12 %
		37 %
Niet-commerciële dienstverlening	4	5 %
Geen beroep	18	22 %
Totaal aantal raadsleden	83	100 %

Bedrijfsachtergrond D66-wethouders

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	11 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	4	45 %
		56 %
(Semi-)overheid		
Overheid	2	22 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1	11 %
		33 %
Niet-commerciële dienstverlening	0	0 %
Geen beroep	1	11 %
Totaal aantal wethouders	9	100 %

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden SGP en ChristenUnie

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	24	7,0 %
Industrie/bouw	30	8,7 %
Commerciële dienstverlening	105	30,4 %
		46,1 %
(Semi-)overheid		
Overheid	54	15,7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	67	19,4 %
		35,1 %
Niet-commerciële dienstverlening	25	7,2 %
Geen beroep	40	11,6 %
Totaal aantal raadsleden	345	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders SGP en ChristenUnie

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	5	8 %
Industrie/bouw	3	5 %
Commerciële dienstverlening	12	20 %
		33 %
(Semi-)overheid		
Overheid	24	40 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	17 %
		57 %
Niet-commerciële dienstverlening	2	3 %
Geen beroep	4	7 %
Totaal aantal wethouders	60	100 %

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden GroenLinks

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	4	1,6 %
Industrie/bouw	8	3,1 %
Commerciële dienstverlening	43	17,3 %
		22,0 %
(Semi-)overheid		
Overheid	38	15,4 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	53	21,3 %
		36,7 %
Niet-commerciële dienstverlening	62	25,0 %
Geen beroep	41	16,3 %
Totaal aantal raadsleden	249	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders GroenLinks

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	8	22 %
		22 %
(Semi-)overheid		
Overheid	11	28 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	25 %
		53 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	14 %
Geen beroep	4	11 %
Totaal aantal wethouders	37	100 %

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden SP

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	7	4,5 %
Commerciële dienstverlening	34	21,8 %
		26,3 %
(Semi-)overheid		
Overheid	10	6,5 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	28	18,1 %
		24,6 %
Niet-commerciële dienstverlening	28	18,1 %
Geen beroep	48	31,0 %
Totaal aantal raadsleden	155	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders SP

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	0	0 %
		0 %
(Semi-)overheid		
Overheid	1	14 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	3	43 %
		57 %
Niet-commerciële dienstverlening	0	0 %
Geen beroep	3	43 %
Totaal aantal wethouders	7	100 %

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden overige partijen

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	55	4,5 %
Industrie/bouw	107	8,7 %
Commerciële dienstverlening	385	31,4 %
		44,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	138	11,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	182	14,8 %
		26,1 %
Niet-commerciële dienstverlening	75	6,1 %
Geen beroep	284	23,2 %
Totaal aantal raadsleden	1.226	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders overige partijen

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	5	3,7 %
Industrie/bouw	6	4,5 %
Commerciële dienstverlening	33	25,3 %
		33,5 %
(Semi-)overheid		
Overheid	27	20,2 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	33	25,3 %
		45,5 %
Niet-commerciële dienstverlening	9	6,7 %
Geen beroep	19	14,3 %
Totaal aantal wethouders	132	100 %

2.4 Wethouders van buiten de raad

Direct na de gemeenteraadsverkiezingen van 6 maart 2002 is de *Wet dualisering gemeentebestuur* in werking getreden. Deze wet wijzigt de Gemeentewet en enkele andere wetten, waarmee onder andere een duidelijker rolverdeling tussen gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders wordt beoogd. Waar eerder de wethouders hun zetel in de raad behielden, mogen wethouders nu niet langer tegelijkertijd lid zijn van de gemeenteraad. Daarnaast mogen ook niet-raadsleden nu wethouder worden.

In 117 van de 234 onderzochte gemeenten zijn er daadwerkelijk één of meer wethouders van *buiten* de gemeenteraad aangetrokken. Dit is exact de helft van het totaal aantal onderzochte gemeenten. In 2002 lag dat percentage nog beduidend lager (22 procent). In totaal komen er 190 wethouders van buiten de gemeenteraad. Dit is 24 procent van het totaal aantal in het onderzoek opgenomen wethouders (794). Dit betekent een flinke stijging ten opzichte van het onderzoek van 2002, toen 8 procent van de onderzochte wethouders van *buiten* de gemeenteraad kwam (65 op een totaal van 802).

Verskil in bedrijfsachtergrond tussen wethouders van *buiten* de raad afkomstig of vanuit de raad afkomstig is er echter nauwelijks. In het vorige onderzoek was dat nog wel het geval. Het percentage wethouders dat uit de *particuliere sector* komt lag bij de wethouders van *buiten* de raad afkomstig hoger, dan bij hun collega wethouders die vanuit de raad wethouder waren geworden. Destijds lagen de percentages respectievelijk op 43,0 procent versus 37,3 procent.

Nu is van de wethouders die van buiten de raad komen 33,2 procent afkomstig uit de *particuliere sector* en van de wethouders die raadslid waren 33,7 procent. Geen noemenswaardig verschil dus.

Wat wel opvalt is dat wethouders die van *buiten* de gemeenteraad komen relatief vaak bij de overheid hebben gewerkt (34,2 procent), terwijl dat bij wethouders van vanuit de raad komen veel minder het geval is: 23,7 procent. Daarentegen zijn wethouders die vanuit de raad voortkomen relatief vaker afkomstig uit *onderwijs/gezondheidszorg/gesubsidieerde sector* (21,5 procent tegenover 14,7 procent bij wethouders die van buiten de gemeenteraad komen)

In de tabellen op de volgende pagina zijn de resultaten van het onderzoek gesplitst naar de bedrijfsachtergrond van wethouders die vanuit de raad afkomstig zijn en de bedrijfsachtergrond van wethouders die van *buiten* de raad zijn aangetrokken.

Bedrijfsachtergrond wethouders vanuit de raad afkomstig

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	36	5,9 %
Industrie/bouw	21	3,5 %
Commerciële dienstverlening	146	24,3 %
		33,7 %
(Semi-)overheid		
Overheid	143	23,7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	130	21,5 %
		45,2 %
Niet-commerciële dienstverlening	56	9,3 %
Geen beroep	72	11,8 %
Totaal aantal wethouders	604	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders van buiten de raad aangetrokken

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	10	5,3 %
Industrie/bouw	7	3,7 %
Commerciële dienstverlening	46	24,2 %
		33,2 %
(Semi-)overheid		
Overheid	65	34,2 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	28	14,7 %
		48,9 %
Niet-commerciële dienstverlening	15	7,9 %
Geen beroep	19	10,0 %
Totaal aantal wethouders	190	100 %

3. Provinciale Staten

In navolging van de gemeenten is ook bij de provincies sinds 12 maart 2003 een dualistisch stelsel van kracht. Een belangrijke verandering ten opzichte van de oude Provinciewet⁹ is ook hier het scheiden van de bevoegdheden en de posities van Statenleden en gedeputeerden. Deze vervullen nu ieder hun eigen functie, wat de kwaliteit, doeltreffendheid en efficiëntie van de provincies ten goede zou moeten komen. Zo houden de Gedeputeerde Staten zich bezig met bestuur en stellen Provinciale Staten hiervoor de kaders en controleren het bestuur.

Het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van de leden van Provinciale Staten en van Gedeputeerde Staten is uitgevoerd via een in mei 2006 gehouden enquête onder de griffiers van de Nederlandse provincies. Zij reikten ons de gegevens aan, op basis waarvan de leden van Provinciale Staten konden worden ingedeeld in de zeven voor dit onderzoek gehanteerde bedrijfscategorieën (zie hoofdstuk 1).

Bij de leden van Provinciale Staten (de deeltijd-politici) was de huidige sector waarin zij werkzaam zijn bepalend voor de van toepassing zijnde bedrijfscategorie (bij vut'ers en gepensioneerden was dit de sector waarin ze hun laatste functie voor uittreding uitoefende). Bij de leden van Gedeputeerde Staten was de laatste niet-politieke functie bepalend voor de indeling in de van toepassing zijnde bedrijfscategorie.

In dit onderzoek zijn de gegevens verwerkt van alle 12 provincies: Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant, en Limburg. Daarmee heeft het onderzoek betrekking op in totaal 758 leden van Provinciale Staten en op 69 gedeputeerden.

In het hierna volgende worden de onderzoeksresultaten onder andere vergeleken met het vorige VNO-NCW-onderzoek uit 2002. Sindsdien zijn er één keer verkiezingen voor Provinciale Staten gehouden.

3.1 Algemeen beeld

Leden van Provinciale Staten hebben in 2006 vaker een achtergrond in de *particuliere sector* dan ten tijde van het vorige onderzoek in 2002. Nu is 38,5 procent van de Statenleden afkomstig uit de marktsector, in 2002 was dat nog 34,0 procent. Het aandeel komt daarmee dicht in de buurt van het percentage van de gemeenteraadsleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*, dat ligt op 40,7 procent. Bij voorgaande onderzoeken bleek telkens een aanzienlijk verschil te bestaan tussen raadsleden en Statenleden. In 2002 was nog 45,1 procent van de raadsleden afkomstig uit de particuliere sector en 34,0 procent van de Statenleden.

⁹ Zie ook: www.vernieuwingsimpulsprovincies.nl

Ondanks de stijging van het aantal Statenleden uit het bedrijfsleven is nog steeds sprake van ondervertegenwoordiging, in ogenschouw nemend dat van de *potentieel verkiesbare bevolking* circa 53 procent een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* heeft (zie hoofdstuk 1).

Opmerkelijk is verder dat Colleges van Provinciale Staten niet langer gedomineerd worden door personen met een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid*: het percentage zakt van 44,9 procent in 2002 naar 37,5 procent in 2006. Dat is nog altijd aanzienlijk meer dan het aandeel van deze categorie in de *potentieel verkiesbare bevolking* (21 procent). Ten opzichte van het aandeel van deze bedrijfscategorie in gemeenteraden (31,5 procent in 2002 en 31,2 procent in 2006) is het verschil echter flink afgenomen.

Sinds het VNO-NCW-onderzoek van 1997 kan een stijging worden geconstateerd van het aandeel Statenleden afkomstig uit de *particuliere sector*, zowel in 2002 als in 2006 komt er iedere meting 4,5 procentpunt bij. Tegelijkertijd is het aandeel van de personen met een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid* steeds verder afgenomen: van 47,3 procent 1997 naar 44,9 procent in 2002 naar 37,5 procent in 2006. Er lijkt sprake van een trend.

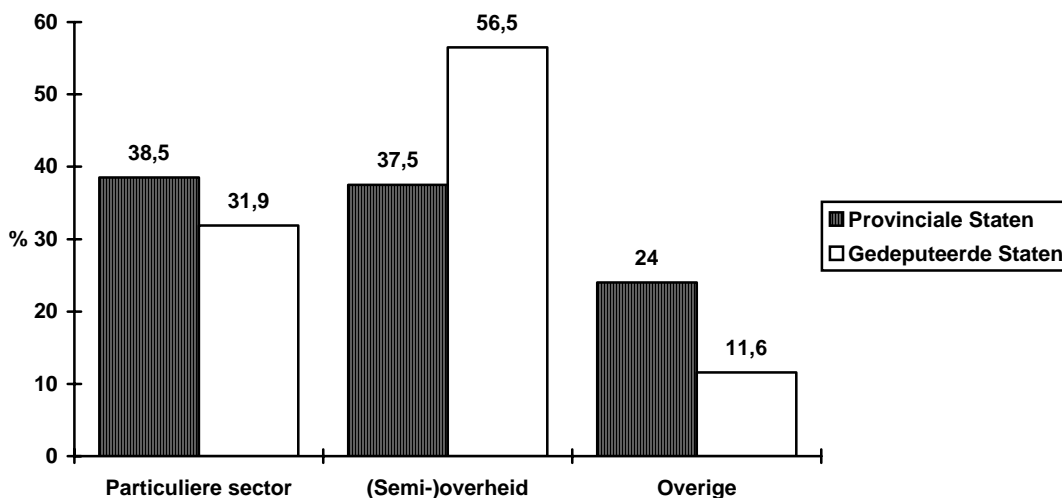
Kijkend naar de categorieën binnen de *particuliere sector* valt op dat het aandeel van de Statenleden met een bedrijfsachtergrond in de *commerciële dienstverlening* blijft groeien: van 18,7 procent in 1997 naar 24,9 procent in 2002 naar 29,5 procent in 2006. In de *potentieel verkiesbare bevolking* groeide deze groep eveneens: tussen 2002 en 2006 van 30 naar 36 procent.

De categorie *Geen beroep* onder de leden van Provinciale Staten is sinds 2002 toegenomen van 9,6 procent in 2002 naar 14,6 procent in 2006.

Bij het dagelijks bestuur van de provincie, de leden van Gedeputeerde Staten (voltijd-politici) is het aandeel van de personen met een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid* flink groter. Eenzelfde verschijnsel hebben we in het vorige hoofdstuk gesignaleerd bij een vergelijking tussen wethouders en gemeenteraadsleden.

Van de leden van de colleges van Gedeputeerde Staten heeft 57 procent voordat hij of zij deze functie ging uitoefenen gewerkt bij de *(semi-)overheid* (in 2002 nog 59 procent) en 32 procent in de *particuliere sector* (in 2002 nog 29 procent). Ook hier is sinds de meting in 1997 een verschuiving naar de *particuliere sector* zichtbaar.

Bedrijfsachtergrond leden provinciale besturen 2006

In de volgende tabellen de volledige resultaten van het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van de leden van Provinciale en Gedeputeerde Staten (cijfers voor alle 12 in het onderzoek betrokken provincies).

Bedrijfsachtergrond leden Provinciale Staten heel Nederland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	38	5,0 %
Industrie/bouw	30	4,0 %
Commerciële dienstverlening	224	29,5 %
		38,5 %
(Semi-)overheid		
Overheid	162	21,4 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	122	16,1 %
		37,5 %
Niet-commerciële dienstverlening	71	9,4 %
Geen beroep	111	14,6 %
Totaal aantal leden PS	758	100 %

Bedrijfsachtergrond leden Gedeputeerde Staten heel Nederland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	3	4 %
Industrie/bouw	2	3 %
Commerciële dienstverlening	17	25 %
		32 %
(Semi-)overheid		
Overheid	22	32 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	17	25 %
		57 %
Niet-commerciële dienstverlening	6	8 %
Geen beroep	2	3 %
Totaal aantal leden GS	69	100 %

3.2 Verschillen tussen politieke partijen

Het aantal leden van Provinciale Staten dat afkomstig is uit de *particuliere sector* blijkt binnen bijna alle partijen te zijn toegenomen. Alleen bij de 'overige partijen' daalt het percentage van 47 naar 36 procent. Opmerkelijk is de uitkomst voor GroenLinks en SP, die bij het vorige onderzoek nog als één politieke groepering werden genomen. Van de Statenleden van deze beide partijen samen was in 2002 26 procent afkomstig uit de particuliere sector. Bij GroenLinks blijkt nu nog maar 23 procent van de Statenleden afkomstig uit de particuliere sector, waarmee de partij hekkensluiter is. Bij de SP ligt het percentage Statenleden uit het bedrijfsleven met 42 procent boven het landelijk gemiddelde.

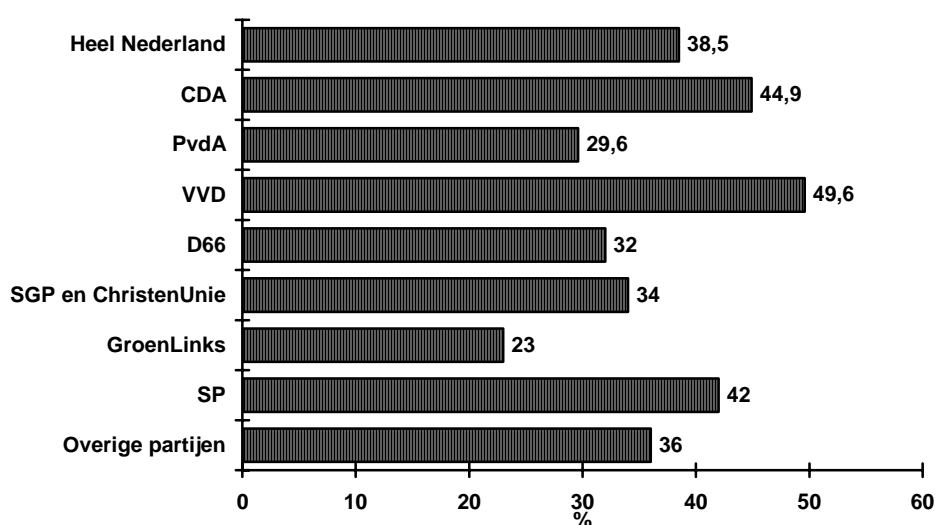
De VVD en daarna het CDA hebben relatief de meeste Statenleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*. Bij de VVD is dit aandeel 49,6 procent (41 procent in 2002) en bij het CDA is dit 44,9 procent (39 procent in 2002). Binnen de PvdA was het aandeel uit de *particuliere sector* in 2002 nog 24 procent. Dit percentage is in 2002 gestegen naar 29,6 procent. Bij D66 steeg het van 28 naar 32 procent en bij de SGP/ChristenUnie van 27 naar 34 procent.

Zoals bij bijna alle partijen het aantal Statenleden afkomstig uit de *particuliere sector* is toegenomen, zo is bij vrijwel alle partijen het aantal Statenleden afkomstig uit de *(semi-)overheid* afgenomen. Gemiddeld zakte het percentage van 44,9 naar 37,5 procent. Ten opzichte van dat gemiddelde hebben relatief nog steeds veel Statenleden van de kleine christelijke partijen en van de PvdA een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid*. Bij de PvdA is dat 47,2 procent in 2006 tegenover 53 procent in 2002, bij SGP/ChristenUnie is

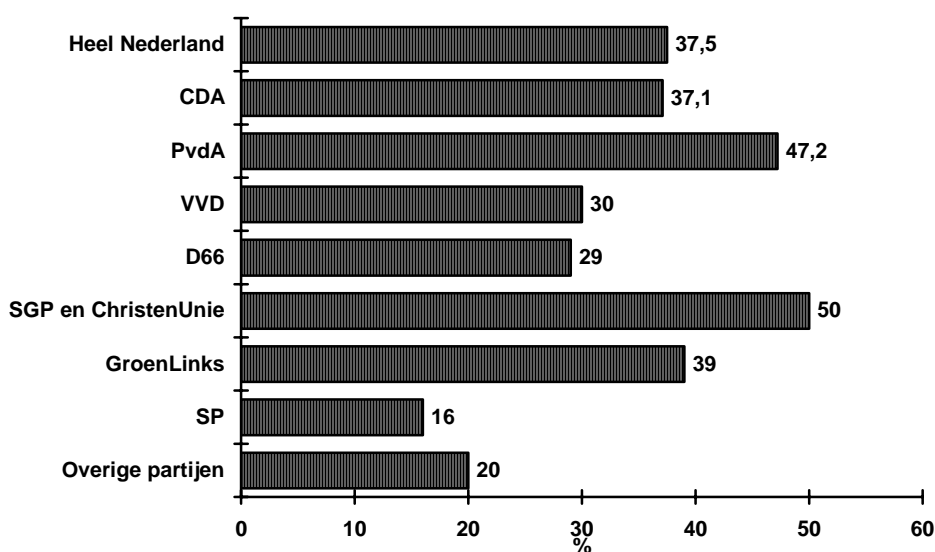
dat 50 procent tegenover 55 procent in 2002. GroenLinks stijgt als enige met 1 procentpunt, hoewel in 2002 het percentage in combinatie met SP werd berekend. Samen kwamen zij toen uit op 38 procent. De SP wijkt sterk af van het gemiddelde. Binnen de partij is slechts 16 procent van de Statenleden afkomstig uit de (*semi*-)overheid.

Opmerkelijk is binnen een aantal partijen het hoge percentage statenleden *zonder beroep*. Bij de 'overige partijen' is dat 41 procent, bij de SP 34 procent en bij D66 26 procent. Dat terwijl in de *potentieel verkiesbare bevolking* maar 22 procent behoort tot de *beroeplozen*. Blijkbaar behoren relatief veel van hun statenleden tot de categorie huisvrouwen en -mannen, studenten zonder bijbaan en niet te vergeten: mensen die van meet af aan gewerkt hebben in de politiek.

Leden Provinciale Staten uit particuliere sector 2006

Leden Provinciale Staten uit (semi-)overheid 2006

In de volgende tabellen worden per partij de onderzoeksresultaten volledig weergegeven.

Bedrijfsachtergrond CDA-leden Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	25	11,4 %
Industrie/bouw	13	6,0 %
Commerciële dienstverlening	60	27,5 %
		44,9 %
(Semi-)overheid		
Overheid	41	18,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector		18,8 %
		37,1 %
Niet-commerciële dienstverlening	19	8,8 %
Geen beroep	20	9,2 %
Totaal aantal leden PS	218	100 %

Bedrijfsachtergrond VVD-leden Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	11	7,9 %
Industrie/bouw	7	5,0 %
Commerciële dienstverlening	51	36,7 %
		49,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	33	23,8 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	7,2 %
		31,0 %
Niet-commerciële dienstverlening	10	7,2 %
Geen beroep	17	12,2 %
Totaal aantal leden PS	139	100 %

Bedrijfsachtergrond PvdA-leden Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	0,5 %
Industrie/bouw	6	3,0 %
Commerciële dienstverlening	51	26,1 %
		29,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	50	25,6 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	43	21,6 %
		47,2 %
Niet-commerciële dienstverlening	20	10,1 %
Geen beroep	26	13,1 %
Totaal aantal leden PS	197	100 %

Bedrijfsachtergrond D66-leden Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	1	3 %
Commerciële dienstverlening	9	29 %
		32 %
(Semi-)overheid		
Overheid	4	13 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	5	16 %
		29 %
Niet-commerciële dienstverlening	4	13 %
Geen beroep	8	26 %
Totaal aantal leden PS	31	100 %

Bedrijfsachtergrond leden GroenLinks Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	11	23 %
		23 %
(Semi-)overheid		
Overheid	11	23 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	8	16 %
		39 %
Niet-commerciële dienstverlening	9	19 %
Geen beroep	9	19 %
Totaal aantal leden PS	48	100 %

Bedrijfsachtergrond leden SP Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	1	3 %
Commerciële dienstverlening	14	39 %
		42 %
(Semi-)overheid		
Overheid	3	8 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	3	8 %
		16 %
Niet-commerciële dienstverlening	3	8 %
Geen beroep	12	34 %
Totaal aantal leden PS	36	100 %

Bedrijfsachtergrond leden SGP/ChristenUnie Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	1	2 %
Commerciële dienstverlening	15	30 %
		34 %
(Semi-)overheid		
Overheid	15	30 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	20 %
		50 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	10 %
Geen beroep	3	6 %
Totaal aantal leden PS	50	100 %

Bedrijfsachtergrond leden overige partijen Provinciale Staten

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	1	3 %
Commerciële dienstverlening	13	33 %
		36 %
(Semi-)overheid		
Overheid	6	15 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	2	5 %
		20 %
Niet-commerciële dienstverlening	1	3 %
Geen beroep	16	41 %
Totaal aantal leden PS	39	100 %

3.3 Gedeputeerden van buiten de Staten

In navolging van het gemeentebestuur is sinds 12 maart 2003 ook bij het provinciebestuur een dualistisch stelsel ingevoerd. Waar eerder de gedeputeerden hun zetel in de Staten behielden mogen zij nu niet langer tegelijkertijd lid blijven van de Provinciale Staten. De wijziging brengt daarnaast met zich mee dat, net als bij de wethouders, nu ook gedeputeerden van *buiten* de Staten mogen worden aangetrokken.

In 10 van de 12 onderzochte provincies zijn er daadwerkelijk één of meer gedeputeerden van buiten de Provinciale Staten aangetrokken. In totaal komen er 22 gedeputeerden van buiten de Staten. Dat is één derde van het totaal aantal gedeputeerden (69).

Of een gedeputeerde nu lid geweest is van Provinciale Staten of dat hij of zij van buiten is aangetrokken, blijkt voor het belangrijkste thema van ons onderzoek een irrelevant onderscheid. Zowel van de gedeputeerden die van buiten de Staten komen, als de gedeputeerden die vanuit de Staten zijn voortgekomen, heeft 32 procent een achtergrond in de particuliere sector. Opvallend is wel dat bij de gedeputeerden die zijn aangetrokken van buitenaf, er géén afkomstig is uit de categorie *landbouw en visserij* noch uit de categorie *industrie en bouw*. Ze komen allemaal uit de *commerciële dienstverlening*.

Het aandeel gedeputeerden dat uit de (*semi-*)overheid komt, ligt bij de gedeputeerden van *buiten* de Staten afkomstig hoger, dan bij hun collega's die vanuit de Staten komen. De percentages bedragen respectievelijk 58 procent en 56 procent.

Wat verder nog opvalt is dat het aandeel gedeputeerden met een achtergrond in de *niet-commerciële dienstverlening* (verenigingen, stichtingen en dergelijke) bij gedeputeerden die eerst lid waren van de Provinciale Staten een stuk hoger (11 procent) ligt dan bij de gedeputeerden die van buitenaf zijn aangetrokken (5 procent).

In de tabellen op de volgende pagina zijn de resultaten van het onderzoek gesplitst naar de bedrijfsachtergrond van gedeputeerden die vanuit de Staten afkomstig zijn en de bedrijfsachtergrond van gedeputeerden die van buiten de Staten zijn aangetrokken.

Bedrijfsachtergrond gedeputeerden van buiten de Staten aangetrokken

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	7	32 %
		32 %
(Semi-)overheid		
Overheid	9	40 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	4	18 %
		58 %
Niet-commerciële dienstverlening	1	5 %
Geen beroep	1	5 %
Totaal aantal leden GS	22	100 %

Bedrijfsachtergrond gedeputeerden vanuit de Staten afkomstig

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	3	7 %
Industrie/bouw	2	4 %
Commerciële dienstverlening	10	21 %
		32 %
(Semi-)overheid		
Overheid	13	28 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	13	28 %
		56 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	10 %
Geen beroep	1	2 %
Totaal aantal leden GS	47	100 %

4. Tweede Kamer

De Tweede Kamer is in de loop der jaren ingrijpend veranderd. In het kader van dit onderzoek zijn twee zaken van belang. Ten eerste is de Kamer groter geworden. Tot 1956 telde de Tweede Kamer 100 leden. In dat jaar werd het ledental uitgebreid tot 150. Ten tweede was het lidmaatschap van de Tweede Kamer in vroeger jaren voor de meeste Kamerleden géén volledige dagtaak; ze hadden vaak een hoofdfunctie in het bedrijfsleven, bij een vakbond of elders.

Dit hoofdstuk vormt in de eerste plaats de weerslag van het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van de leden van de Tweede Kamer, zoals deze in juli 2006 (tijdens het zomerreces van de Kamer) was samengesteld.

Sinds het vorige VNO-NCW-onderzoek (januari 2003) naar de bedrijfsachtergronden van volksvertegenwoordigers zijn er geen Tweede-Kamerverkiezingen meer geweest. Toch is de samenstelling van de Kamer ingrijpend veranderd. Ten tijde het vorige onderzoek moest de kabinetsformatie nog op gang komen. Er werden diverse nieuwe Kamerleden benoemd als minister of staatssecretaris, zodat in juni 2003 al zestien nieuwe leden moesten worden geïnstalleerd. In totaal zijn er in de periode januari 2003 - juli 2006, 31 Tweede-Kamerleden afgetreden en opgevolgd.

De onderzoeksresultaten van juli 2006 worden vergeleken met die van 2003, toen het vorige VNO-NCW-onderzoek werd gehouden. Daarnaast is eerder al een vergelijking gemaakt met de bedrijfsachtergrond van de leden van de Tweede Kamer in 1933, 1953, 1973, 1993 en 1997.

Om de bedrijfsachtergrond van een Tweede-Kamerlid te kunnen vaststellen is bij de huidige Kamerleden gekeken naar de functie die zij uitoefenden *voordat* zij een (voltijd) politieke functie gingen vervullen. Bij het (vroegere) deeltijd-Kamerlid was de belangrijkste functie op dat moment bepalend voor de bedrijfsachtergrond.

Politieke functies zijn buiten beschouwing gelaten. Was een Tweede-Kamerlid minister, burgemeester of werkzaam voor het bureau van zijn/haar partij, dan is gekeken naar de functie die hij/zij voordien vervulde.

Historische gegevens over de bedrijfsachtergrond van Tweede-Kamerleden zijn in eerdere onderzoeken ontleend aan het jaarboekje *Parlement en Kiezer*¹⁰. Voor zover deze informatie onvolledig was, is destijds een beroep gedaan op de ANP-databank biografieën, op de afdeling voorlichting van de Tweede Kamer en op het parlementair documentatie centrum. Heden ten dage kan gebruik gemaakt worden van de website van het parlement, www.parlement.com. Met een paar muisklikken zijn daar de biografieën van Kamerleden opvraagbaar.

Voor de jaren 1933, 1953 en 1973 zijn de toen meest recente verkiezingsuitslagen (van 26 april 1933, van 25 juni 1952 en van 29 november 1972) als uitgangspunt genomen. De Tweede Kamer in 2003 is die zoals vastgesteld door de Kiesraad op 27 januari 2003. De

¹⁰ Respectievelijk de jaargangen 1933-1934, 1953-1954, 1973-1974, 1990-1991 en 1995-1996

Tweede Kamer van juli 2006 is grotendeels ook gebaseerd op deze verkiezingsuitslag; de 31 wisselingen die sindsdien hebben plaatsgevonden, zijn uiteraard verwerkt.

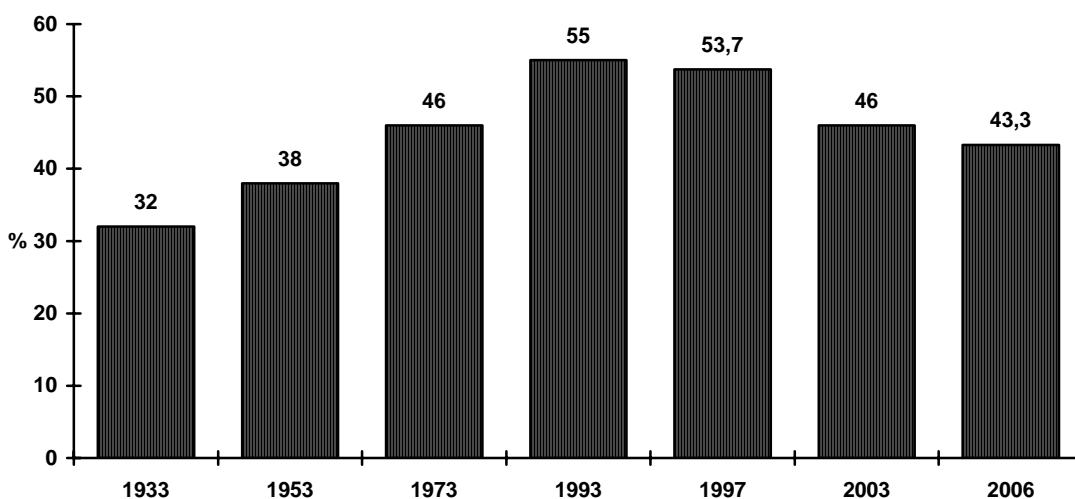
4.1 Algemeen beeld

Vanuit een historisch perspectief is de Tweede Kamer in de loop der jaren, tot aan 1997, aanvankelijk steeds sterker gedomineerd geraakt door volksvertegenwoordigers die vóór hun Kamerlidmaatschap een functie hadden bij de overheid, in het onderwijs, in de gezondheidszorg of in de gesubsidieerde sector, met andere woorden in de categorie *(semi-)overheid*.

Vanaf halverwege de jaren negentig, toen deze nog 55 procent van de Tweede Kamer deze achtergrond had, is het tij gaan keren. In 1997 nog voorzichtig, maar eind 2002 (toen de Lijst Pim Fortuyn met een groot aantal zetels in de Kamer was gekomen) was het aandeel van de leden met een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid* al een stuk lager: 46 procent. Dit percentage is direct na de verkiezingen van januari 2003 gelijk gebleven. Bij de telling in 2006 zet de trend zich geleidelijk voort en zakt het percentage naar 43,3 procent.

Voor deze groep blijft overigens sprake van forse oververtegenwoordiging, want in de *potentieel verkiesbare bevolking* (zie hoofdstuk 1) is het aandeel van de categorie *(semi-)overheid* 21 procent.

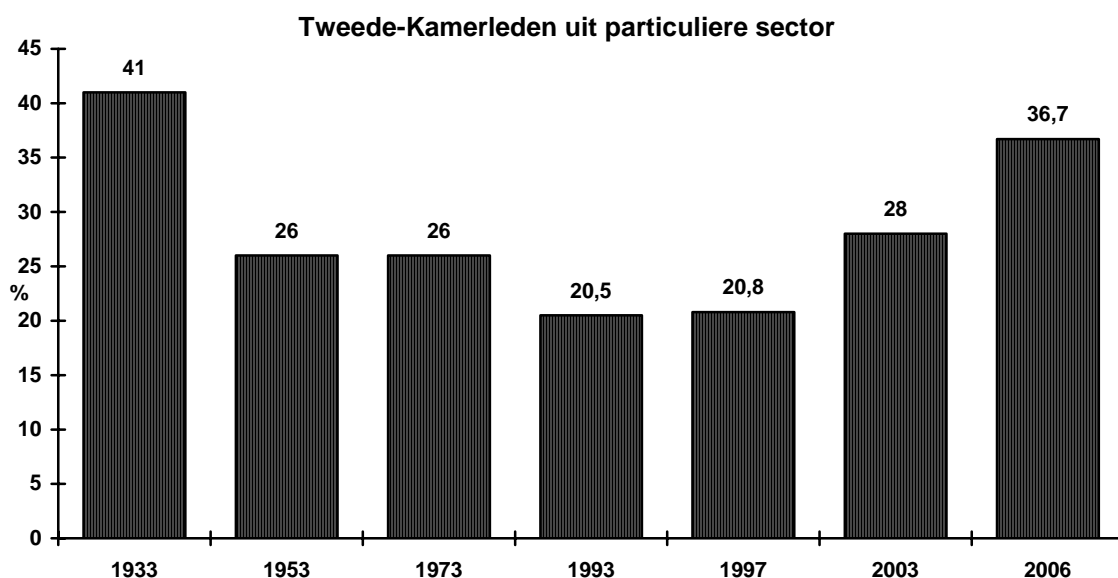
Tweede-Kamerleden afkomstig van (semi-)overheid

Het aantal Tweede-Kamerleden dat een functie heeft (gehad) in de *particuliere sector* (landbouw/visserij, industrie/bouw en commerciële dienstverlening) vertoont in grote lijnen het tegenovergestelde beeld.

Ondanks een aanhoudende ondervertegenwoordiging, blijken toch steeds meer politici afkomstig te zijn uit de particuliere sector.

Vanuit historisch perspectief is er aanvankelijk sprake van een in de loop der jaren dalende lijn. Na 1997 kwam ook hier verandering in. In de *potentieel verkiesbare bevolking* (zie hoofdstuk 1) is het aandeel van de categorie *particuliere sector* 53 procent.

Binnen de categorie *particuliere sector* is de sector *industrie en bouw* relatief het meest in omvang toegenomen. In 2003 was nog 5,3 procent van de Kamerleden uit deze sector afkomstig. In 2006 is dit opgelopen naar 9,3. Het aandeel uit de *landbouw en visserij* is sinds 1973 stabiel rond de 2 à 3 procent. De *commerciële dienstverlening* steeg van 20,7 in 2003 naar 24,1 procent in 2006.

Opvallend is verder dat het aantal Tweede Kamerleden met een bedrijfsachtergrond in de niet-commerciële dienstverlening is teruggelopen van 20,7 procent in 2003, naar 16,7 procent in 2006. Het gaat hierbij om oud-medewerkers van maatschappelijke organisaties als kerken, vakbonden, werkgeversorganisaties, onderzoeksinstituten en dergelijke. Zulke organisaties brachten in het verleden veel meer volksvertegenwoordigers voor. In 1953 bestond 31 procent van de Tweede Kamer uit mensen die in de niet-commerciële dienstverlening werkten.

De tabellen op de volgende pagina bieden een overzicht van alle onderzoeksresultaten met betrekking tot de bedrijfsachtergronden van de leden van de Tweede Kamer in respectievelijk 2003 en 2006.

Bedrijfsachtergrond Tweede Kamer 2003 (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	3	2,0 %
Industrie/bouw	8	5,3 %
Commerciële dienstverlening	31	20,7 %
		28,0 %
(Semi-)overheid		
Overheid	37	24,7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	32	21,3 %
		46,0 %
Niet-commerciële dienstverlening	31	20,7 %
Geen beroep	8	5,3 %
Totaal aantal Kamerleden	150	100 %

Bedrijfsachtergrond Tweede Kamer 2006 (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	5	3,3 %
Industrie/bouw	14	9,3 %
Commerciële dienstverlening	36	24,1 %
		36,7 %
(Semi-)overheid		
Overheid	34	22,7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	31	20,6 %
		43,3 %
Niet-commerciële dienstverlening	25	16,7 %
Geen beroep	5	3,3 %
Totaal aantal Kamerleden	150	100 %

4.2 Verschillen tussen de partijen

Als het gaat om de bedrijfstakachtergrond van Tweede-Kamerleden zijn er grote verschillen tussen de partijen.

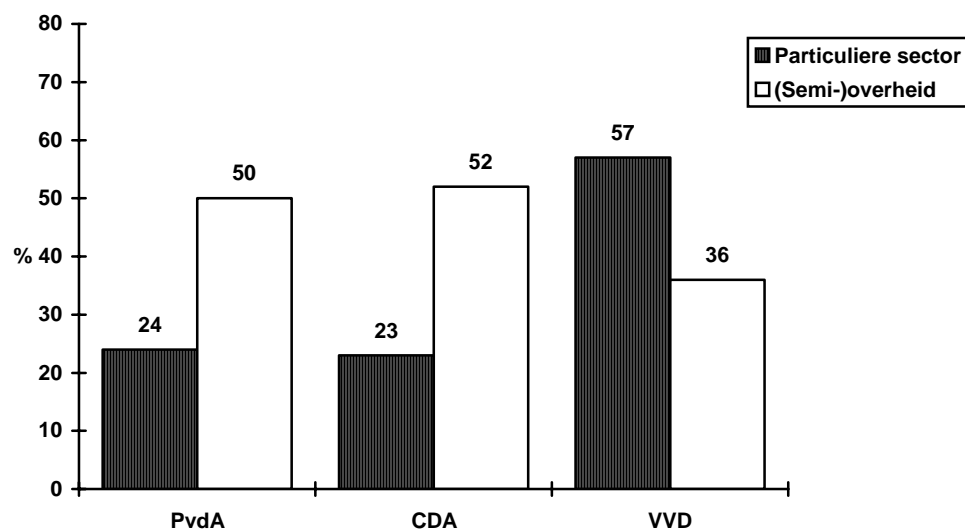
De VVD is altijd al een partij geweest met relatief veel Tweede-Kamerleden met een bedrijfstakachtergrond in de *particuliere sector*, maar nu is zelfs sprake van een ondervertegenwoordiging van volksvertegenwoordigers uit de (semi-)publieke sector.

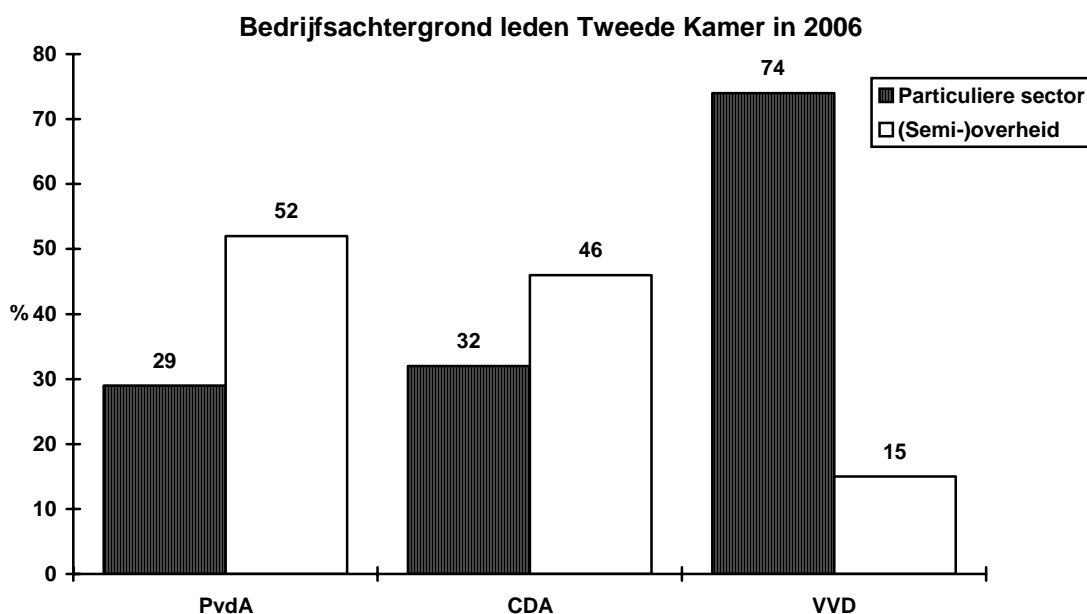
De PvdA rekruteerde ten opzichte van de andere partijen altijd de meeste Tweede-Kamerleden bij de (*semi-)*overheid. Na de verkiezingen van 22 januari 2003 verandert dat en is dat beduidend minder het geval. Tegelijk neemt het aandeel PvdA-Tweede-Kamerleden uit de *particuliere sector* flink toe.

Bij het CDA daalde het aantal Kamerleden uit de *particuliere sector* eveneens over een lange periode. Ook hier is sinds 2003 een stijging te constateren. In tegenstelling tot wat we zien bij de PvdA is het omgekeerde fenomeen veel minder sterk van toepassing. Tussen de peiljaren 2003 en 2006 zakt het wel, maar het percentage Kamerleden afkomstig uit de (semi-) publieke sector blijft door de jaren heen redelijk constant.

In de volgende grafieken komen de verschillen tussen de grote partijen tot uitdrukking in 2003 en 2006.

Bedrijfsachtergrond leden Tweede Kamer in 2003

In het kader van dit onderzoek is ook gekeken naar de historische ontwikkeling van de bedrijfsachtergrond van de Tweede-Kamerleden van de drie politieke machtsblokken, in huidige termen: CDA, PvdA en VVD. Omdat deze partijen pas na 1933 zijn opgericht, is voor de historische vergelijking soms gebruik gemaakt van hun voorgangers.

4.2.1 Grote confessionele partij(en)

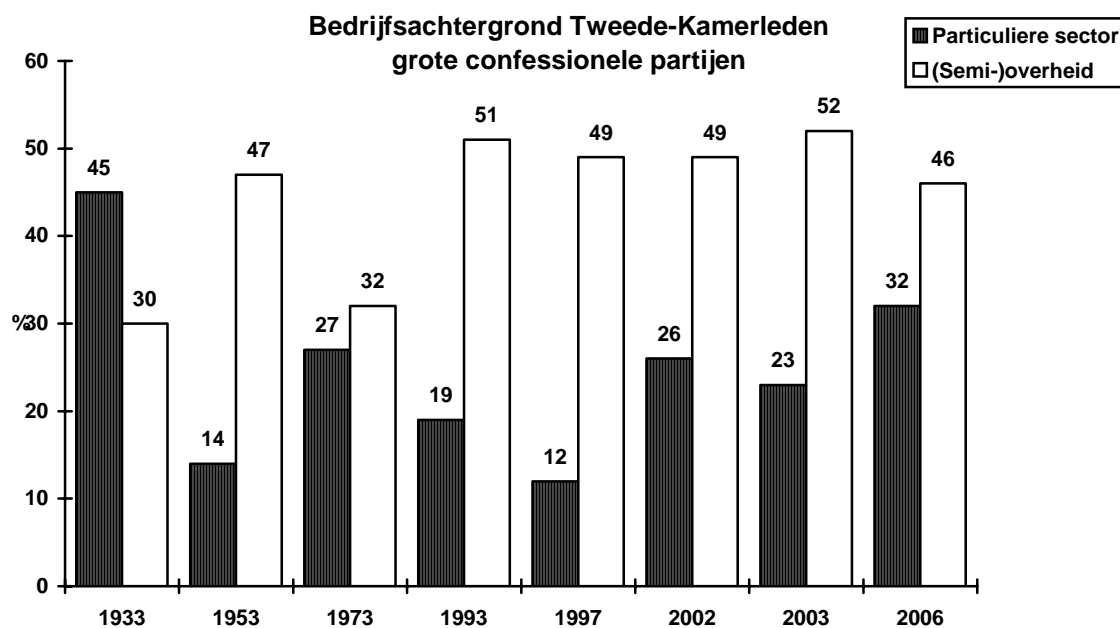
De gegevens van de grote confessionele partij(en) worden gevormd door:

- * Rooms-Katholieke Staatspartij (1933)
- * Katholieke Volkspartij (1953 en 1973)
- * Christelijk-Historische Unie (1933, 1953 en 1973)
- * Anti-Revolutionaire Partij (1933, 1953 en 1973)
- * Christen Democratisch Appèl (1993, 1997, 2003 en 2006)

De lijn waarin de gegevens over de bedrijfsachtergronden van Tweede-Kamerleden van de grote confessionele partijen zich beweegt loopt doorgaans redelijk parallel aan hoe verhoudingen zich binnen de totale Tweede Kamer ontwikkelen: de sterke daling van het aandeel uit de *particuliere sector* van 1933 tot 1997 en de stijging daarna. Vaak ligt bij hen het aandeel *particuliere sector* wel wat lager dan het gemiddelde en het aandeel *(semi-)overheid* wat hoger. Zo blijft voor 2006 het CDA met 31,8 procent voor de *particuliere sector* iets achter op het gemiddelde van 36,7 procent.

Bij de grote confessionele partijen doet zich tussen de peiljaren 1933 en 1953, die in dit onderzoek zijn betrokken, een opvallende verschuiving voor. Het aandeel confessionele Tweede-Kamerleden uit de *particuliere sector* daalt van 45 procent naar 14 (!) procent, terwijl tegelijkertijd het aandeel uit de *(semi-)overheid* stijgt van 30 naar 47 procent en het aandeel *niet-commerciële dienstverlening* (vakbonden, werkgeversorganisaties, kerken en dergelijke) stijgt van 21 naar 37 procent.

Opvallend is overigens toch al het verloop van de categorie *niet-commerciële dienstverlening*. In 1933 was deze categorie relatief klein (21 procent), waarna ze in 1953 en 1973 opliep tot 37 procent. In die jaren telde met name de KVP-fractie veel (ex-) vakbondslieden. In 1993 was het aandeel van de categorie *niet-commerciële dienstverlening* weer teruggelopen tot 26 procent. In 1997 daalde het aandeel verder naar 23 procent, in 2002 naar 19 procent en in 2003 naar 18 procent, anno 2006 kruipt het percentage iets omhoog naar 20,4 procent.

De hierna volgende tabellen bieden een overzicht van alle resultaten met betrekking tot de bedrijfsachtergronden van de Tweede-Kamerleden van het CDA in 2003 en 2006.

Bedrijfsachtergrond Tweede-Kamerleden CDA 2003

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	2	5 %
Commerciële dienstverlening	7	16 %
		23 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	18 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	15	34 %
		52 %
Niet-commerciële dienstverlening	8	18 %
Geen beroep	3	7 %
Totaal aantal Kamerleden	44	100 %

Bedrijfsachtergrond Tweede-Kamerleden CDA 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	1	2 %
Commerciële dienstverlening	12	28%
		32 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	18 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	12	28 %
		46 %
Niet-commerciële dienstverlening	9	20 %
Geen beroep	1	2 %
Totaal aantal Kamerleden	44	100 %

4.2.2 Sociaal-democraten

De gegevens over de grote sociaal-democratische stroming in de Tweede Kamer hebben voor het jaar 1933 betrekking op de Sociaal-democratische arbeiderspartij in Nederland (SDAP) en daarna, vanaf 1953, op de Partij van de Arbeid (PvdA). Ze worden samengevat in de tabellen op de volgende pagina's.

In 1933 was een belangrijk deel van de SDAP-Kamerleden (41 procent) werkzaam in de categorie *niet-commerciële dienstverlening*. Tot deze categorie worden medewerkers en bestuurders van vakbonden namelijk gerekend. Van de toenmalige 22 leden tellende SDAP-fractie waren er 7 werkzaam voor een vakorganisatie. Het lidmaatschap van de Tweede Kamer werd in die tijd beschouwd als een deeltijdfunctie.

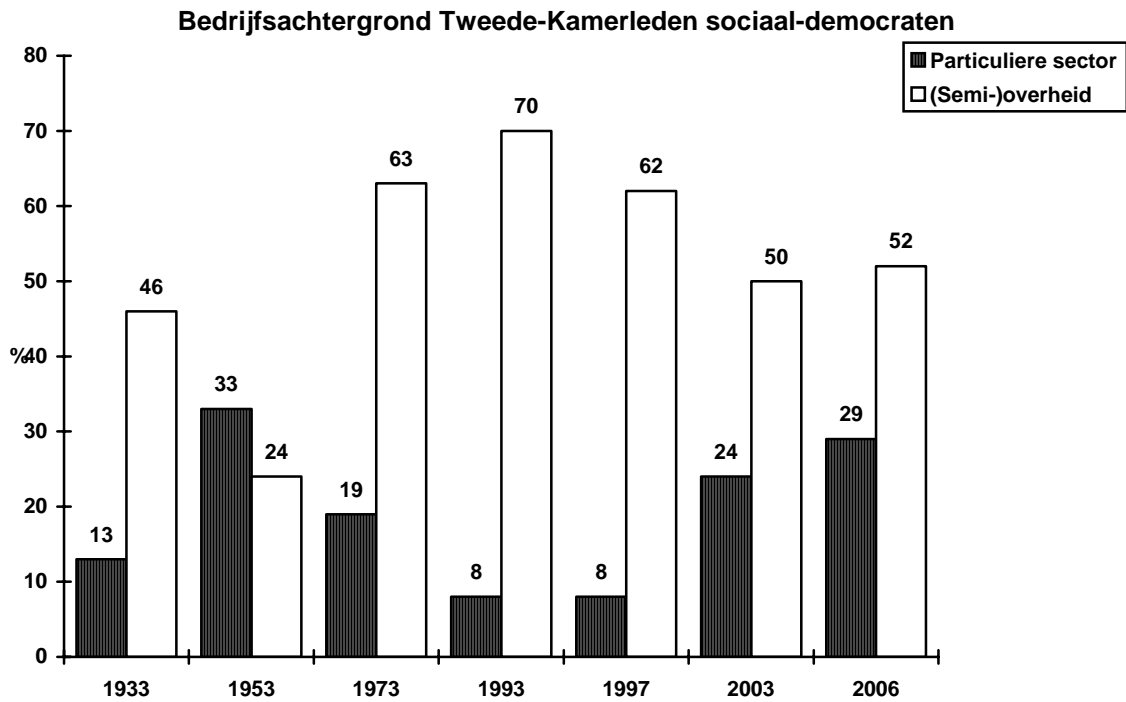
In 1953 was het aandeel van de *niet-commerciële dienstverlening* in de PvdA-fractie geslonken tot 33 procent, om vervolgens verder te dalen tot 16 procent in 1973. In de jaren daarna vertoont het aandeel van de categorie *niet-commerciële dienstverlening* in de sociaal-democratische fractie een schommelend beeld en fluctueert tussen de 13 en 22 procent. In 2006 is het 17 procent.

Voor wat betreft het aantal Kamerleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* (landbouw/visserij, industrie/bouw en commerciële dienstverlening) blijft de sociaal-democratische fractie meestal onder het gemiddelde van de totale Tweede Kamer.

De partij laat vanaf 2003 eenzelfde lijn van ontwikkeling zien als de Kamer in zijn totaliteit. In 2006 is het percentage PvdA-Kamerleden uit het bedrijfsleven verder gestegen naar 29 procent. Ook al blijft het onder het gemiddelde van 36,7 procent, de stijgende lijn is onmiskenbaar aanwezig.

Het tegenovergestelde geldt voor de sector (*semi-)*overheid. In 1997 kwam 62 procent van de PvdA-Kamerleden uit deze sector en in 2002 was dit zelfs 70 procent. Dit aandeel is flink gedaald. In 2003 zijn van de PvdA-Kamerleden nog 50 procent afkomstig uit de sector (*semi-)*overheid. In 2006 blijft dat percentage steken op 52 procent.

In de volgende grafiek is in beeld gebracht in welke mate de *particuliere sector* en de sector (*semi-)*overheid in de sociaal-democratische fractie vertegenwoordigd zijn geweest in de loop der jaren. Voor 2003 en 2006 zijn naar sector gespecificeerde tabellen opgenomen.

Bedrijfsachtergrond Tweede-Kamerleden PvdA 2003

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	1	2 %
Commerciële dienstverlening	8	20 %
		24 %
(Semi-)overheid		
Overheid	12	29 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	21 %
		50 %
Niet-commerciële dienstverlening	9	21 %
Geen beroep	2	5 %
Totaal aantal Kamerleden	42	100 %

Bedrijfsachtergrond Tweede-Kamerleden PvdA 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	4	10 %
Commerciële dienstverlening	7	17 %
		29 %
(Semi-)overheid		
Overheid	15	35%
Onderwijs/gesubsidieerde sector	7	17 %
		52 %
Niet-commerciële dienstverlening	7	17 %
Geen beroep	1	2%
Totaal aantal Kamerleden	42	100 %

4.2.3 Liberalen

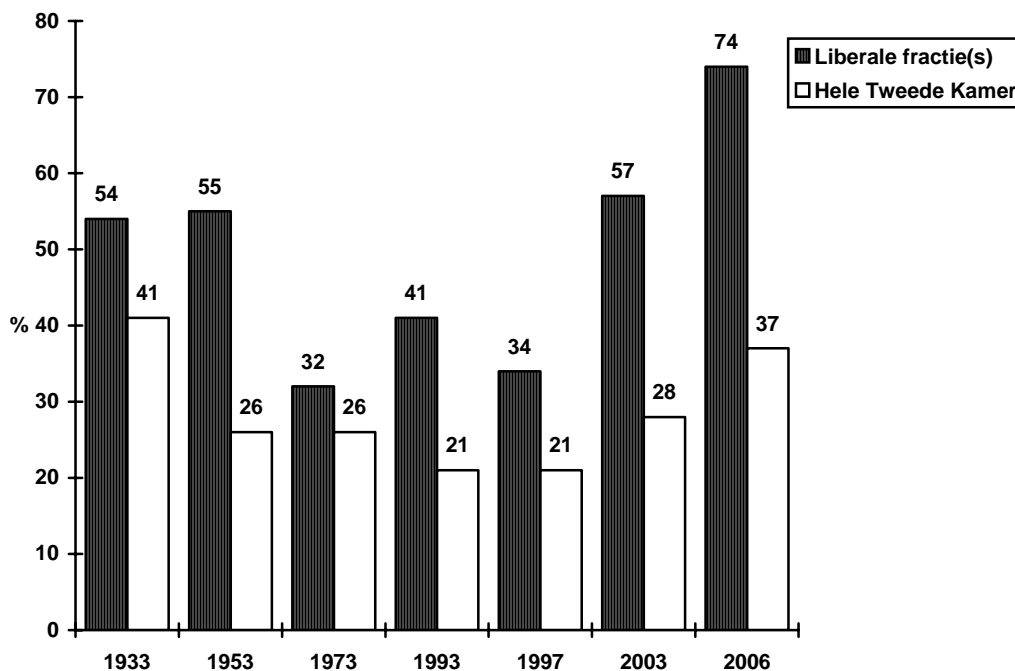
Vanaf 1953 staat de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) model voor de liberale fractie in de Tweede Kamer. In 1933 bestond de VVD nog niet. In dat jaar waren twee andere zich liberaal noemende partijen vertegenwoordigd in het parlement: de Liberale Staatspartij de Vrijheidsbond (7 van de 100 kamerzetels) en de Vrijzinnig-democratische bond (6 van de 100 kamerzetels). Ter vergelijking met de latere VVD zijn de gegevens van deze beide partijen gezamenlijk gehanteerd.

Kenmerkend voor de VVD en haar voorgangers is het relatief grote aandeel van de Kamerleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*. Dit aandeel ligt in alle acht van de onderzochte jaren boven het percentage van de totale Tweede Kamer.

Opvallend is dat in de huidige VVD-Tweede- Kamerfractie het percentage nog niet eerder zo sterk heeft afgeweken van de gehele Tweede Kamer. Het ligt op 74 procent (ten opzichte van 36,7 procent voor de Tweede Kamer als geheel).

De afwijking van de liberale fractie ten opzichte van de totale Tweede Kamer wordt in historisch perspectief gezet in de volgende grafiek.

**Tweede-Kamerleden uit particuliere sector
(Vergelijking tussen liberalen en hele Tweede Kamer)**

De grafiek laat duidelijk zien dat in de VVD-fractie sinds 2002 relatief het aantal Kamerleden uit de *particuliere sector* flink gestegen is.

Een kanttekening is overigens wel op zijn plaats. De soms wilde schommelingen tussen de onderzochte jaren kunnen het gevolg zijn van het geringe aantal liberale Kamerleden, waardoor geringe veranderingen in absolute aantallen tot forse procentuele wijzigingen kunnen leiden.

Wat verder nog opvalt is dat bij de liberalen de categorie *niet-commerciële dienstverlening* (vakbonden, werkgeversorganisaties, kerken en dergelijke) onder het gemiddelde scoort. Anders dan de confessionele en sociaal-democratische partijen fungeert de liberale partij blijkbaar niet als thuishaven voor deze categorie.

De gegevens voor de VVD worden in de tabellen hierna volgend voor 2003 en 2006 volledig uitgewerkt.

Bedrijfsachtergrond Tweede-Kamerleden VVD 2003

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	4 %
Industrie/bouw	4	14 %
Commerciële dienstverlening	11	39 %
		57 %
(Semi-)overheid		
Overheid	7	25 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	3	11 %
		36 %
Niet-commerciële dienstverlening	0	0 %
Geen beroep	2	7 %
Totaal aantal Kamerleden	28	100 %

Bedrijfsachtergrond Tweede-Kamerleden VVD 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	2	7 %
Industrie/bouw	6	22 %
Commerciële dienstverlening	12	45 %
		74 %
(Semi-)overheid		
Overheid	4	15 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	0	0 %
		15 %
Niet-commerciële dienstverlening	3	11 %
Geen beroep	0	0 %
Totaal aantal Kamerleden	27	100 %

4.2.4 Overige partijen

Voor de overige partijen in de Tweede Kamer is geen afzonderlijke historische vergelijking gemaakt. Vaak waren de fracties van deze partijen te klein van omvang om

een historische vergelijking zinvol te laten zijn. Vaak ook hebben de partijen onvoldoende historisch fundament om een vergelijking zinvol te laten zijn.

Enkele opvallende gegevens voor het jaar 2006 zijn het memoreren waard. Opmerkelijk is het volledig ontbreken van Tweede-Kamerleden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* bij GroenLinks. Dat geldt voor 2006, maar was ook al het geval bij de eerdere onderzoeken in 1997, 2002 en 2003.

Het patroon wijkt sterk af van bijvoorbeeld de bedrijfsachtergrond van vroegere Kamerleden van de Communistische Partij Nederland (CPN), die in de jaren tachtig in GroenLinks is opgegaan. De vroegere CPN-Kamerleden waren vaak in de marktsector werkzaam geweest, niet zelden als metaalbewerker, timmerman, journalist of diamantbewerker.

Wat dit betreft leek de Socialistische Partij (SP) de traditie van de CPN voort te zetten. In 1997 waren beide SP-Kamerleden afkomstig uit de *particuliere sector*. Sinds de partij flink gegroeid is blijft het absolute aantal voor 2006 staan op twee, maar als percentage van de SP-fractie pakt het een stuk lager uit (25 procent).

De D66-fractie is tussen 1997 en 2003 gehalveerd. Het aandeel kamerleden afkomstig uit de *(semi-)overheid* heeft ondanks de schommelingen in omvang vaak rond de helft gelegen. Dat was het geval in 1993, 1997 en in 2003. De D66 fractie bestaat nu voor 4 van de 6 zetels uit leden afkomstig uit de *(semi-)overheid*.

Nieuwkamer bij de verkiezingen van mei 2002 was de Lijst Pim Fortuyn (LPF), die met 26 zetels de kamer binnenkwam. Eind 2002 waren er nog 23 leden van deze partij in de Tweede Kamer over. Hiervan kwam 65 procent uit de *particuliere sector*. Met name de *commerciële dienstverlening* was goed vertegenwoordigd in deze partij (57 procent). In de zomer van 2006 telt de fractie nog zes leden. Van deze zes zijn er drie afkomstig uit de particuliere sector, twee hebben gewerkt bij de *(semi-)overheid*.

5. Eerste Kamer

De Eerste Kamer, de Senaat, wordt niet rechtstreeks gekozen door het volk, maar door de leden van Provinciale Staten. Het Eerste-Kamerlidmaatschap is een deeltijdfunctie. De Eerste Kamer vergadert in principe één keer per week plenair, op dinsdag. Tot 1956 telde de Eerste Kamer 50 leden; in dat jaar is het ledental uitgebreid tot 75.

In het kader van dit onderzoek is de bedrijfsachtergrond van de huidige Eerste-Kamerleden (ook wel: senatoren) vergeleken met die van eind 2002, ten tijde het vorige VNO-NCW-onderzoek. In de tussentijd is de samenstelling van de Eerste Kamer één keer volledig gewijzigd, namelijk op 26 mei 2003.

Daarnaast is een historische vergelijking gemaakt met de bedrijfsachtergrond van de leden van de Eerste Kamer in 1933, 1953, 1973, 1993 en 1997.

Om de bedrijfsachtergrond van een Eerste-Kamerlid te kunnen vaststellen is gekeken naar zijn of haar huidige hoofdfunctie. Is het Kamerlid gepensioneerd of met de vut en vervult hij of zij slechts nevenfuncties, dan is gekeken naar de laatst vervulde beroepsfunctie voor uittreding uit het arbeidsproces. Politieke functies zijn buiten beschouwing gelaten. Was een senator voordat hij de Eerste Kamer in ging minister, burgemeester of werkzaam voor het bureau van zijn/haar partij, dan is gekeken naar de functie die hij/zij voordien vervulde.

De historische gegevens over de bedrijfsachtergronden van Eerste-Kamerleden zijn verzameld in de eerdere onderzoeken en destijds ontleend aan het jaarboekje *Parlement en Kiezer*¹¹. Voor zover deze informatie onvolledig was, is een beroep gedaan op de ANP-databank biografieën, de afdeling voorlichting van de Eerste Kamer en op het parlementair documentatie centrum.

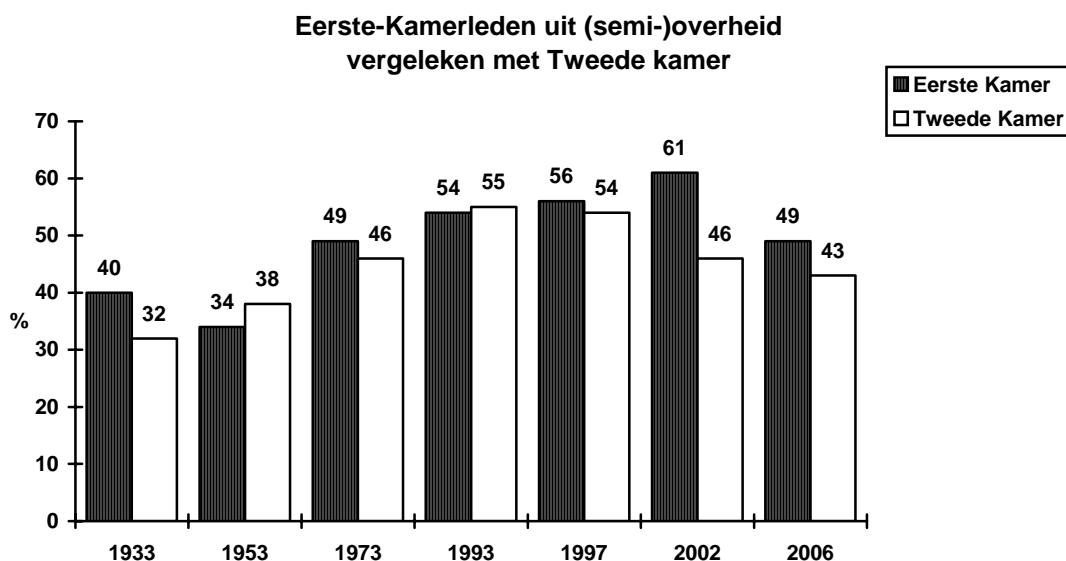
Gegevens over de bedrijfsachtergronden van de Eerste-Kamerleden in 2002 zijn ontleend aan de website van de Eerste Kamer, www.eerstekamer.nl, waar de biografieën van alle Kamerleden terug te vinden zijn. Het beeld van de huidige Eerste Kamer is ontleend aan de website www.parlement.com, waar net als voor de Tweede Kamer, alle biografieën voor iedereen toegankelijk zijn.

5.1 Algemeen beeld

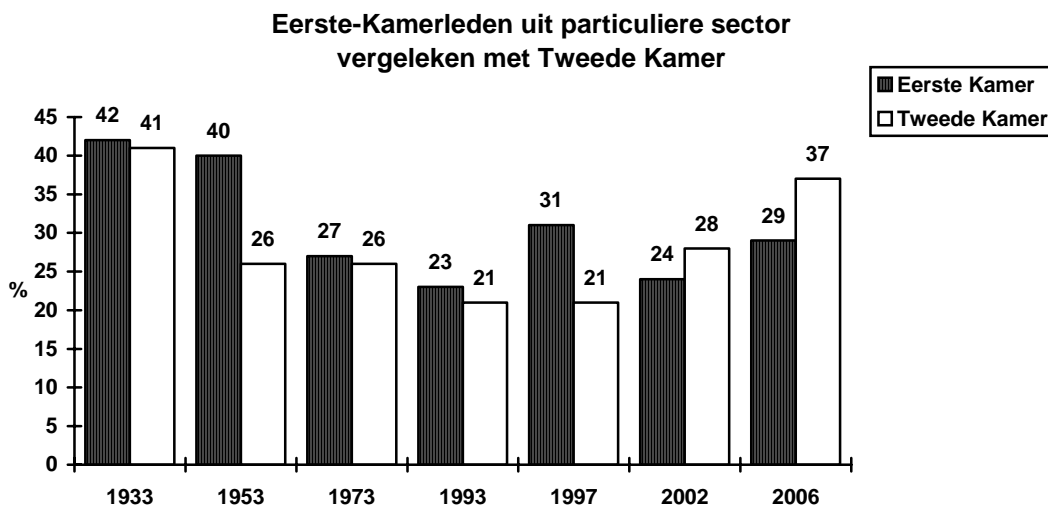
Wat direct opvalt is dat het aandeel leden van de huidige Eerste Kamer met een baan bij de overheid, in het onderwijs, in de gezondheidszorg of in de gesubsidieerde sector (gezamenlijk in het kader van dit onderzoek de (semi-)overheid genoemd) flink is afgenomen. In 2002 was dat nog 61 procent, nu ligt dat percentage op 49 procent. Zo laag is het sinds de meting in 1973 niet meer geweest. In de *potentieel verkiesbare bevolking* (zie hoofdstuk 1) is het aandeel van de categorie *(semi-)overheid* 21 procent.

In de volgende grafiek is te zien dat in de Eerste Kamer het percentage leden met deze bedrijfsachtergrond zich anders heeft ontwikkeld dan in de Tweede Kamer.

¹¹ Respectievelijk de jaargangen 1933-1934, 1953-1954, 1973-1974, 1990-1991 en 1995-1996

Kijken we naar het aantal leden met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* (landbouw/visserij, industrie/bouw en commerciële dienstverlening), dan is het voor de Eerste Kamer minder makkelijk om van een trend te spreken dan voor de Tweede Kamer. Deze categorie Eerste-Kamerleden vertoont vanaf 2002 weliswaar een licht stijgende lijn, maar is met de huidige 29 procent nog niet terug op het niveau van 1997. Toen lag het aandeel Eerste-Kamerleden uit de *particuliere sector* vrij hoog, op 31 procent.

De onderstaande tabellen bieden voor 2002 en 2006 een overzicht voor de sectoren afzonderlijk.

Bedrijfsachtergrond Eerste Kamer 2002 (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	1 %
Industrie/bouw	4	5 %
Commerciële dienstverlening	13	18 %
		24 %
(Semi-)overheid		
Overheid	21	28 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	25	33 %
		61 %
Niet-commerciële dienstverlening	8	11 %
Geen beroep	3	4 %
Totaal aantal Kamerleden	75	100 %

Bedrijfsachtergrond Eerste Kamer 2006 (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0%
Industrie/bouw	2	3 %
Commerciële dienstverlening	20	26 %
		29 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	11 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	29	38 %
		49 %
Niet-commerciële dienstverlening	15	20 %
Geen beroep	1	2 %
Totaal aantal Kamerleden	75	100 %

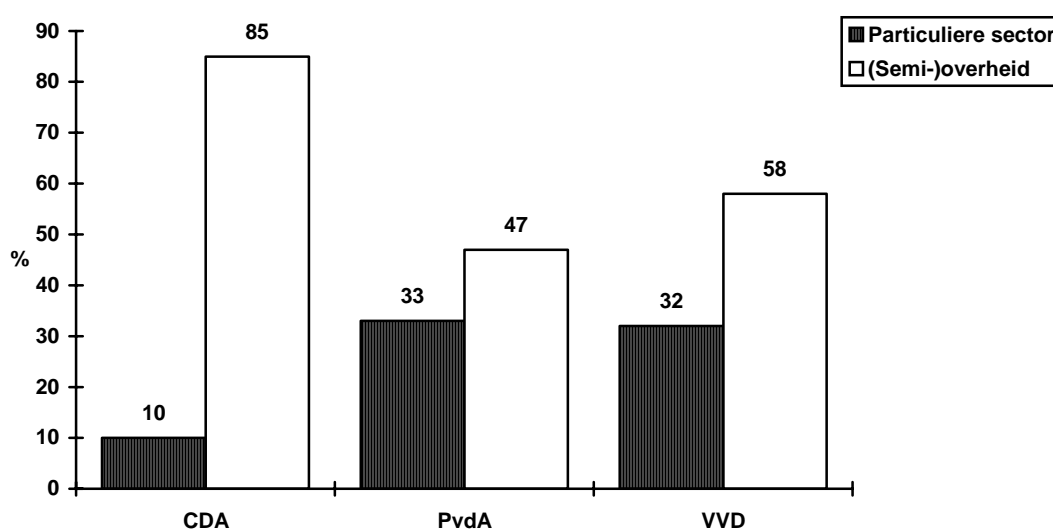
5.2 Verschillen tussen de partijen

In de Eerste Kamer doet zich – als we dat vergelijken met andere politieke organen – een opvallend verschijnsel voor. Van de drie grote partijen (CDA, VVD, PvdA) rekruteert niet de VVD, maar de PvdA de meeste senatoren uit de *particuliere sector*.

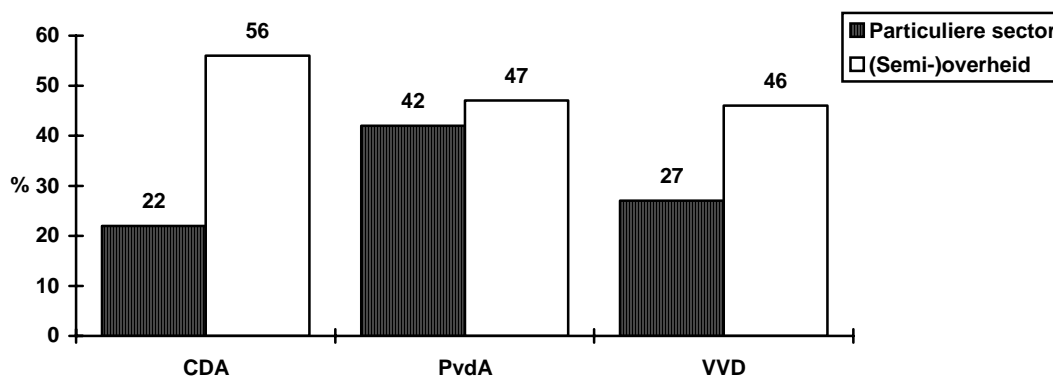
Het CDA is in de Eerste Kamer het sterkst aangewezen op personen met een bedrijfsachtergrond bij de (semi-)overheid: 56 procent. Opvallend is wel de daling ten opzichte van de vorige meting in 2002, toen lag het percentage nog op 85 procent.

In de onderstaande grafieken komen deze cijfers tot uitdrukking.

Bedrijfsachtergrond leden Eerste Kamer in 2002

Bedrijfsachtergrond leden Eerste Kamer in 2006

Net als bij het onderzoek naar de samenstelling van de Tweede Kamer, is ook bij de Eerste Kamer gekeken naar de historische ontwikkeling van de bedrijfsachtergrond van de senatoren van de drie politieke machtsblokken, in huidige termen: CDA, PvdA en VVD.

Omdat deze partijen pas na 1933 zijn opgericht, is voor de historische vergelijking soms gebruik gemaakt van hun voorgangers.

5.2.1 Grote confessionele partij(en)

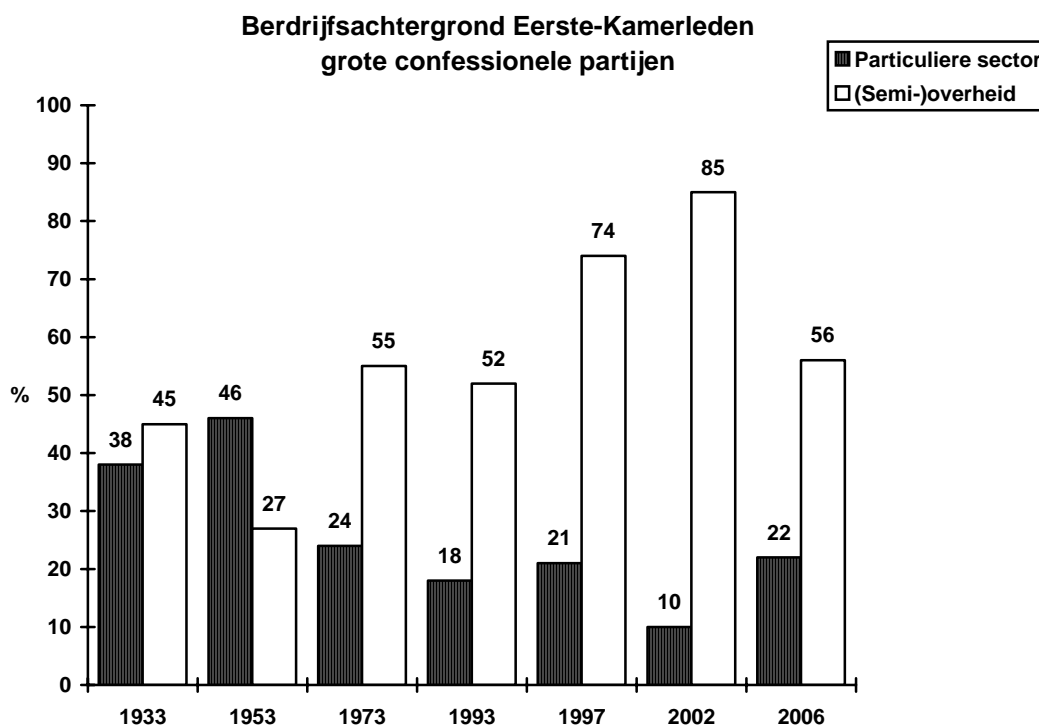
De gegevens van de grote confessionele partij(en) worden gevormd door:

- * Rooms-Katholieke Staatspartij (1933)
- * Katholieke Volkspartij (1953 en 1973)
- * Christelijk-Historische Unie (1933, 1953 en 1973)
- * Anti-Revolutionaire Partij (1933, 1953 en 1973)
- * Christen Democratisch Appèl (1993, 1997, 2002 en 2006)

De gegevens over de bedrijfsachtergrond van Eerste-Kamerleden van de grote confessionele partijen bewegen zich in grove lijn hetzelfde als het gemiddelde van de totale Eerste Kamer. Met uitzondering van 1953 ligt het aandeel confessionele senatoren afkomstig uit de *particuliere sector* ónder het Kamergemiddelde. Voor de confessionele senatoren uit de *(semi-)overheid* geldt, behalve voor de peiljaren 1953 en 1993, het omgekeerde. Daar liggen de percentages erboven.

Binnen dat kader valt op dat in de peiljaren 1997 en 2002 het percentage *(semi-)overheid* met een verschil van ongeveer 20 procentpunt behoorlijk boven het kamergemiddelde uitsteekt. In 2006 is dat verschil in surplus sterk verkleind naar 56 procent *(semi-)overheid* ten opzichte van 49 procent voor de totale Eerste Kamer.

Onderstaande grafiek geeft de verhoudingen weer tussen de beide sectoren.

De twee tabellen hierna bieden een overzicht van alle resultaten met betrekking tot de bedrijfsachtergronden van de Tweede-Kamerleden voor 2002 en 2006.

Bedrijfsachtergrond Eerste-Kamerleden CDA 2002

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	2	10 %
		10 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	40 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	45 %
		85 %
Niet-commerciële dienstverlening	1	5 %
Geen beroep	0	0 %
Totaal aantal Kamerleden	20	100 %

Bedrijfsachtergrond Eerste-Kamerleden CDA 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	5	22 %
		22 %
(Semi-)overheid		
Overheid	4	18 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	38 %
		56 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	22 %
Geen beroep	0	0 %
Totaal aantal Kamerleden	23	100 %

5.2.2 Sociaal-democraten

De gegevens over de grote sociaal-democratische stroming in de Eerste Kamer hebben voor het jaar 1933 betrekking op de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland (SDAP) en voor de jaren vanaf 1953 op de Partij van de Arbeid (PvdA).

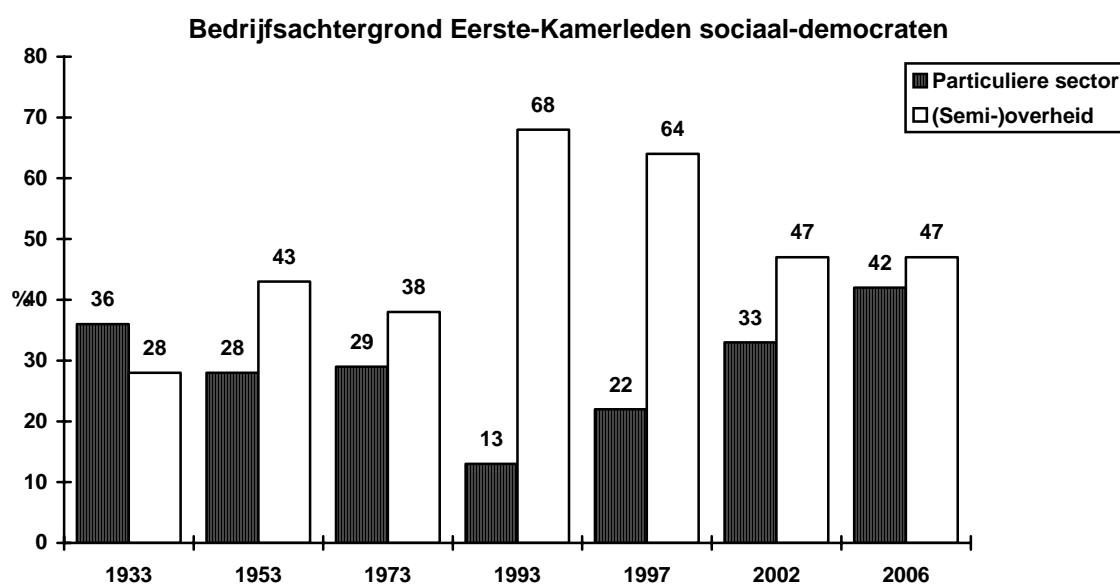
Voor wat betreft de vertegenwoordiging van de *particuliere sector* (landbouw/visserij, industrie/bouw en commerciële dienstverlening) lag de sociaal-democratische fractie in de Eerste Kamer over het algemeen onder het gemiddelde van de totale Eerste Kamer. Dit verschijnsel is ook al geconstateerd bij het onderzoek naar de Tweede Kamer.

Behalve in het jaar 1973. Toen zat de PvdA met een aandeel van 29 procent senatoren uit de *particuliere sector*, zij het met een bescheiden verschil, boven het percentage van de totale Eerste Kamer (27 procent).

Alweer wordt een ogenschijnlijke trendbreuk zichtbaar vanaf 2002. Het aandeel senatoren met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* komt dan, met 33 procent ten opzichte van 24 procent, substantieel hoger te liggen dan het Eerste Kamer-gemiddelde. In de huidige fractie is het zelfde verschijnsel zichtbaar met een aandeel van 42 procent PvdA Eerste-Kamerleden afkomstig *particuliere sector* tegenover 29 procent gemiddeld.

Vermeldenswaardig is voorts het geheel ontbreken van sociaal-democratische senatoren met een bedrijfstakachtergrond in de categorieën *landbouw/visserij* en *industrie/bouw* in vijf van de zes onderzochte jaren (1933, 1973, 1993, 1997 en 2002)

Het aandeel (*semi*-)overheid vertoont weinig samenhang met het gemiddelde van de totale Eerste Kamer. In 1933 en 1973 ligt het er onder en in 1953, 1993 en 1997 ligt het er boven. Vanaf 2002 zakt de partij weer onder het gemiddelde. Beide jaartallen tellen 47 procent PvdA Eerste-Kamerleden afkomstig uit de (*semi*-)overheid tegenover 61 procent (landelijk) gemiddeld in 2002 en 49 procent (landelijk) gemiddeld in 2006.

Net als in de Tweede-Kamerfractie is ook in de Eerste-Kamerfractie van de sociaal-democraten het aandeel politici met een bedrijfsachtergrond in de *niet-commerciële dienstverlening* (kerken, vakbonden, werkgeversorganisaties en dergelijke) in de loop der jaren geslonken. In 1933 was nog 36 procent van de SDAP-senatoren werkzaam in de *niet-commerciële dienstverlening*, in 1953 was dat 29 procent, in 1973 33 procent, in 1993 13 procent, in 1997 14 procent en in 2002 20 procent. In de huidige bezetting ligt het percentage historisch laag met 11 procent.

In de volgende tabellen worden de sectoren afzonderlijk in beeld gebracht voor de jaren 2002 en 2006.

Bedrijfsachtergrond Eerste-Kamerleden PvdA 2002

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	2	13 %
Commerciële dienstverlening	3	20 %
		33 %
(Semi-)overheid		
Overheid	1	7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	6	40 %
		47 %
Niet-commerciële dienstverlening	3	20 %
Geen beroep	0	0 %
Totaal aantal Kamerleden	15	100 %

Bedrijfsachtergrond Eerste-Kamerleden PvdA 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	1	5 %
Commerciële dienstverlening	7	37 %
		42 %
(Semi-)overheid		
Overheid	0	0 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	47 %
		47 %
Niet-commerciële dienstverlening	2	11 %
Geen beroep	0	0 %
Totaal aantal Kamerleden	19	100 %

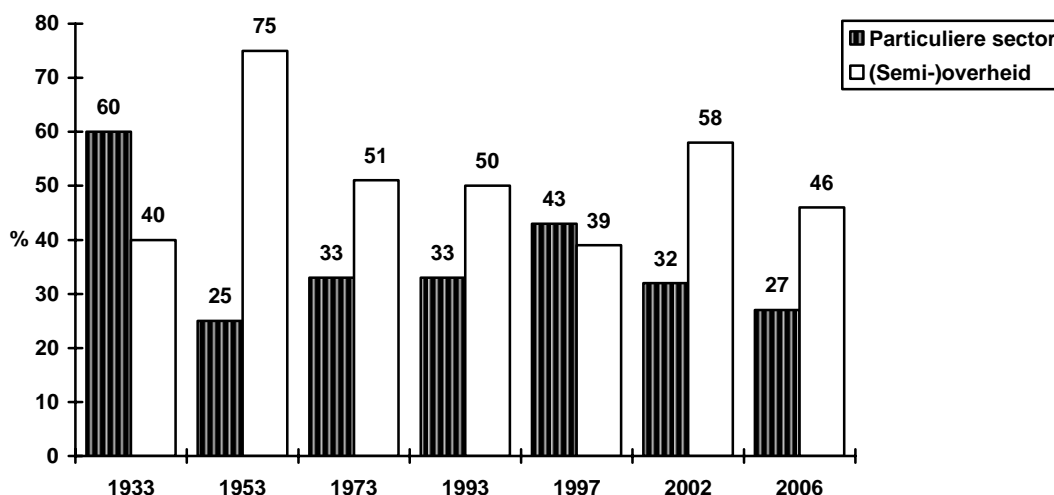
5.2.3 Liberalen

Vanaf de meting in 1953 stond de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) model voor de liberale fractie in de Eerste Kamer. In 1933 bestond de VVD nog niet. In dat jaar waren twee andere zich liberaal noemende partijen vertegenwoordigd in het parlement: de Liberale Staatspartij de Vrijheidsbond (6 van de 50 Eerste-Kamerzetels) en de Vrijzinnig-democratische bond (4 van de 50 Eerste-Kamerzetels). Ter vergelijking met de latere VVD zijn de gegevens van deze beide partijen gezamenlijk gehanteerd.

De liberale partij(en) in de Eerste Kamer is/zijn in de meeste onderzochte jaren relatief beperkt van omvang geweest (10 zetels in 1933, 4 zetels in 1953, 12 zetels in 1973 en 1993 en 15 zetels in 2006). Alleen in 1997 en 2002 heeft de VVD-fractie in de Eerste Kamer een flinke omvang: respectievelijk 23 en 19 zetels. Daarom is het vergelijken van percentages een hachelijke operatie waar niet teveel waarde aan gehecht kan worden. Met name voor de volledigheid staan ze toch in deze paragraaf vermeld.

Een in het oog springende trendbreuk is dat waar de VVD en haar voorgangers over het algemeen een relatief groot aandeel senatoren rekruteerde uit de *particuliere sector*, een daling zichtbaar wordt vanaf 2002 naar 32 procent. Die ontwikkeling zet zich voort in 2006. Het aandeel zakt met de huidige samenstelling verder af naar 27 procent.

Bedrijfsachtergronden Eerste-Kamerleden liberalen

Opvallend, maar wel in lijn met wat voor de Tweede Kamer ook al zichtbaar werd, is het geringe aandeel van de categorie *niet-commerciële dienstverlening* (vakbonden, kerken en dergelijke) in de liberale fractie(s). In 1933, 1953 en 2002 ontbreekt deze categorie zelfs geheel en anno 1997 heeft slechts 1 van de 23 VVD-senatoren een bedrijfsachtergrond in deze sector van de economie. Momenteel is het aandeel relatief groot: 3 van de 15 personen (20 procent) zijn afkomstig uit de sector.

De gegevens voor de VVD worden in onderstaande tabellen voor 2002 en 2006 volledig uitgewerkt.

Bedrijfsachtergrond Eerste-Kamerleden VVD 2002

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	5 %
Industrie/bouw	2	11 %
Commerciële dienstverlening	3	16 %
		32 %
(Semi-)overheid		
Overheid	4	21 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	7	37 %
		58 %
Niet-commerciële dienstverlening	0	0 %
Geen beroep	2	10 %
Totaal aantal Kamerleden	19	100 %

Bedrijfsachtergrond Eerste-Kamerleden VVD 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	4	27 %
		27 %
(Semi-)overheid		
Overheid	2	13 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	5	33 %
		46%
Niet-commerciële dienstverlening	3	20 %
Geen beroep	1	7 %
Totaal aantal Kamerleden	15	100 %

5.2.4 Overige partijen

In het kader van dit onderzoek wordt niet dieper ingegaan op de bedrijfsachtergrond van de senatoren van overige politieke partijen. Vaak waren de fracties van deze partijen te klein van omvang om een historische vergelijking zinvol te laten zijn.

Een enkel opvallend gegeven over 2006 is het memoreren waard. Na het CDA, de PvdA en de VVD is GroenLinks de grootste fractie, ook al is het met maar 5 zetels. Bij deze partij was in 1997 nog geen van de toenmalige vier leden afkomstig uit de *particuliere sector* en bij de vorige meting waren 7 van de 8 leden afkomstig uit de *(semi-)overheid*. Opmerkelijk is dat anno 2006 3 van de 5 leden afkomstig zijn uit de *particuliere sector* en dat ze allemaal in de commerciële dienstverlening werkten.

6. Kabinet

In het kader van het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van de leden van Nederlandse kabinetten zijn de laatste negen kabinetten die sinds het kabinet-Den Uyl (1973-1977) hebben gefunctioneerd in ogenschouw genomen en vergeleken met twee kabinetten die in de jaren dertig en vijftig aan het bewind waren. Het gaat hierbij om de volgende kabinetten:

	Regeerperiode	Peiljaar onderzoek
Tweede kabinet-Colijn	1933-1935	1933
Tweede kabinet-Drees	1952-1956	1953
Kabinet-Den Uyl	1973-1977	1973
Kabinet-Van Agt/Wiegel	1977-1981	1977
Kabinet-Lubbers/Van Aardenne	1982-1986	1982
Kabinet-Lubbers/De Korte	1986-1989	1986
Kabinet-Lubbers/Kok	1989-1994	1993
Kabinet-Kok	1994-1998	1997
Kabinet-Kok II	1998-2002	2002
Kabinet-Balkenende ¹² (dem.)	2002-2003	2002
Kabinet Balkende II	2003-2006	2006
Kabinet Balkenende III	2006	2006

Onder *kabinet* wordt verstaan ministers én staatssecretarissen. De functie van staatssecretaris werd in 1948 geïntroduceerd door het kabinet-Drees/Van Schaik. Het enige onderzochte kabinet waarin dus geen staatssecretarissen zitting hadden, is het tweede kabinet-Colijn (1933).

Het aantal staatssecretarissen per kabinet is sterk in ontwikkeling geweest. Zo had het kabinet-Drees in 1953 nog slechts 7 staatssecretarissen, het kabinet-Den Uyl maar liefst 17, het kabinet-Van Agt/Wiegel 16, het kabinet-Lubbers/Van Aardenne ook 16, de kabinetten Lubbers/De Korte en Lubbers/Kok 11, de kabinetten-Kok 12 en 14 en ook het kabinet-Balkenende II telde 10 staatssecretarissen. Ook het aantal ministers verschilt van kabinet tot kabinet.

Daarmee varieert uiteraard ook de totale grootte van de onderzochte kabinetten sterk. Het grootste kabinet is het kabinet-Den Uyl met in totaal 33 personen. Het kleinste is het kabinet-Colijn, dat 10 personen (uitsluitend ministers) omvatte. Het kabinet-Balkenende II bestond uit 26 personen. In Balkenende III, het tijdelijk regerend minderheidskabinet ontbreken drie opgestapte D66-bewindslieden¹³: Door de daaropvolgende interne wisselingen zijn er nog 7 staatssecretarissen over. Het aantal ministers is met 16 gelijk gebleven.

¹²Het eerste kabinet-Balkenende is in het vorige onderzoek (2002/2003) meegenomen in demissionaire staat van destijds, dus zonder de toenmalige minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Bomhoff) en de minister van Economische Zaken (Heinsbroek).

¹³ Minister Brinkhorst van Economische Zaken, minister Pechtold van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijkrelaties en staatssecretaris Van der Laan voor Cultuur en Media.

Tot en met het onderzoek in 1997 zijn de gegevens over de bedrijfstakachtergrond van de ministers en staatssecretarissen opgezocht in de jaarboekjes *Parlement en Kiezer*¹⁴. Voor zover deze boekjes onvoldoende informatie konden geven, is een beroep gedaan op de ANP-databank biografieën en in een incidenteel geval is persoonlijk geïnformeerd bij de betreffende bewindspersoon. Tegenwoordig wordt gebruik gemaakt van de website van de regering, www.regering.nl, www.parlement.com en de websites van de verschillende politieke partijen.

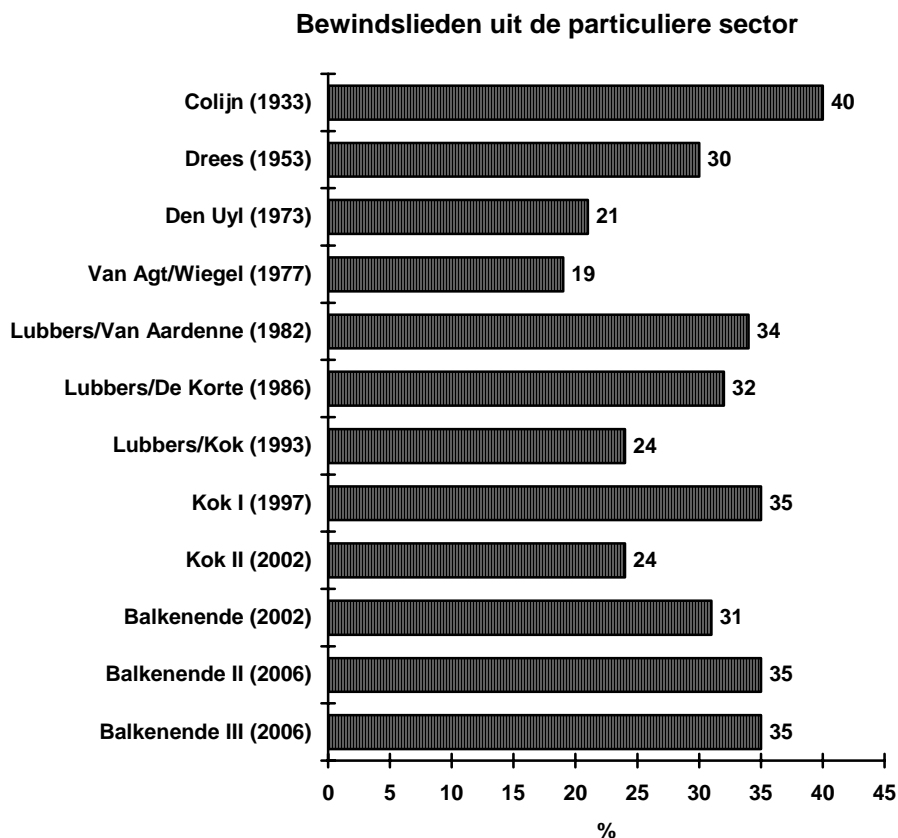
Bepalend voor de bedrijfsachtergrond van een minister of staatssecretaris is in welke sector de beroepsfunctie werd uitgeoefend voordat de betrokkene een voltijdfunctie in de politiek of het openbaar bestuur ging vervullen. Was de bewindspersoon voordat hij of zij in het kabinet terechtkwam burgemeester, wethouder of medewerker van een partijbureau ('politieke functies'), dan is gekeken naar de beroepsfunctie die daarvoor werd uitgeoefend. Wanneer de loopbaan gestart is met een politieke functie wordt dit ondergebracht bij '*geen beroepsactiviteit*'.

Dat levert in een enkel geval een onverwachte uitkomst op die het vermelden waard is. Zo valt binnen de hier gehanteerde definities minister Remkes bijvoorbeeld in categorie *beroepslozen*, commissariaten daargelaten speelt zijn gehele carrière zich af in het politieke domein. Het is de consequentie van de gekozen onderzoeksmethode.

¹⁴ De jaargangen 1933-1934, 1953-1954, 1973-1974, 1977-1978, 1982-1983, 1986-1987, 1990-1991 en 1995-1996

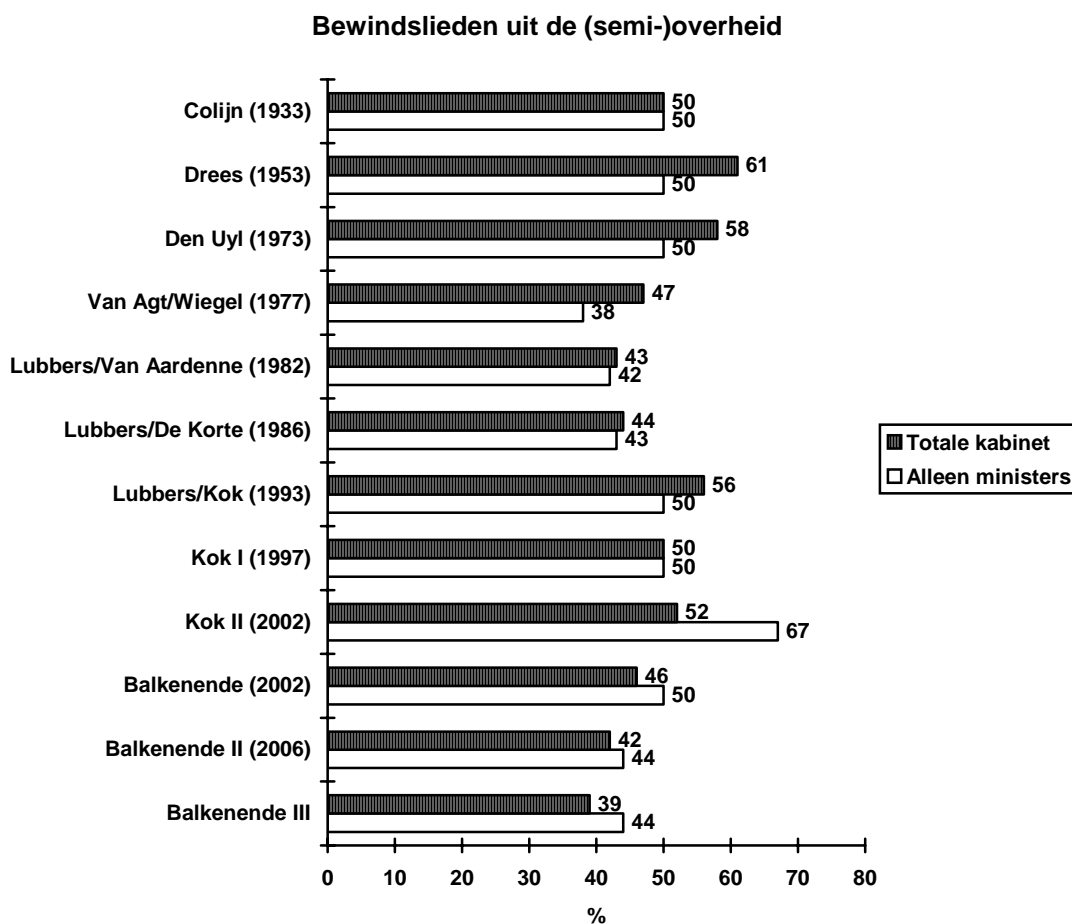
6.1 Algemeen beeld

De volgende grafiek laat zien dat het aandeel van de bewindslieden afkomstig uit de *particuliere sector* van kabinet tot kabinet sterk uiteenloopt.

Met 35 procent van de bewindslieden uit de *particuliere sector* scoort het kabinet-Balkenende III lager dan verwacht mag worden op grond van het aandeel van deze sector van de economie in de *potentieel verkiesbare bevolking* (53 procent).

Het aandeel van de bewindslieden met een bedrijfsachtergrond bij de (*semi*-)overheid vertoont in de loop der tijd evenmin een duidelijk herkenbaar patroon.

Het percentage kabinetsleden in Balkenende III met een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid* valt met 39 procent bijna twee keer zo hoog uit dan verwacht zou mogen worden op grond van het aandeel van deze sector van de economie in de *potentieel verkiesbare bevolking*, namelijk 21 procent.

Opvallend is dat ondanks die oververtegenwoordiging het percentage in de metingen niet eerder zo laag is geweest.

Tot en met het eerste kabinet-Kok was het een herkenbaar patroon dat staatssecretarissen gemiddeld iets vaker een bedrijfsachtergrond bij de *(semi-)overheid* hadden dan ministers. Bij de laatste vier kabinetten is echter het omgekeerde te zien.

In onderstaande tabellen de volledige cijfers van de alledrie de kabinetten Balkenende.

Bedrijfsachtergrond bewindslieden demissionair kabinet-Balkenende I (2002)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	1	4 %
Commerciële dienstverlening	7	27 %
		31 %
(Semi-)overheid		
Overheid	7	27 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	5	19 %
		46 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	19 %
Geen beroep	1	4 %
Totaal aantal bewindslieden	26	100 %

Bedrijfsachtergrond kabinet-Balkenende II (2006)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	4 %
Industrie/bouw	1	4 %
Commerciële dienstverlening	7	27 %
		35 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	31 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	3	11 %
		42 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	19 %
Geen beroep	1	4 %
Totaal aantal bewindslieden	26	100 %

Bedrijfsachtergrond kabinet-Balkenende III (2006)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	4 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	7	31 %
		35 %
(Semi-)overheid		
Overheid	7	31 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	2	8 %
		39 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	22 %
Geen beroep	1	4 %
Totaal aantal bewindslieden	23	100 %

7. Europees Parlement

De Nederlandse delegatie in het Europees Parlement heeft 27 leden die als volgt naar 'politieke kleur' zijn verdeeld: 7 CDA, 7 PvdA, 4 VVD, 2 GroenLinks, 2 SGP/ChristenUnie, 1 D66, 2 SP en 2 Europa Transparant. Het onderzoek naar de bedrijfsachtergrond van deze Europarlementariërs is uitgevoerd aan de hand van gegevens op de website van Parlement & Politiek www.parlement.com.

Van de Nederlandse Europarlementariërs heeft 26 procent een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*. Dat is meer dan bij het vorige onderzoek in 2002 (23 procent), maar nog steeds een stuk minder dan op grond van het aandeel van de particuliere sector in de *potentieel verkiesbare bevolking* (53 procent) verwacht mag worden.

Van de Nederlandse Europarlementariërs heeft 37 procent een bedrijfsachtergrond bij de (*semi-*)overheid. Bij de vorige meting in 2002 lag dat net iets lager met 36 procent. Ten opzichte van het daaraan voorafgaande VNO-NCW-onderzoek in 1997 (58 procent), is dat een stabiel gebleven sterke vermindering, maar nog steeds meer dan op grond van het aandeel van de (*semi-*)overheid in de *potentieel verkiesbare bevolking* (21 procent) verwacht had mogen worden.

De reden van beide dalingen kan deels verklaard worden door een sterke toename van het aandeel dat afkomstig is uit de *niet-commerciële dienstverlening*. Dit percentage steeg van 10 procent in 1997 naar 31 procent in 2002 en ligt nu op 26 procent.

Vooraf veel CDA'ers in het Europees Parlement hebben een bedrijfsachtergrond bij de *niet-commerciële dienstverlening*: 4 van de 7, bij de PvdA zijn dat er 3 van de 7. Bij de VVD is de verdeling *particuliere sector* en (*semi-*)overheid fifty-fifty (2 om 2). Bij de SP zijn beide Europarlementariërs afkomstig uit de (*semi-*)overheid. Opmerkelijk is dat geen van de partijen Europarlementariërs uit de *landbouw* gerekruteerd heeft. Op zich een veelbesproken sector in de Europese politiek.

Bij de twee grootste partijen ligt het aandeel (*semi-*)overheid relatief laag. Voor Het CDA is dat 1 van de 7 (14 procent) en daarmee zelfs minder dan op grond van het aandeel van de (*semi-*)overheid in de *potentieel verkiesbare bevolking* (21 procent) verwacht had mogen worden. Bij de PvdA zijn 2 van de 7 Europarlementariërs (29 procent) afkomstig uit deze sector.

De Nederlandse delegatie is te klein om uitgebreide bespiegelingen aan te wijden. Daarom wordt volstaan met een tabel waaruit de bedrijfsachtergrond van de Nederlandse Europarlementariërs blijkt voor 2002 en 2006.

Bedrijfsachtergrond Nederlanders in Europees Parlement 2002

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	3 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	6	20 %
		23 %
(Semi-)overheid		
Overheid	7	23 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	4	13 %
		36 %
Niet-commerciële dienstverlening	10	31 %
Geen beroep	3	10 %
Totaal aantal Europarlementariërs	31	100 %

Bedrijfsachtergrond Nederlanders in Europees Parlement 2006

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	3	11 %
Commerciële dienstverlening	4	15 %
		26 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	30 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	2	7 %
		37 %
Niet-commerciële dienstverlening	7	26 %
Geen beroep	3	11 %
Totaal aantal Europarlementariërs	27	100 %

8. Regionale verschillen

In dit laatste hoofdstuk worden de gegevens over de bedrijfsachtergronden van politici voor de provincies onderling vergeleken. Het gaat hierbij om een vergelijking van de gegevens over Provinciale Staten en over de gemeenteraden van alle onderzochte gemeenten.

8.1 Algemeen beeld

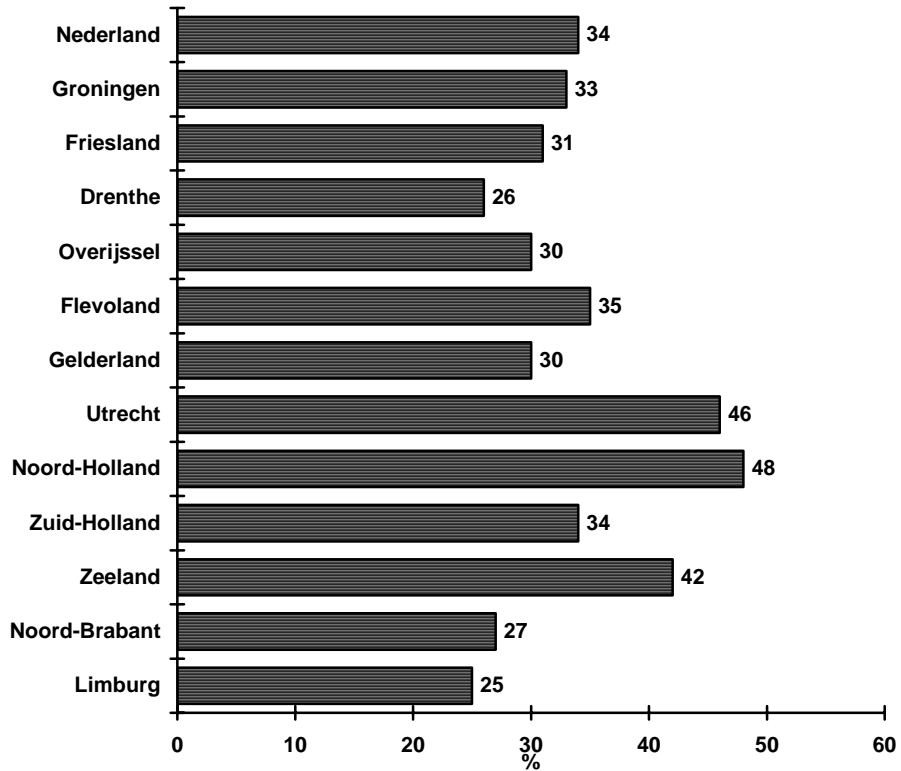
Ten aanzien van de bedrijfsachtergrond van volksvertegenwoordigers zijn er per provincie behoorlijke verschillen te constateren. Onderstaand wordt achtereenvolgens eerst een vergelijking tussen de provincies gemaakt voor wat betreft de bedrijfsachtergrond van leden van Provinciale Staten. Vervolgens gebeurt hetzelfde voor wat betreft de bedrijfsachtergrond van gemeenteraadsleden.

8.1.1 Samenstelling Provinciale Staten per provincie

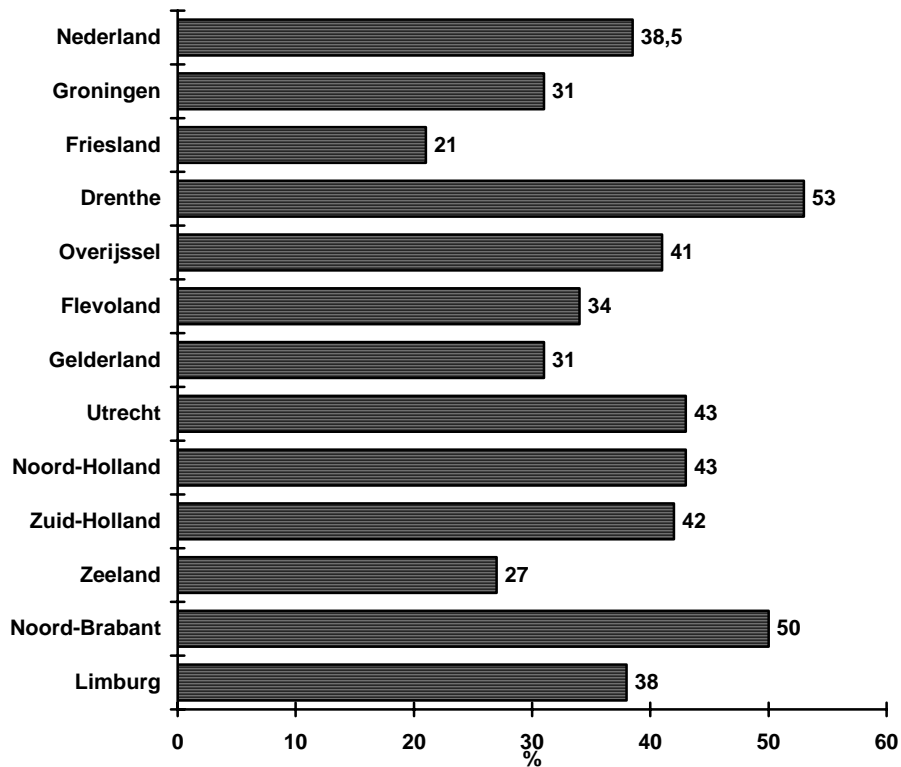
Landelijk gezien heeft in 2006 38,5 procent van de leden van Provinciale Staten een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*. Dat betekent een stijging met 4,5 procentpunt ten opzichte van de vorige meting in 2002. De provincies verschillen onderling flink. In Drenthe heeft 53 procent van de leden van Provinciale Staten een achtergrond in de *particuliere sector*, waarmee deze provincie wat dit betreft het hoogste scoort. De provincie heeft daarmee eenzelfde aandeel mensen afkomstig uit de particuliere sector als aanwezig in de potentieel verkiesbare bevolking. Opmerkelijk is dat Drenthe in 2002 slechts 26 procent van de statenleden uit de particuliere sector afkomstig was. Ook in Noord-Brabant gaat het percentage van een lage 27 procent in 2002 naar een hoge 50 procent in 2006. In Zeeland voltrekt zich een omgekeerde beweging. In 2006 ligt het aandeel op 27 procent, terwijl het in 2002 nog 42 procent lag.

Op de volgende pagina zowel de grafiek voor 2002 als 2006.

Statenleden uit particuliere sector 2002

Statenleden uit particuliere sector 2006

Kijkend naar de subcategorieën binnen de *particuliere sector* valt op dat de *landbouw en visserij* in de randstedelijke provincies nauwelijks vertegenwoordigd zijn. In Zuid-Holland is zelfs geen enkel Statenlid afkomstig uit deze sector van de economie. In Noord-Holland is dat 1 procent en in Utrecht 2 procent. In de *potentieel verkiesbare bevolking* is 3 procent van de mensen werkzaam in deze sector. De provincies Flevoland en Overijssel scoren wat dit betreft echter juist hoog met respectievelijk 15 en 13 procent.

Statenleden afkomstig uit de *industrie en bouw* komen het vaakst voor in Noord-Brabant. Van de leden van Provinciale Staten komt 10 procent uit deze sectoren van de economie, wat overigens nog altijd minder is dan de 14 procent van de *potentieel verkiesbare bevolking* die werkzaam zijn in deze sectoren.

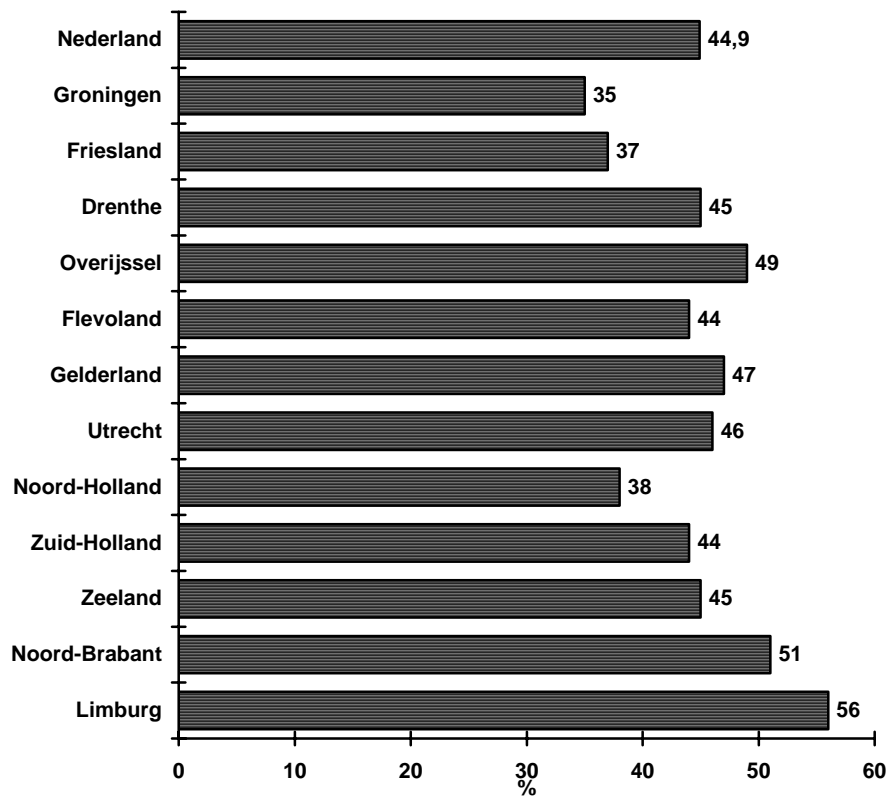
In de Randstad hebben relatief veel Statenleden een achtergrond in de *commerciële dienstverlening*: Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht scoren alledrie rond de 38 procent. Dat komt (net als de 35 procent van Drenthe) aardig overeen met de 36 procent die geldt voor hoe de *potentieel verkiesbare bevolking* is samengesteld. Friesland en Flevoland scoren laag met Statenleden uit de commerciële dienstverlening: respectievelijk 13 en 17 procent.

Ten opzichte van 2002 hebben veel minder Statenleden een bedrijfsachtergrond bij de (semi-)overheid. Landelijk gaat het om 37,5 procent, terwijl dat percentage in 2002 nog op 44,9 procent lag.

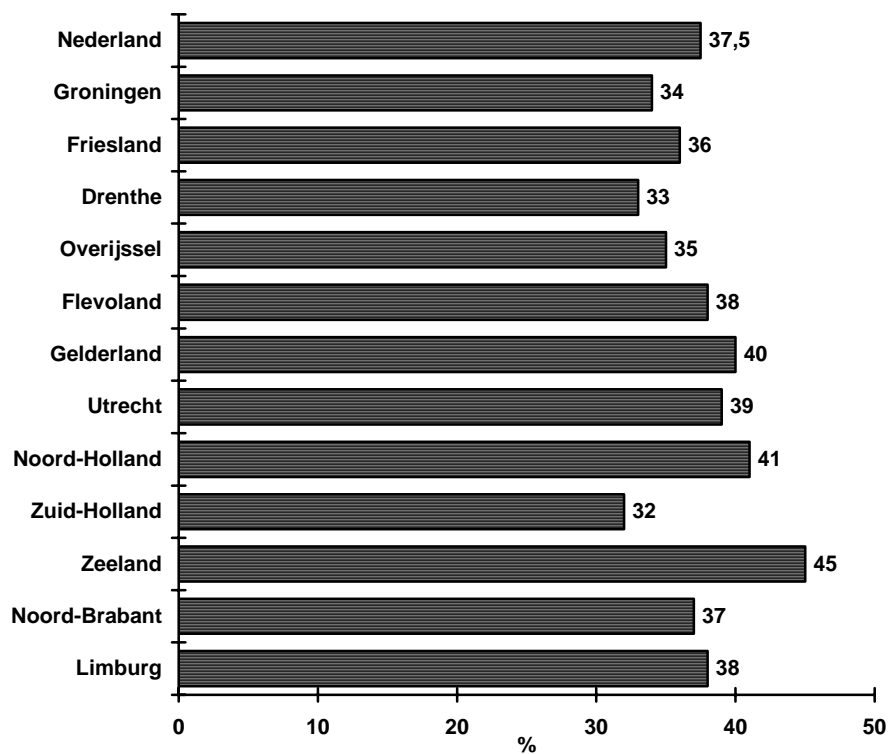
De provincies verschillen in 2006 onderling ook minder sterk dan in 2002. In Zuid-Holland en in Drenthe is het percentage flink gezakt en ligt het met respectievelijk 32 en 33 procent het laagst van alle provincies. Zeeland blijft gelijk, maar scoort nu het hoogst met 45 procent.

De grafieken op de volgende bladzijde laten de voor alle provincies afzonderlijk het aandeel (*semi-)*overheid zien voor 2002 en 2006.

Statenleden uit (semi-)overheid 2002

Statenleden uit (semi-)overheid 2006

Als men bedenkt dat slechts 5 procent van de *potentieel verkiesbare bevolking* werkzaam is bij de *overheid*, is het opvallend dat in alle provincies deze categorie in veelvoud daarvan terug te vinden is in Provinciale Staten. Limburg spant de kroon en vermenigvuldigt dat met zeven: 35 procent van de Statenleden is daar afkomstig uit de overheidssector.

Hetgeen wordt aangetroffen in de categorie *onderwijs en zorg* wijkt veel minder sterk af van hoe de *potentieel verkiesbare bevolking* is samengesteld, waar 16 procent werkzaam is in de sector *onderwijs en zorg*. Het hoogst scoort Gelderland met 21 procent, het laagst Zuid-Holland met 8 procent.

Bij de restcategorieën valt op dat er relatief veel statenleden afkomstig zijn uit de *niet-commerciële dienstverlening* (verenigingen, stichtingen en dergelijke). In de *potentieel verkiesbare bevolking* is 4 procent afkomstig uit deze tak van de economie. Bij de provincies ligt dat percentage bij vijf van de twaalf tussen de 7 en 10 procent. In Flevoland is het aandeel het grootst met 15 procent, daarna komt Limburg met 14 procent. In Friesland en Groningen heeft 13 procent van de statenleden een achtergrond als *niet-commercieel dienstverlener*.

In Friesland heeft 30 procent van de statenleden *geen beroep*. Dat is meer dan verwacht mag worden, want in de *potentieel verkiesbare bevolking* behoort 22 procent tot deze categorie. Drenthe heeft maar 6 procent van de leden afkomstig uit deze groep.

8.1.2 Samenstelling gemeenteraden per provincie

Van alle politieke organen hebben de gemeenteraadsleden in Nederland het grootste aandeel vertegenwoordigers met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector*: 40,6 procent. In 2002 was dat met 45,1 procent ook het geval, maar toen was het verschil met de andere politieke organen nog een stuk groter. Dat het nu anders ligt komt doordat deze keer alleen op het gemeentelijke niveau een daling geconstateerd is, terwijl op alle andere niveaus sprake is van een toename van het aantal politici met een achtergrond in het bedrijfsleven.

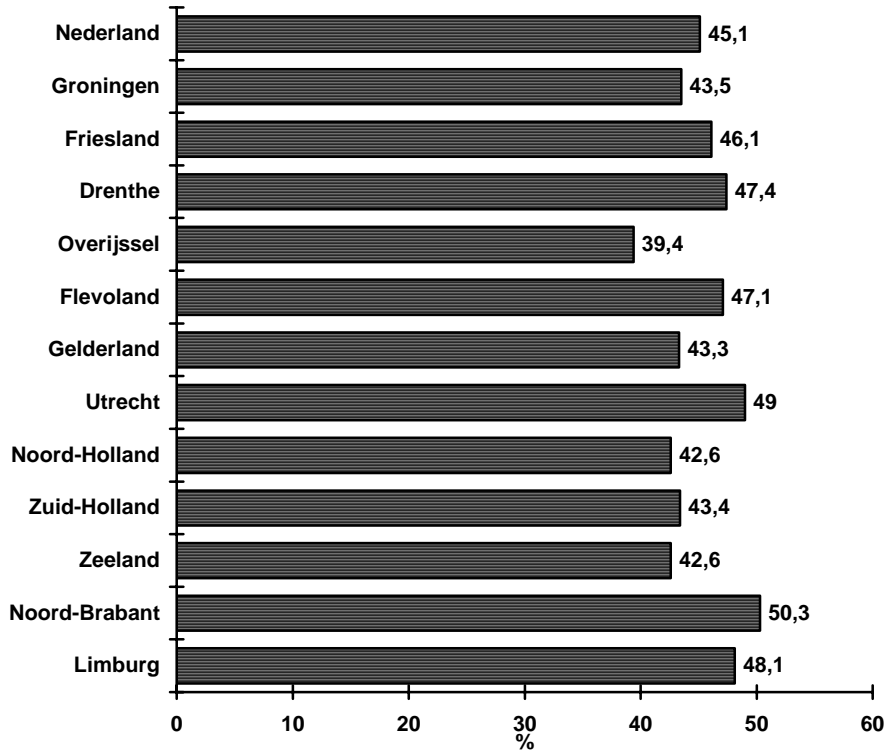
Wat opvalt is dat ondanks de verschillen tussen de provincies onderling, bij allemaal het aandeel vertegenwoordigers met een bedrijfsachtergrond in de *particuliere sector* is afgenomen ten opzichte van de meting in 2002.

Binnen de *particuliere sector* neemt de bedrijfscategorie *landbouw en visserij* een prominentere plaats in dan verwacht mag worden op grond van haar aandeel in de *potentieel verkiesbare bevolking* (3 procent, zie hoofdstuk 1), met uitzondering overigens van Zuid-Holland, waar het percentage ook op 3 procent ligt. In Flevoland is 11,8 procent van de onderzochte raadsleden afkomstig uit de agrarische sector. In Drenthe en Zeeland is dat 10,3 procent.

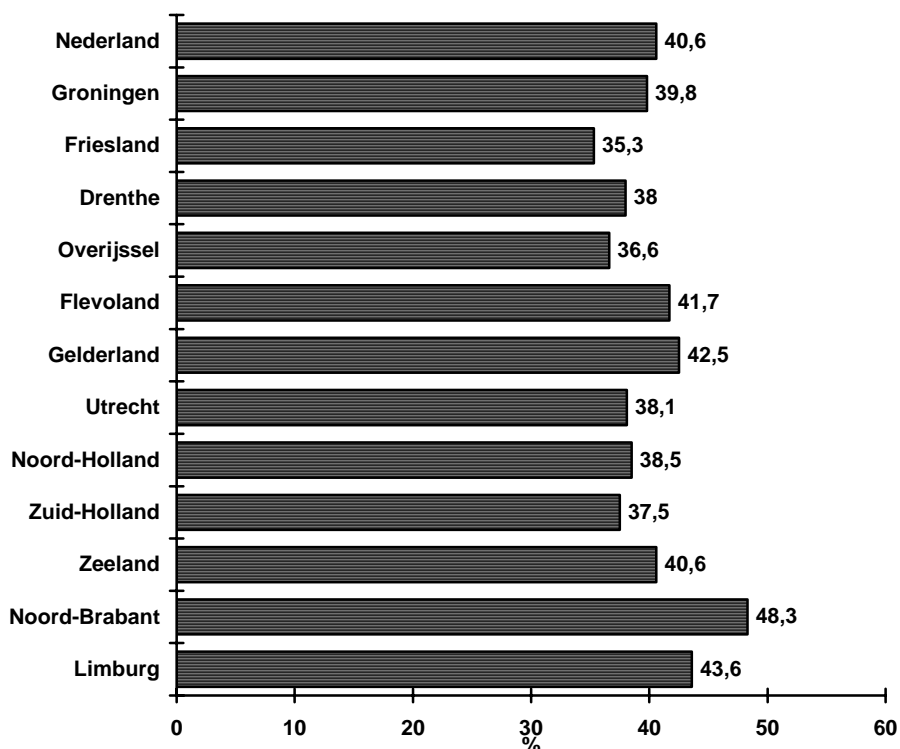
Kijkend naar de sector *industrie en bouw* valt wederom op dat er over de hele linie sprake is van ondervertegenwoordiging. Bij de Statenleden viel dat ook al op. De hoogste scores worden achtereenvolgend behaald in Noord-Brabant, Zeeland en Limburg. Ze liggen met percentages rond de 9 à 10 procent nog altijd lager dan het percentage *potentieel verkiesbaren* die landelijk in deze sector werkzaam zijn (14 procent).

Voor de categorie *commerciële dienstverlening* valt op dat er grove uitschieters zijn zoals we die zagen bij de Provinciale Staten. Alle percentages liggen tussen de 21,2 en 31,6 procent. Hoe dan ook haalt geen enkele provincie de 36 procent zoals die geldt voor hoe de *potentieel verkiesbare bevolking* is samengesteld.

Gemeenteraadsleden uit particuliere sector 2002

Gemeenteraadsleden uit particuliere sector 2006

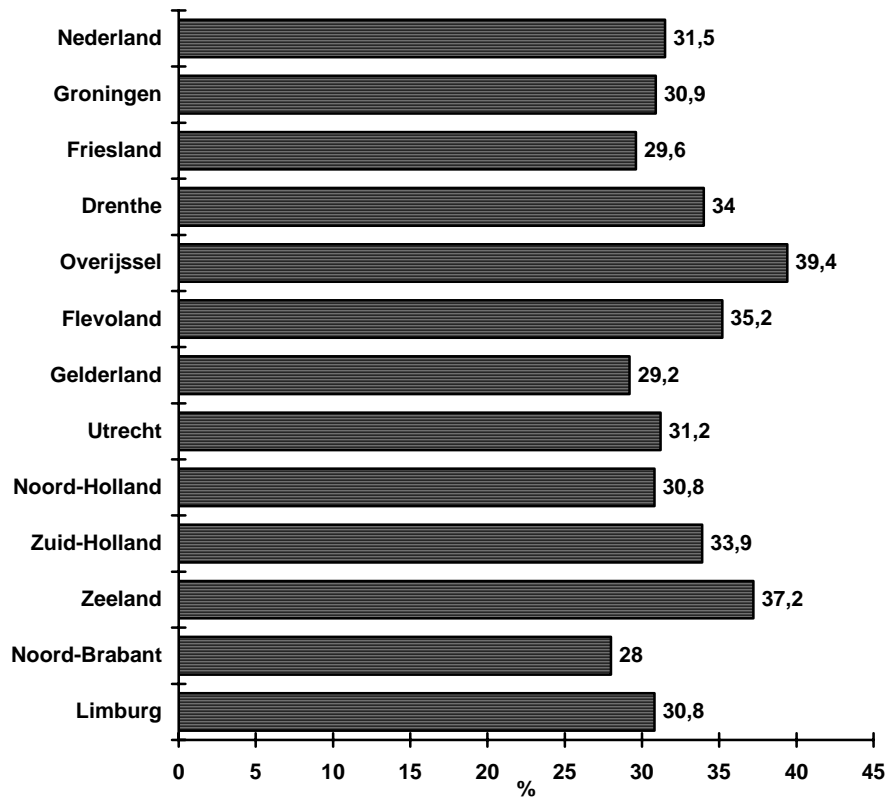

Voor alle gemeenteraadsleden van Nederland bedraagt het aandeel dat afkomstig is uit de sector (*semi*-)overheid 31,2 procent. De provincie met het grootste aantal gemeenteraadsleden uit de (*semi*-)overheid is Overijssel (38,6 procent). Het geringst is het aandeel van de (*semi*-)overheid in Zeeland (25,5 procent).

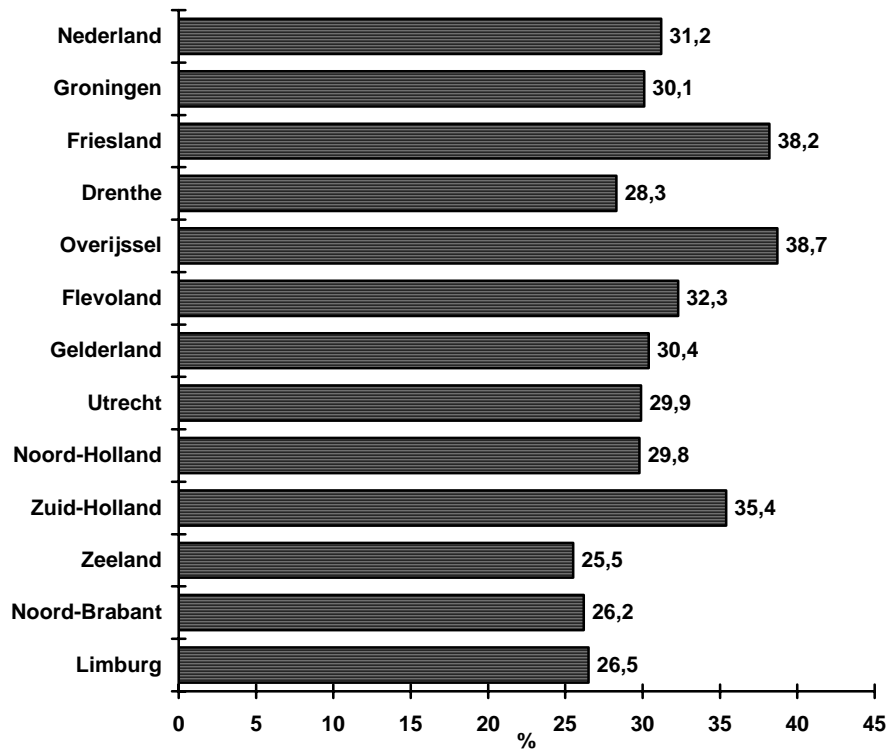
Eerder hebben we gezien dat op provinciaal niveau de mensen met een achtergrond in de *overheidssector* overal oververtegenwoordigd zijn (soms met meer dan 700 procent). Dit is voor gemeenteraden niet aan de orde. Bij 8 van de 12 provincies ligt het percentage onderzochte raadsleden afkomstig uit de ambtenarij tussen de 10 en 16 procent. Het hoogst scoort wat dit betreft Zuid-Holland: 18,9 procent. Maar in Zuid-Holland wonen ook veel ambtenaren.

Kijkend naar de 16 procent van de *potentieel verkiesbaren* werkzaam in de sector *onderwijs en zorg* valt op dat per provincie bekeken, het aandeel raadsleden uit deze categorie afkomstig redelijk overeenstemt. Afgerond naar hele getallen komen 8 van de 12 provincies uit tussen de 14 en 18 procent. Flevoland heeft met 22 procent het hoogste percentage.

Gemeenteraadsleden uit (semi-)overheid 2002

Gemeenteraadsleden uit (semi-)overheid 2006

Personen met een achtergrond in de *niet-commerciële dienstverlening* (stichtingen, verenigingen en dergelijke) zijn over het algemeen vaker terug te vinden onder gemeenteraadsleden dan onder de *potentieel verkiesbare bevolking*, waarvan maar 4 procent in deze categorie werkzaam is. In de helft van provincies is zo'n 7 à 8 procent van de onderzochte gemeenteraadsleden afkomstig uit de sector. Flevoland heeft met 15 procent het hoogste percentage.

In de *potentieel verkiesbare bevolking* valt 22 procent binnen de restcategorie: *geen beroep*. Bij 8 van de 12 provincies ligt dat percentage tussen de 17 en 22 procent. In Zeeland is maar liefst 29,7 van de onderzochte raadsleden in deze categorie ondergebracht.

Appendix: Kerncijfers regio

In dit gedeelte worden tot slot en zonder verdere toelichting, alle regionale cijfers en percentages die betrekking hebben op de bedrijfsachtergrond van de volksvertegenwoordigers op het gemeentelijk en provinciaal niveau per provincie uitgelicht.

Groningen

Provinciaal bestuur Groningen

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Groningen

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	4	7 %
Industrie/bouw	2	4 %
Commerciële dienstverlening	11	20 %
		31 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	14 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	11	20 %
		34 %
Niet-commerciële dienstverlening	7	13 %
Geen beroep	12	22 %
Totaal aantal leden PS	55	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Groningen

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	1
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	2
(Semi-)overheid	
Overheid	1
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	5

Gemeenteraden in provincie Groningen

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Groningen (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	15	7,7 %
Industrie/bouw	10	5,1 %
Commerciële dienstverlening	53	27,0 %
		39,8 %
(Semi-)overheid		
Overheid	32	16,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	27	13,8 %
		30,1 %
Niet-commerciële dienstverlening	22	11,2 %
Geen beroep	37	18,9 %
Totaal aantal raadsleden	196	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Groningen

Particuliere sector	19 %
(Semi-)overheid	61%

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Groningen
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Bedum	27	47
Winschoten	29	35
Winsum	20	47
Veendam	19	19
Leek	35	29
Zuidhorn	41	47
Loppersum	40	13
Ten Boer	31	46
Delfzijl	43	24
Scheemda	47	27
De Marne	40	20
Menterwolde	47	13

Friesland

Provinciaal bestuur Friesland

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Friesland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	3	5 %
Industrie/bouw	2	4 %
Commerciële dienstverlening	7	12 %
		21 %
(Semi-)overheid		
Overheid	11	20 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	16 %
		36 %
Niet-commerciële dienstverlening	7	12 %
Geen beroep	17	31 %
Totaal aantal leden PS	56	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Friesland

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	2
(Semi-)overheid	
Overheid	1
Onderwijs/gesubsidieerde sector	2
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	5

Gemeenteraden in provincie Friesland

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Friesland (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	26	7,6 %
Industrie/bouw	15	4,4 %
Commerciële dienstverlening	79	23,3 %
		35,3 %
(Semi-)overheid		
Overheid	64	18,8 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	66	19,4 %
		38,2 %
Niet-commerciële dienstverlening	27	8,0 %
Geen beroep	63	18,5 %
Totaal aantal raadsleden	340	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Friesland

Particuliere sector	33 %
(Semi-)overheid	49 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Friesland
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Vlieland	22	11
Menaldumadeel	40	27
Sneek	4	48
Achtkarspelen	29	29
Dongeradeel	14	48
Franekeradeel	58	16
Lemsterland	27	40
Ferwerderadiel	31	46
Terschelling	27	27
Littenseradiel	20	47
Opsterland	57	38
Tytsjerksteradiel	35	43

Harlingen	29	29
Weststellingwerf	43	19
Heerenveen	26	48
Kollumerland	53	33
Boarnsterhim	41	35
Leeuwarden	5	59

Drenthe

Provinciaal bestuur Drenthe

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Drenthe

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	5	10 %
Industrie/bouw	4	8 %
Commerciële dienstverlening	18	35 %
		53 %
(Semi-)overheid		
Overheid	8	16 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	17 %
		33 %
Niet-commerciële dienstverlening	4	8 %
Geen beroep	3	6 %
Totaal aantal leden PS	51	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Drenthe

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	1
Commerciële dienstverlening	
(Semi-)overheid	
Overheid	1
Onderwijs/gesubsidieerde sector	2
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	1
Totaal aantal leden GS	5

Gemeenteraden in provincie Drenthe

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Drenthe (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	19	10,3 %
Industrie/bouw	8	4,3 %
Commerciële dienstverlening	43	23,4 %
		38,0 %
(Semi-)overheid		
Overheid	24	13,0 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	28	15,3 %
		28,3 %
Niet-commerciële dienstverlening		
Geen beroep	12	6,5 %
	50	27,2 %
Totaal aantal raadsleden	184	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Drenthe

Particuliere sector	20 %
(Semi-)overheid	67 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Drenthe
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
De Wolden	47	32
Coevorden	20	24
Noorderveld	22	39
Westerveld	59	12
Tynaarlo	17	22
Meppel	17	52
Hoogeveen	29	16
Midden-Drenthe	30	30

Overijssel**Provinciaal bestuur Overijssel**

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Overijssel

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	8	12 %
Industrie/bouw	1	2 %
Commerciële dienstverlening	17	27 %
		41 %
(Semi-)overheid		
Overheid	12	19 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	16 %
		35 %
Niet-commerciële dienstverlening	6	10 %
Geen beroep	9	14 %
Totaal aantal leden PS	63	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Overijssel

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	1
(Semi-)overheid	
Overheid	3
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	1
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Overijssel

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Overijssel (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	11	5,4 %
Industrie/bouw	10	5,0 %
Commerciële dienstverlening	53	26,2 %
		36,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	35	17,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	43	21,4 %
		38,7 %
Niet-commerciële dienstverlening		
Geen beroep	15	7,4 %
	35	17,3 %
Totaal aantal raadsleden	202	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Overijssel

Particuliere sector	17 %
(Semi-)overheid	67 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Overijssel
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Zwolle	33	23
Enschede	26	36
Borne	32	37
Tubbergen	26	58
Steenwijkerland	30	48
Wierden	42	32
Haaksbergen	26	47
Dalfsen	29	43

Flevoland**Provinciaal bestuur Flevoland**

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Flevoland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	7	15 %
Industrie/bouw	1	2 %
Commerciële dienstverlening	8	17 %
		34 %
(Semi-)overheid		
Overheid	12	25 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	6	13 %
		38 %
Niet-commerciële dienstverlening	7	15 %
Geen beroep	6	13 %
Totaal aantal leden PS	47	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Flevoland

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	1
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	1
(Semi-)overheid	
Overheid	1
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1
Niet-commerciële dienstverlening	1
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	5

Gemeenteraden in provincie Flevoland

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Flevoland (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	15	11,8 %
Industrie/bouw	7	5,5 %
Commerciële dienstverlening	31	24,4 %
		41,7 %
(Semi-)overheid		
Overheid	13	10,3 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	28	22,0 %
		32,3 %
Niet-commerciële dienstverlening	19	15,0 %
Geen beroep	14	11,0 %
Totaal aantal raadsleden	127	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Flevoland

Particuliere sector	39 %
(Semi-)overheid	44 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Flevoland
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Zeewolde	35	29
Dronten	36	28
Noordoostpolder	48	28
Urk	71	24
Almere	5	44

Gelderland**Provinciaal bestuur Gelderland**

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Gelderland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	1 %
Industrie/bouw	3	4 %
Commerciële dienstverlening	19	26 %
		31 %
(Semi-)overheid		
Overheid	14	19 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	16	21 %
		40 %
Niet-commerciële dienstverlening	6	8 %
Geen beroep	16	21 %
Totaal aantal leden PS	75	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Gelderland

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	2
(Semi-)overheid	
Overheid	1
Onderwijs/gesubsidieerde sector	3
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Gelderland

Bedrijfsachtergrond gemeenteraadsleden provincie Gelderland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	36	6,0 %
Industrie/bouw	38	6,3 %
Commerciële dienstverlening	183	30,2 %
		42,5 %
(Semi-)overheid		
Overheid	86	14,2 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	98	16,2 %
		30,4 %
Niet-commerciële dienstverlening	31	5,1 %
Geen beroep	133	22,0 %
Totaal aantal raadsleden	605	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Gelderland

Particuliere sector	34 %
(Semi-)overheid	43 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Gelderland
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Neerijnen	40	20
Nunspeet	33	57
Wijchen	24	40
Duiven	24	24
Brummen	37	32
Lochem	39	26
Scherpenzeel	54	31
Doetinchem	30	33
Oost-Gelre	35	52
Nijmegen	28	38
Lingewaal	33	20
Arnhem	38	23
Doesburg	40	13
Aalten	43	24
Voorst	37	21
Rheden	19	44
Buren	48	5
Ede	26	31
Rozendaal	44	0
Barneveld	45	35
Westervoort	35	47
Millingen a/d Rijn	36	36
Bronckhorst	28	44
Neder-Betuwe	53	16
Druten	29	35
Zevenaar	43	17
Nijkerk	36	20

Utrecht

Provinciaal bestuur Utrecht

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Utrecht

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	2	3 %
Commerciële dienstverlening	24	38 %
		43 %
(Semi-)overheid		
Overheid	16	25 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	14 %
		39 %
Niet-commerciële dienstverlening	6	10 %
Geen beroep	5	8 %
Totaal aantal leden PS	63	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Utrecht

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	1
(Semi-)overheid	
Overheid	4
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Utrecht

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Utrecht (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	10	3,4 %
Industrie/bouw	9	3,1 %
Commerciële dienstverlening	92	31,6 %
		38,1 %
(Semi-)overheid		
Overheid	46	15,8 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	41	14,1 %
		29,9 %
Niet-commerciële dienstverlening	36	12,4 %
Geen beroep	57	19,6 %
Totaal aantal raadsleden	291	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Utrecht

Particuliere sector	38 %
(Semi-)overheid	38 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Utrecht
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Vianen	35	18
Abcoude	38	38
Amersfoort	31	23
Woerden	17	34
Renswoude	45	27
Woudenberg	54	8
Bunnik	20	7
Rhenen	41	24
Houten	37	30
Lopik	33	33
Leusden	14	33
Soest	28	41
Utrecht	22	42

Noord-Holland

Provinciaal bestuur Noord-Holland

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Noord-Holland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	1 %
Industrie/bouw	3	4 %
Commerciële dienstverlening	31	38 %
		43 %
(Semi-)overheid		
Overheid	22	27 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	11	14 %
		41 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	6 %
Geen beroep	8	10 %
Totaal aantal leden PS	81	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Noord-Holland

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	3
(Semi-)overheid	
Overheid	1
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1
Niet-commerciële dienstverlening	1
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Noord-Holland

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Noord-Holland (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	32	4,9 %
Industrie/bouw	35	5,4 %
Commerciële dienstverlening	185	28,2 %
		38,5 %
(Semi-)overheid		
Overheid	103	15,7 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	92	14,1 %
		29,8 %
Niet-commerciële dienstverlening	71	10,9 %
Geen beroep	136	20,8 %
Totaal aantal raadsleden	654	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Noord-Holland

Particuliere sector	31 %
(Semi-)overheid	36 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Noord-Holland
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Heiloo	26	16
Harenkarspel	35	12
Andijk	38	38
Niedorp	20	13
Graft- De Rijp	31	15
Amstelveen	20	34
Purmerend	3	37
Enkhuizen	35	35
Beemster	46	15
Ouder-Amstel	27	27
Drechterland	29	41
Stede Broec	37	26
Weesp	47	18
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	45	9

Beverwijk	24	32
Amsterdam	16	27
Schagen	12	59
Muiden	38	31
Bennebroek	0	36
Waterland	35	29
Bussum	22	30
Zijpe	40	20
Heemstede	10	38
Anna Paulowna	13	40
Obdam	46	15
Zeevang	8	54
Castricum	32	40
Schermer	64	9
Bloemendaal	29	35
Opmeer	53	27
Uitgeest	53	40
Landsmeer	13	53
Diemen	11	37
Naarden	35	18
Edam-Volendam	52	19
Wester-Koggenland	33	20

Zuid-Holland

Provinciaal bestuur Zuid-Holland

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Zuid-Holland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	0	0 %
Industrie/bouw	3	4 %
Commerciële dienstverlening	31	38 %
		42 %
(Semi-)overheid		
Overheid	20	24 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	7	8 %
		32 %
Niet-commerciële dienstverlening	8	10 %
Geen beroep	13	16 %
Totaal aantal leden PS	82	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Zuid-Holland

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	1
(Semi-)overheid	
Overheid	4
Onderwijs/gesubsidieerde sector	
Niet-commerciële dienstverlening	1
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Zuid-Holland

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Zuid-Holland (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	28	3,0 %
Industrie/bouw	44	4,7 %
Commerciële dienstverlening	279	29,8 %
		37,5 %
(Semi-)overheid		
Overheid	177	18,9 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	154	16,5 %
		35,4 %
Niet-commerciële dienstverlening	73	7,9 %
Geen beroep	180	19,2 %
Totaal aantal raadsleden	935	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Zuid-Holland

Particuliere sector	41 %
(Semi-)overheid	44 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Zuid-Holland
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Hendrik-Ido-Ambacht	47	37
Gorinchem	22	30
Barendrecht	7	48
Sliedrecht	32	42
Zederik	27	13
Oegstgeest	26	12
Strijen	31	38
Korendijk	40	40
Albrandswaard	21	47
Reeuwijk	47	20
Midden-Delfland	47	41
Alphen a/d Rijn	34	29
Alblasserdam	24	47
Wassenaar	29	24
Rijswijk	24	48
Zoeterwoude	15	31
Bergambacht	46	38
Graafshoorn	15	46
Dirksland	31	23
Dordrecht	18	62
Nieuwkoop	67	13
Liesveld	46	38
Den Haag	22	36
Rotterdam	24	20
Zoetermeer	21	44
Middelharnis	18	29
Pijnacker-Nootdorp	30	33
Krimpen a/d IJssel	19	50
Binnenmaas	29	29
Oud-Beijerland	53	5
Nieuw-Lekkerland	15	38
Lisse	37	47
Katwijk	24	48
Teylingen	26	35
Liemeer	62	0
Zevenhuizen-Moerkapelle	33	27

Rijnwoude	24	59
Cromstrijen	27	33
Ridderkerk	41	34
Leerdam	42	37
Vlaardingen	40	37
Bodegraven	47	24
Spijkernisse	37	34

Zeeland

Provinciaal bestuur Zeeland

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Zeeland

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	1	2 %
Industrie/bouw	1	2 %
Commerciële dienstverlening	11	23 %
		27 %
(Semi-)overheid		
Overheid	11	23 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	10	22 %
		45 %
Niet-commerciële dienstverlening	5	11 %
Geen beroep	8	17 %
Totaal aantal leden PS	47	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Zeeland

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	
(Semi-)overheid	
Overheid	3
Onderwijs/gesubsidieerde sector	1
Niet-commerciële dienstverlening	2
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Zeeland

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Zeeland (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	17	10,3 %
Industrie/bouw	15	9,1 %
Commerciële dienstverlening	35	21,2 %
		40,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	22	13,4 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	20	12,1 %
		25,5 %
Niet-commerciële dienstverlening	7	4,2 %
Geen beroep	49	29,7 %
Totaal aantal raadsleden	165	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Zeeland

Particuliere sector	48 %
(Semi-)overheid	37 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Zeeland
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Terneuzen	42	29
Goes	12	28
Schouwen Duiveland	30	35
Middelburg	24	28
Veere	47	21
Reimerswaal	58	16
Sluis	42	16

Noord-Brabant**Provinciaal bestuur Noord-Brabant**

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Noord-Brabant

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	5	7 %
Industrie/bouw	8	10 %
Commerciële dienstverlening	25	33 %
		50 %
(Semi-)overheid		
Overheid	13	17 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	15	20 %
		37 %
Niet-commerciële dienstverlening	4	5 %
Geen beroep	6	8 %
Totaal aantal leden PS	76	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Noord-Brabant

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	
Industrie/bouw	1
Commerciële dienstverlening	2
(Semi-)overheid	
Overheid	2
Onderwijs/gesubsidieerde sector	2
Niet-commerciële dienstverlening	
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	7

Gemeenteraden in provincie Noord-Brabant

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Noord-Brabant (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	44	7,2 %
Industrie/bouw	59	9,7 %
Commerciële dienstverlening	191	31,4 %
		48,3 %
(Semi-)overheid		
Overheid	77	12,6 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	83	13,6 %
		26,2 %
Niet-commerciële dienstverlening	51	8,4 %
Geen beroep	104	17,1 %
Totaal aantal raadsleden	609	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Noord-Brabant

Particuliere sector	36 %
(Semi-)overheid	40 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Noord-Brabant
(per gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
St. Oedenrode	47	24
Geldrop-Mierlo	36	12
Loon op Zand	32	16
Nuenen	53	21
Geertruidenberg	47	32
Helmond	32	22
Best	33	29
Mill & St. Hubert	53	27
Deurne	39	26
Lith	69	23
Haldenberge	48	19
Reusel-de Mienten	20	33
Schijndel	42	32
Tilburg	36	28
Veldhoven	26	48
Gilze en Rijen	43	19
Sint Michielsgestel	52	33
Alphen Chaam	31	38
Moerdijk	36	16
Hilvarenbeek	47	29
Breda	26	21
Drimmelen	35	35
Oirschot	53	29
Rucphen	63	21
Asten	59	29
Haaren	73	20
Bladel	29	29
s-Hertogenbosch	38	31
Grave	7	13
Sint Anthonis	53	27
Bergeijk	53	29
Eindhoven	31	27
Waalwijk	34	41
Bernheze	43	29

Son en Breugel	24	41
Laarbeek	37	58
Vugt	29	43
Gemert-Bakel	67	14
Etten-Leur	44	19

Limburg

Provinciaal bestuur Limburg

Bedrijfsachtergrond Provinciale Staten Limburg

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	2	3 %
Industrie/bouw	0	0 %
Commerciële dienstverlening	22	35 %
		38 %
(Semi-)overheid		
Overheid	15	24 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	9	14 %
		38 %
Niet-commerciële dienstverlening	6	10 %
Geen beroep	8	14 %
Totaal aantal leden PS	62	100 %

Bedrijfsachtergrond Gedeputeerde Staten Limburg

Particuliere sector	
Landbouw/visserij	1
Industrie/bouw	
Commerciële dienstverlening	2
(Semi-)overheid	
Overheid	
sOnderwijs/gesubsidieerde sector	2
Niet-commerciële dienstverlening	1
Geen beroep	
Totaal aantal leden GS	6

Gemeenteraden in provincie Limburg

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Limburg (totaal)

Particuliere sector		
Landbouw/visserij	20	6,2 %
Industrie/bouw	29	8,9 %
Commerciële dienstverlening	93	28,5 %
		43,6 %
(Semi-)overheid		
Overheid	35	10,8 %
Onderwijs/gesubsidieerde sector	51	15,7 %
		26,5 %
Niet-commerciële dienstverlening	37	11,4 %
Geen beroep	60	18,5 %
Totaal aantal raadsleden	325	100 %

Bedrijfsachtergrond wethouders Limburg

Particuliere sector	32 %
(Semi-)overheid	56 %

Bedrijfsachtergrond raadsleden provincie Limburg
(pser gemeente)

	% Particuliere sector	% (Semi-)overheid
Roggel en Meer	38	23
Roerdalen	53	27
Eijsden	33	40
Brunsum	33	24
Ambt Montfoort	53	40
Mook en Middelaar	46	23
Landgraaf	24	28
Venlo	30	35
Voerendaal	53	7
Roermond	14	21
Bergen	40	13
Horst a/d Maas	19	33
Helden	29	35
Beek	24	29
Maasbree	40	20
Maasbracht	57	21
Haalen	47	20
Hunsel	62	23